

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Katedra německých a rakouských studií

Lenka Lovčíková

**Rakousko-německé vztahy v „éře
Kreiského“ (1970-1983).**

Pohled na témata v bilaterálních vztazích

Diplomová práce

Praha 2010

Autor práce: **Lenka Lovčíková**

Vedoucí práce: **PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

LOVČÍKOVÁ, Lenka. *Rakousko-německé vztahy v „ěře Kreiského“ (1970-1983) – pohled na témata v bilaterálních vztazích*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra německých a rakouských studií, 2010. 123 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D.

Anotace

Diplomová práce *Rakousko-německé vztahy v „ěře Kreiského“ (1970-1983) – pohled na témata v bilaterálních vztazích* se zabývá, jak již název napovídá, rakousko-německými vztahy v letech 1970-1983. Jedná se o období intenzivní spolupráce tří silných sociálně-demokratických kancléřů - Bruna Kreiského, Willy Brandta a Helmuta Schmidta - v době rostoucího mezinárodního napětí. Tradičně úzký ale asymetrický vztah obou zemí byl posílen přátelstvím Kreiského a Brandta a jejich spoluprací na bilaterální i multilaterální úrovni. Cílem této práce je popsat vztahy Rakouska a SRN v daném období z pohledu témat v bilaterálních vztazích. V první části práce se autorka ptá po obsahu oficiálních vztahů. Čeho se bilaterální jednání týkala? Jaké problémy se mezi oběma zeměmi objevily? Jakým způsobem byly řešeny? Vztahy ale nebyly tvořeny pouze tématy, o kterých se oficiálně hovořilo, ale i tématy, která byla ve vztahu přítomna dlouhodobě. V druhé části práce hledá autorka odpověď na otázku, jak se v období 1945-83 proměnila rakouská identita a s ní i pohled na „věčná témata“ ve vztazích - problematiku anšlusu a nacistické minulosti.

Annotation

Diploma thesis “The Relations between Austria and the Federal Republic of Germany in the Era Kreisky (1970-1983) – A View on the Topics” deals with Austro-German relations in 1970-1983. An intense cooperation of three social democratic chancellors - Bruno Kreisky, Willy Brandt and Helmut Schmidt - took place on the the background of increasing international tensions. The traditionally close though asymmetrical relationship between the two countries was strengthened by the friendship of Kreisky and Brandt and by their cooperation on a bilateral and multilateral level. This thesis focuses on the topics of the bilateral relationship. In the first part of the work, the author is asking about the subject of the relationship. Which topics were discussed? What were the problems between the two states? How were they solved? However, the relations were not only made by the officially discussed topics but by traditional topics as well. In the second part of her diploma thesis, the author is following the process of the Austrian identity change during 1945-83 together with the perspective of traditional themes in the relations – anschluss and the Nazi past.

Klíčová slova

Rakousko-německé vztahy, éra Kreiského, mezinárodní politika, rakouská identita, nacistická minulost, Rakouská republika, Spolková republika Německo

Keywords

Austro-German relations, the Kreisky Era, international politics, Austrian identity, Nazi past, the Republic of Austria, the Federal Republic of Germany

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 20.května 2010

Lenka Lovčíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce, panu PhDr. Miroslavu Kunštátovi, Ph.D., za jeho ochotu, cenné rady, investovaný čas. Děkuji.

1. ÚVOD.....	8
2. VÝVOJ RAKOUSKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ 1918 - 1970	13
2.1. 1918 - 1938	13
2.2. 1938 – 1945	15
2.3. 1945 - 1970	18
3. BILATERÁLNÍ KONTAKTY	24
3.1. SETKÁNÍ HLAV STÁTŮ A SPOLKOVÝCH KANCLÉŘŮ	24
3.2. SETKÁNÍ NA ÚROVNI MINISTRŮ	29
3.3. KONTAKTY NA NIŽŠÍ A NEVLÁDNÍ ÚROVNI	41
4. BILATERÁLNÍ TÉMATA VE VZTAZÍCH.....	44
4.1. HOSPODÁŘSKÉ VZTAHY	44
4.1.1. <i>Průmysl a obchod</i>	45
4.1.2. <i>Zemědělství</i>	50
4.2. DOPRAVA	54
4.2.1. <i>Vodní doprava</i>	54
4.2.2. <i>Letecká doprava</i>	57
4.2.3. <i>Silniční doprava</i>	60
4.3. RAKOUSKO-NĚMECKÉ VZTAHY NA POZADÍ STUDENÉ VÁLKY	62
4.3.1. <i>Berlínská klauzule</i>	62
4.3.2. <i>Konzulární smlouva mezi Rakouskem a NDR</i>	64
4.4. JUSTICE A OBRANA	65
4.4.1. <i>Omilostnění válečných odsouzcenců v Itálii</i>	66
4.4.2. <i>Spolupráce celních úřadů v záležitostech drogové kriminality</i>	67
4.4.3. <i>Průjezd rakouských jednotek německým územím</i>	67
4.4.4. <i>Spolupráce při evakuaci v Angole</i>	68
4.5. SOCIÁLNÍ A MAJETKOPRÁVNÍ OBLAST	68
4.5.1. <i>Lékařská péče pro německé turisty na území Rakouska</i>	68
4.5.2. <i>Finanční vyrovnání</i>	69
4.5.3. <i>Navrácení uměleckých předmětů</i>	70
4.5.4. <i>Pracovní povolení pro rakouské státní příslušníky v SRN</i>	71
4.5.5. <i>Získání nemovitosti na rakouském území</i>	71
4.6. KOMUNIKACE.....	72
5. MEZINÁRODNÍ TÉMATA V BILATERÁLNÍCH VZTAZÍCH.....	75
5.1. ČLENSTVÍ V OSN A RADĚ EVROPY	76
5.2. BLÍZKOVÝCHODNÍ KONFLIKT	80
5.3. ENTSPANNUNGSPOLITIK	83
6. CHARAKTERISTIKA SMLUVNÍHO ZÁKLADU	86
7. PROMĚNA RAKOUSKÉ IDENTITY.....	92
7.1. NÁRODNÍ SEBEUVĚDOMĚNÍ	92
7.2. RAKOUSKÁ IDENTITA	95
7.2.1. <i>První fáze</i>	95
7.2.2. <i>Druhá fáze</i>	97
7.3. ROLE IDENTITY V RAKOUSKO-NĚMECKÝCH VZTAZÍCH.....	99
7.4. PROMĚNA POHLEDU NA NACISTICKOU MINULOST	100
ZÁVĚR.....	103
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	106
SEZNAM ZKRATEK.....	110
SEZNAM PŘÍLOH.....	111

1. Úvod

Rakousko a SRN jsou v dnešní době dobrými sousedy. Jejich vztah ale není pouze zdvořilou nutností, danou geografickou blízkostí. Jedná se skutečnou blízkost, která vychází ze staletí společných kulturních vlivů, společného jazyka, vzájemné provázanosti v ekonomické sféře i z běhu dějin, který bok po boku i jako zneprátelené mocnosti utvářely.

Důležitou podmínkou této netradiční blízkosti jsou rozdíly, kterými se oba státy vůči sobě vymezují. Na první pohled patrná politická a geografická asymetrie je doplněna odlišnými kulturními normami - hodnotami, rolí náboženství, vnímáním sebe sama, vlastní historie i svého souseda. Vztah obou zemí je tak zajímavým paradoxem mezi úzkou a oboustranně výhodnou spoluprací a nezbytnými občasnými neshodami za účelem zachování vzájemné nezávislosti.

Pohled na uplynulých stopadesát let ukazuje na diametrální proměnu vzájemného rozložení sil. Habsburská monarchie, která po staletí dominovala středoevropské oblasti, nedokázala udržet krok se sjednoceným Německým císařstvím. Rakouské elity se s rozpadem monarchie vyrovnávaly jen obtížně. V životaschopnost a smysluplnost první republiky věřil v Rakousku málokdo. V roce 1938 se země stala součástí expandující Německé říše, aby se po roce 1945 dokázala postavit na vlastní nohy a stát se menším, ale důstojným partnerech svému silnějšímu sousedovi.

Tato práce se zaměřuje na období let 1970-1983, kdy v čele obou zemí stáli sociálně-demokratičtí kancléři – v Rakousku Bruno Kreisky a v SRN Willy Brandt (1969-1974) a Helmut Schmidt (1974-1982). Tradičně úzký, i když nerovnocenný vztah obou zemí byl posílen intenzivní spoluprací těchto tří kancléřů na bilaterální i multilaterální úrovni v době rostoucího mezinárodního napětí. Přátelstvím Kreiského a Brandta, jejich vzácnou názorovou shodou a angažovaností v mezinárodních otázkách získaly rakousko-německé vztahy velmi osobní punc.

Představit plnost tohoto vztahu, byť jen v období třinácti let, je vzhledem k rozsahu práce zcela nemožné. Původní přání autorky, koncipovat práci ve dvou vzájemně se doplňujících rovinách, tematické a osobní, se ukázalo jako stále příliš obsáhlé téma, přesahující doporučený rozsah diplomového projektu. Předkládaná diplomová práce se tak zaměřuje na první ze zamýšlených rovin a analyzuje témata v bilaterálních vztazích v éře Kreiského.

Autorka si klade dva cíle. Prvním z nich je prozkoumat četnost bilaterálních setkání na úrovni ministrů, spolkových kancléřů a prezidentů spolu s předmětem jejich jednání tak, aby zjistila, co bylo obsahem oficiálních vztahů. Čeho se setkání týkala? Jaké problémy se mezi oběma zeměmi objevily? Jakým způsobem byly řešeny? Technicky je tato část členěna do tří kapitol. První z nich sumarizuje veškerá setkání od úrovně ministrů výše spolu s projednávanými tématy. Druhá se detailně zabývá bilaterálními tématy a třetí tématy mezinárodními. Samostatnou kapitolu tvoří analýza smluvního základu v éře Kreiského.

Vztahy ale nebyly tvořeny pouze tématy, o kterých se oficiálně hovořilo, ale i tématy, která byla ve vztahu přítomna dlouhodobě. Druhým cílem a předmětem druhé části práce je hledání odpovědi na otázku, jak se mezi lety 1945-83 proměnila rakouská identita a s ní i pohled na „věčná témata“ ve vztazích - problematiku anšlusu a nacistické minulosti.

Zhodnocení pramenů a literatury

Odborná literatura k rakousko-německým vztahům se zabývá především anšlusem, obdobím let 1938-45 a bezprostředně poválečnou dobou. Osobě Bruna Kreiského a domácí i zahraniční politice jsou věnovány desítky titulů (namátkově autorů Bielky, Bischofa, Pelinky, Rathkolba, Hölla, Kriechbaumera a dalších), bilaterální vztahy se SRN 1970-83 ale souhrnně prozkoumány nejsou.

Sekundární literaturu k rakousko-německým vztahům lze rozdělit do dvou kategorií. První z nich metodologicky vychází z teorie asymetrické dvojice („*asymmetrical dyad*“). Ta využívá srovnávacího multidimensionálního přístupu, aby lépe uchopila všechny proměnné ve vztahu. Autoři vztahy zkoumají spíše z pohledu menšího z dvojice a snaží se tím změnit tradiční opomíjení malých států. V této diplomové práci byla využita disertační práce Petera J. Katzensteina *Disjoined Partners*¹ a projekt kanadské carletonské univerzity *Unequal Partners*², který analyzuje rakousko-německé vztahy jako takové i ve srovnání s další asymetrickou dvojicí, USA a Kanadou.

Druhým typem literatury jsou sborníky, které poskytují převážně historický pohled. Jedním z nich je již poněkud starší publikace autorů Kanna a Prinze³ se zajímavými příspěvky

¹ KATZENSTEIN, Peter. J. *Disjoined Partners: Austria and Germany since 1815*. Berkeley: Univ. of California Press, 1976. 263 s.

² VON RIEKHOFF, Harald (Hrsg.). *Unequal Partners: A comparative analysis of relations between Austria and the Federal Republic of Germany and between Canada and the United States*. Boulder: Westview Press, 1993. 286 s.

³ KANN, Robert A.; PRINZ, Friedrich E (Hrsg.). *Deutschland und Österreich. Ein bilaterales Geschichtsbuch*. Wien: Jugend und Volk, 1980. 596 s.

Andreas Hillgruber a Gerharda Botze k německému a rakouskému pohledu na anšlus 1938. Poválečnými vztahy, ve kterých hrála ústřední roli Státní smlouva, se zabývá sborník, vydaný u příležitosti jejího 60. výročí.⁴ Obsahuje příspěvky známých jmen – G. Bischofa, W. Muellera, M. Pappeho, O. Rathkolba, G. Stourzhe či M. Gehlera. Historické analýzy a srovnání vztahů od Vídeňského kongresu do konce 50. let 20. století přináší sborník *Ungleiche Partner*⁵, poprvé vydaný Michaelem Gehlerem v roce 1996.

Z kompendií rakouských a německých dějin byly v této práci využity publikace autorů Hanische⁶, Erdmanna⁷ a Vebera/Hlavačky/Vorla⁸.

K rakouské a německé poválečné zahraniční politice existuje nepřeborné množství titulů. V této práci jsem čerpala z autorů Hellmanna⁹ a Schwarze¹⁰ (v oblasti německé zahraniční politiky), a Gehlera¹¹, Dachse/Gerliche¹², Neuholda¹³ a Bischofa/Pelinky/Gehlera¹⁴ (v oblasti rakouské zahraniční politiky).

Hlavním zdrojem informací k bilaterálním a multilaterálním tématům byly ale prameny a primární zdroje. Autorka se díky stipendiu AKTION Österreich ve Vídni zaměřila na rakouské zdroje. Vídeňský archiv Bruna Kreiského nabízí ke vztahům se SRN čtyři složky (Länderboxe 1-4; Länderbox 5 byl pro potřeby této práce nerelevantní). Ty obsahují především informace o oficiálních návštěvách, ať se již jedná o jejich přípravu, průběh či následné mediální hodnocení. Pro tuto práci ale nejvíce posloužily podklady pro kancléře

⁴ SUPPAN, Arnold (Hrsg.). *Der österreichische Staatsvertrag 1955: Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. 1019 s.

⁵ GEHLER, Michael. *Ungleiche Partner: Österreich und Deutschland in ihrer gegenseitigen Wahrnehmung; historische Analysen und Vergleiche aus dem 19. und 20. Jahrhundert*. Stuttgart: Steiner, 1996. 688 s.

⁶ HANISCH, Ernst. *Der lange Schatten des Staates: Österreichische Gesellschaftsgeschichte im 20. Jahrhundert*. Wien: Ueberreuter, 1994. 599 s.

⁷ ERDMANN, Karl Dietrich; GEBHARDT Bruno. *Handbuch der deutschen Geschichte*, Band 4 (Die Zeit der Weltkriege). 1960. 373 s.

⁸ VEBER, Václav.; HLAVAČKA, Milan; VOREL, Petr. *Dějiny Rakouska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 747 s.

⁹ HELLMANN, Gunther. *Deutsche Außenpolitik: Eine Einführung*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften/GWV Fachverlage GmbH, 2006. 260 s.

¹⁰ SCHWARZ, Hans-Peter (Hrsg.). *Handbuch der deutschen Außenpolitik*. München: R.Piper & Co. Verlag, 1975. 848 s.

¹¹ GEHLER, Michael. *Österreichs Außenpolitik der Zweiten Republik: von der alliierten Besatzung bis zum Europa des 21. Jahrhunderts*. Innsbruck: Studien Verlag, 2005. 1291 s.

¹² DACHS, Herbert; GERLICH, Peter; GOTTSWEIS, Herbert (Hrsg.). *Handbuch des politischen Systems Österreichs: Die zweite Republik*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1997. 955 s.

¹³ NEUHOLD, Hanspeter. *Austria still between East and West?*. Laxenburg: Österreichisches Institut für Internationale Politik, 1995. 19 s.; v NEUHOLD, Hanspeter; THALBERG, Hans. *The European neutrals in international affairs*. Wien: Braunmüller, 1984. 134 s.

¹⁴ BISCHOF, Günter; PELINKA, Anton; GEHLER, Michael. *Austrian Foreign Policy in Historical Context*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers, 2006. 423 s.

BISHOF, Günter; PELINKA, Anton. *The Kreisky Era in Austria*. New Brunswick: Transaction Publication, 1994. 267 s.

Kreiského k oficiálním návštěvám, které tematizovaly jednotlivé problémy bilaterálních a multilaterálních vztahů.

Materiály k rakousko-německým vztahům v éře Kreiského v *Archiv der Republik* nejsou dosud zinventarizovány. Ve Státním archivu jsou také od roku 1976 archivovány dokumenty ministerstva zahraničí. Většina těch, které byly vydány po roce 1945, se nachází ve zvláštním archivu a dosud nebyla zpřístupněna.

Nepostradatelným zdrojem materiálů hlavně k četnosti návštěv na ministerské úrovni, ale také zdrojem proslovů a detailního průběhu kancléřských a prezidentských návštěv je dvouměsíčník *Österreichische Zeitschrift für Außenpolitik* (1970-83), vydávaný *Österreichische Gesellschaft für Außenpolitik und Internationale Beziehungen* a *Österreichisches Institut für Internationale Politik*. Na denní bázi sice poskytuje shrnutí toho nejdůležitějšího, co se týká rakouské zahraniční politiky, ale práce s ním je z důvodu neúplného rejstříku zdlouhavá a náročná. S klesajícím významem toho kterého ministerstva (např. školství, zdravotnictví) také klesá rozsah uvedené informace.

Výroční zpráva rakouského ministerstva zahraničí (*Außenpolitischer Bericht*) začala vycházet v roce 1976 a v kapitole věnované rakousko-německým (SRN) vztahům pouze krátce zmiňuje ty nejdůležitější návštěvy, iniciativy a trendy. V porovnání s výroční zprávou německé vlády (*Jahresbericht der Bundesregierung*) je ale stále konkrétnější a detailnější.

Jahresbericht der Bundesregierung je strukturovaný dle zpráv jednotlivých ministerstev. Rejstřík ale obsahuje heslo „Rakousko“ pouze ve vydání z roku 1970, vyhledávání informací napříč všemi zprávami ministerstev je tak neefektivní a zdlouhavou záležitostí. Od roku 1978 došlo k výraznému zpřehlednění a součástí zprávy ministerstva zahraničí se stal i například přehled návštěv na území SRN i německých návštěv v zahraničí na úrovni ministrů zahraničí, předsedů vlády a hlav států. Rakousko samotné je ale ve zprávě ministerstva zahraničí pojato až překvapivě stručně. Kromě let 1970 a 1971 je mu věnován maximálně krátký odstavec, v horším případě jediná věta, případně je velmi stručně spojeno se Švýcarskem či/a Lichtenštejnskem. Pro ilustraci uvádím plné znění zprávy k rakousko-německým vztahům z roku 1977: „*Das gute Verhältnis zu Österreich wurde durch den Besuch des österreichischen Außenministers Dr. Willibald Pahr in Bonn am 2./3. November 1977 unterstrichen.*“¹⁵

Důležitým zdrojem informací k projednávaným tématům byly dokumenty *Akten zur auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland*¹⁶. Konkrétně pro tuto práci poskytly

¹⁵ *Jahresbericht der Bundesregierung 1977*, str. 34

¹⁶ SCHWARZ, Hans-Peter (Hrsg.). *Akten zur auswärtigen Politik der BRD*. 1970-83

informace k jednáním o konzulární smlouvě, probíraným tématům oficiálních návštěv 1975, 1976 a 1980 a některým jednáním ministrů zahraničních věcí.

Až na několik chybějících ročníků jsou všechny výše zmíněné zdroje dostupné ve vídeňské univerzitní knihovně (*Außenpolitische Berichte; Akten zur auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland*) a v knihovně rakouského ministerstva zahraničí taktéž ve Vídni (*Jahresberichte der Bundesregierung; Österreichische Zeitschrift für Außenpolitik*).

Pro popsání proměny rakouské identity čerpala autorka z děl historiků Hanische¹⁷, Stourzhe¹⁸ a Heera¹⁹ a sborníků vydavatelů Plaschky²⁰, Heiße²¹, Rathkolba²² a Hallera²³. Hallerův sborník vznikl na základě interdisciplinárního výzkumného projektu spolkového ministerstva pro vědu, dopravu a výzkum pod názvem „*Grenzenloses Österreich*“ a přináší především sociologický vhled do problematiky. Neocenitelným zdrojem byla též disertační práce Christiana Pichlera²⁴, která detailně přibližuje vývoj rakouské identity druhé republiky. Rakouskou historickou pamětí a postojem k nacistické minulosti se dlouhodobě zabývají Heidemarie Uhl²⁵ a Anton Pelinka²⁶.

¹⁷ HANISCH, Ernst. *Der lange Schatten des Staates: Österreichische Gesellschaftsgeschichte im 20. Jahrhundert*. Wien: Ueberreuter, 1994. 599 s.

¹⁸ STOURZH, Gerald. *Vom Reich zur Republik: Österreichbewusstsein im 20. Jahrhundert*. Wien: Wiener Journal Zeitschriftenverlag GmbH, 1990. 116 s.

¹⁹ HEER, Friedrich. *Der Kampf um die österreichische Identität*. 3. vydání. Wien-Köln-Weimar: Böhlau Verlag GmbH & Co.KG, 2001. 562 s.

²⁰ PLASCHKA, Richard G.; STOURZH, Gerald; NIEDERKORN, Jan Paul. *Was heißt Österreich?: Inhalt und Umfang des Österreichbegriffs vom 10. Jahrhundert bis heute*. Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1995. 365 s.

²¹ HEIß, Gernot (Hrsg.). *Der Konsensus und sein Preis: Zur Identitätskonstruktion in Österreich nach 1945, v An der Bruchlinie: Österreich und die Tschechoslowakei nach 1945*. Innsbruck: Studien-Verlag, 1998. 480 s.

²² RATHKOLB, Oliver (Hrsg.). *Österreich und Deutschlands Größe: ein schlampiges Verhältnis*. Salzburg: Müller, 1990. 240 s.

²³ HALLER, Max. *Identität und Nationalstolz der Österreicher: Gesellschaftliche Ursachen und Funktionen. Herausbildung und Transformation seit 1945. Internationaler Vergleich*. Wien-Köln-Weimar: Böhlau Verlag, 1996. 532 s.

²⁴ PICHLER, Christian. *Österreich, ein besseres Deutschland?: Ungleiche Partner: ungleich mächtig, ungleich erfolgreich*. Marburg – Tectum Verlag, 2009. 392 s.

²⁵ UHL, Heidemarie. *Vom Opfermythos zur Verantwortungsthese*, v FLACKE, Monika (Hrsg.). *Mythen der Nationen*. Mainz am Rhein: Zabern, 1998. 600 s.

²⁶ PELINKA, Anton. *Austria. Out of the Shadow of the Past*. Boulder: Westview Press, 1998. 256 s.

2. Vývoj rakousko-německých vztahů 1918 - 1970

První kapitola této práce je koncipována jako stručný pohled na rakousko-německé vztahy v období let 1918-1969. Největší prostor je věnován tématu anšlusu, problémům spojeným s budováním nových vztahů po druhé světové válce a jejich následné standardizaci.

2.1. 1918 - 1938

Rozpad rakousko-uherské monarchie zásadně proměnil rakousko-německé vztahy. Sjednocení se silnějším Německem se jevílo jako řešení zoufalé ekonomické situace i jako odpověď na kompletně zničenou státnost habsburské monarchie. Ekonomický motiv sjednocení hrál v rakouském postoji důležitou roli především bezprostředně po válce a poté v době hospodářské krize, se kterou se Německo vypořádalo lépe. Primárně je ale touha po sjednocení, tak jak ji lze pozorovat po celá dvacátá léta (a především v jejich druhé polovině), spjata se základním problémem existence rakouského státu, s kolektivní identitou a hledáním odpovědi na národnostní otázku.²⁷

Téma sjednocení nebylo nijak nové. Převážná většina obyvatel první republiky byla potomky německy mluvících Rakušanů, kteří již ke konci 19. století usilovali o částečnou integraci se sjednoceným Německem. S rozpadem monarchie pak jejich tradiční dilema mezi „rakouským němectvím“ a německým rakušanstvím²⁸ vyústilo ve sjednocovací nálady. Na základě svobodného práva na sebeurčení se Rakouská republika přikláněla k připojení k Německu, a jen u velmi malé skupiny obyvatel to byla až do roku 1932, kdy se krůček po krůčku začal etablovat Dollfussův diktátorský režim, otázka nacionálně-socialistické ideologie.

I přes zákaz²⁹ anšlusu ovládala idea sjednocení rakouskou domácí i zahraniční politiku po celá dvacátá léta. Všechny tři hlavní politické strany sjednocení podporovaly, ale jejich motivace byly rozdílné. Vládní strana křesťanských sociálů anšlus propagovala jen formálně, aby dostála požadavkům svého koaličního partnera, Velkoněmců, ale vnitřně byla přesvědčena o nutnosti zachování autonomie země. Byla jedinou politickou stranou, která upřednostňovala autonomii, neboť by v případě sjednocení ztratila své silné postavení.

²⁷ BOTZ, A. *Das Anschlussproblem (1918-1945) : Aus österreichischer Sicht*, s. 179, v KANN, Robert A.; PRINZ, Friedrich E. *Deutschland und Österreich: Ein bilaterales Geschichtsbuch*

²⁸ Více k tématu např. viz KŘEN, J. *Dvě století střední Evropy*, s. 109-116

²⁹ Mírovými smlouvami z Versailles a St. Germain

Motivací velkoněmecké strany a nacionalistů pro integraci byla jak přitažlivost nacionálně-socialistické ideologie, tak obrovské ekonomické problémy, se kterými se Rakousko potýkalo. Střední třída, která Velkoněmce (předchůdce nacistů) podporovala, tak činila hlavně z důvodu ztráty svého majetku v důsledku enormní inflace. Ekonomické motivy mělo i na stotisíc úředníků, kteří s rozpadem monarchie ztratili práci, jistoty i své vysoké postavení. Rovněž socialisté usilovali o sjednocení. Jejich důvody byly jak ideologické (vítězství socialismu) a politické (vymanění se z politické izolace počátku dvacátých let), tak ekonomické, neboť to byla právě dělnická třída, která na svých bedrech nesla zatížení protiinflačních opatření z roku 1923 a která v době hospodářské krize nejvíce trpěla nezaměstnaností.³⁰

Anšlus více podporovaly ty regiony, které se nacházejí v přímém sousedství s Německem a Švýcarskem (dokladem např. salcburské referendum o připojení) a Vídeň oproti rolnickému venkovu, baště klerikálů. Bujaré oslavy 80. narozenin prezidenta von Hindenburga, kterých se zúčastnilo na 75.000 Vídeňanů, jsou jedním z důkazů silného německého sentimentu v prvním desetiletí existence Rakouské republiky.³¹

Rovněž Německo bylo zainteresováno na sjednocení, ale pouze v rámci politických cílů, které dalece přesahovaly rakouskou otázku. Na konci války se obávalo, že by mu snahy o sjednocení mohly uškodit při uzavírání míru, v prvních letech Výmarské republiky se pro změnu soustředilo na řešení svých vlastních politických a ekonomických problémů.³² Zákaz anšlusu nezabránil oběma zemím do jisté míry společně koordinovat politiku s cílem připravit se na budoucí sloučení na institucionální úrovni. Tato koordinace ale spočívala především v tom, že se Rakousko přizpůsobilo německým standardům, a ukazuje na asymetrii vztahu.³³

S Hitlerovým uchopením moci se politické zájmy obou zemí začaly diametrálně odlišovat. Rovněž otázka anšlusu získala jiný rozměr. Jak socialisté tak křesťanští sociálové vyškrtli požadavek sjednocení ze svých programů a začali se ostře bránit proti rakouským nacistům. V jasném kontrastu k rakouské politice dvacátých let se Dollfussova i Schuschniggova vláda snažily vymezit vůči Německu a podporovat rakouské vlastenectví. Účinek těchto snah je ovšem diskutabilní, zvláště přihlédneme-li ke skutečnosti, že s etablováním diktátorského režimu byly z možnosti vlivu na politiku vyřazeny 2/3 obyvatelstva, jejichž podstatná část viděla ve sjednocení i naději na ukončení rakouské

³⁰ KATZENSTEIN, Peter J. *Disjoined Partners*, s. 155-160

³¹ Tamtéž, s.146

³² HILLGRUBER, A. *Das Anschlussproblem (1918-1945): Aus deutscher Sicht*, str. 162, v KANN, Robert A.; PRINZ, Friedrich E. *Deutschland und Österreich: Ein bilaterales Geschichtsbuch*

³³ KATZENSTEIN, Peter J. *Disjoined Partners*, s.149-150

diktatury. Jen těžko lze dnes s přesností určit, kolik Rakušanů a z jakých důvodů podporovalo sjednocení. Dle Schuschnigga měla jeho vláda podporu čtvrtiny obyvatel, další čtvrtina upřednostňovala Hitlera a polovina Rakušanů čekala, jak se situace vyvine.³⁴

U německých špiček existovaly v té době tři hlavní přístupy k rakouské otázce. Göring viděl v Rakousku potenciál pro rozšíření válečné výroby. Brüning uvažoval mocensko-politicky a Hitler své záměry předznamenal v *Mein Kampf*:

*„Deutschösterreich muss wieder zurück zum grossen deutschen Mutterlande, und zwar nicht aus Gründen irgendwelcher wirtschaftlicher Erwägungen heraus. Nein, nein: Auch wenn diese Vereinigung, wirtschaftlich gedacht, gleichgültig, ja selbst wenn sie schädlich wäre, sie müsste dennoch stattfinden. Gleiches Blut gehört in ein gemeinsames Reich.“*³⁵

Paradoxním počátkem koncem rakouské autonomie byla rakousko-německá „přátelská“ dohoda, uzavřená Schuschniggem a zvláštním vyslancem von Papenem v červenci 1936. Německo v ní uznalo suverenitu Rakouska a zavázalo se nevměšovat do jeho vnitřních záležitostí. Důležitější byl ale rakouský závazek dělat politiku vůči Německu zcela ve smyslu toho, že je „německým státem“, a tajný dodatek o zastavení propagandy proti rakouským nacistům a propuštění zatčených nacistů.³⁶ Berchtesgadenská dohoda z 11. února 1938 pak umožnila nacistům dostat se oficiálně k moci a předznamenala budoucí vývoj směrem ke konci rakouské autonomie.

2.2. 1938 – 1945

Období mezi roky 1938 a 1945 představuje jediných osm let v osmisetleté historii obou zemí, kdy došlo k jejich plnému sjednocení. Rakousko bylo přerozděleno na sedm provincií spravovaných z Berlína a zmizelo z oficiální mapy Evropy.

Většina rakouských historiků se po roce 1945 snažila obhájit názor, že anšlus byl násilným aktem proti vůli obyvatel a že s Rakouskem bylo zacházeno jako s dobytým územím. Jako nepřímý důkaz pro svá tvrzení použili následující fakta. Předtím, než byla rakouská armáda včleněna do německé, došlo k jejímu důkladnému pročištění: do poloviny

³⁴ VEBER, V.; HLAVAČKA, M.; VOREL, P. *Dějiny Rakouska*, s. 533

³⁵ HILLGRUBER, A. *Das Anschlussproblem (1918-1945) – Aus deutscher Sicht*, s.166-167

³⁶ ERDMANN, K. Dietrich; GEBHARDT, Bruno. *Handbuch der deutschen Geschichte*, Band 4, s. 471

roku 1939 bylo odejito 55% generálů, 40% plukovníků a 14% podplukovníků a někteří z nich byli zatčeni.³⁷ K čistkám došlo i na úřadech a univerzitách a na uvolněná místa byli dosazeni z velké většiny říšští Němci. Během půl roku proběhl v Rakousku proces zglajchšaltování, který nebral nejmenší ohled na hospodářskou a politickou situaci v zemi. Rakousko sice z anšlusu po ekonomické stránce profitovalo,³⁸ ale přímé ztráty je v konečném důsledku předčily. Došlo k vyvlastnění rakouských Židů, zabrání velké části rakouského průmyslu i velkým ztrátám na životech³⁹ i majetku občanů.

Tato tvrzení jsou ale jen zčásti pravdivá. Na první pohled vysoký počet státních přešupků (17.000) se ve skutečnosti týkal méně než 0,3% populace, a to statisticky ukazuje na velmi malý odpor.⁴⁰ V neprospěch Rakouska hovoří i skutečnost, že jako jediné z anektovaných zemí nesestavilo exilovou vládu. V Londýně ovšem fungoval rakouský zastupitelský sbor a proběhly i neúspěšné pokusy o sestavení rakouské legie.⁴¹ Odbojové hnutí v Rakousku existovalo, ale bylo neorganizované a nesourodé. I přes vysoký počet rakouských obětí nacismu byl odpor neporovnatelně nižší než na ostatních anektovaných územích.⁴² Většina Rakušanů nebyla ani nacisty ani příslušníky odporu a snažila se přežít, aniž by se politicky angažovala.⁴³

Německá poválečná verze anšlusu tvrdí, že byl přirozeným vyústěním touhy Rakouska připojit se ke svému vzrůstajícímu se sousedovi a že byl přivítán spontánní vlnou nadšení, tak jak bylo zachyceno na známých fotografiích z triumfálního vjezdu německé armády do země. A nebyla to pouze Vídeň, kde vyšlo k oslavám Hitlerova příjezdu do ulic čtvrt miliónu lidí. Vysokou účast měly i oslavy v čistě katolických oblastech. Katolická i protestantská církev stejně jako prezident Renner a rakouské elity anšlus podporovaly, proto není žádným divem, že reakce obyvatelstva a výsledky dubnového referenda dopadly pro nacisty kladně. Mnoho lidí se ale oslav neúčastnilo a dosavadní členové vlády a odpůrci režimu byli před referendem

³⁷ KATZENSTEIN, Peter J. *Disjoined Partners*, s.164

³⁸ Poklesem nezaměstnanosti, zvýšením HNP, stavěním nových továren pro válečnou výrobu

³⁹ V důsledku 2. světové války a nacistické vlády zemřelo v Rakousku 100.000 civilistů při bombardování a 200.000 vojáků na frontě. Nacisté se také přímo zbavovali svých odpůrců - 2.700 jich zastřelili, 10.000 jich zemřelo ve vězeních a 16.000 v německých koncentračních táborech. Vyvražděno bylo i 65.000 Židů; VEBER, V.; HLAVAČKA, M.; VOREL, P. *Dějiny Rakouska*, s. 539

⁴⁰ KATZENSTEIN, Peter J. *Disjoined Partners*, s. 166

⁴¹ Např. ze strany Otty Habsburského; až v poslední fázi války byla v rámci francouzské armády vytvořena rakouská legie; ERDMANN, K. Dietrich; GEBHARDT, Bruno. *Handbuch der deutschen Geschichte*, Band 4, s. 627

⁴² Gebhardt uvádí přes 35.000, publikace *Dějiny Rakouska* necelých 30.000 obětí; srovnej: ERDMANN, K. Dietrich; GEBHARDT, Bruno. *Handbuch der deutschen Geschichte*, Band 4, s. 628; VEBER, V.; HLAVAČKA, M.; VOREL, P. *Dějiny Rakouska*, s. 539

⁴³ VEBER, V.; HLAVAČKA, M.; VOREL, P. *Dějiny Rakouska*, s. 539

prozířetelně zatčeni či utekli ze země. Kladný výsledek referenda (99%), ve kterém byly spojeny dvě spolu nesouvisející otázky⁴⁴, je tedy třeba brát s rezervou.

Rakušané se podvědomě identifikovali s válečnými cíly německého imperialismu a ještě dlouho po válce se v souvislosti s obdobím 1938-45 objevovaly výrazy jako „prohraná válka“ a s lety 1945-1955 „10 let okupace“.⁴⁵ Nepřímým důkazem této identifikace je i srovnávací statistika rakouských vojenských a civilních obětí druhé světové války s obětmi v nástupnických státech monarchie. Ta vykazuje dva až třikrát větší relativní podíl smrtelných vojenských obětí, než tomu bylo u ostatních zkoumaných států, a nepřímo hovoří o oddanosti Rakušanů německé myšlence. Relativní počet civilních obětí patřil naopak k nejnižším a ukazuje na nízký stupeň odporu.⁴⁶ Stejně jako v Německu nedošlo v Rakousku ke kolektivnímu odporu a režim byl svržen zvnějšku, ne vnitřním procesem.⁴⁷

Hodnotit anšlus jako násilný či naopak vítaný akt a souhlas s nacistickou ideologií je zjednodušováním. Je nutné vidět jej jako vyvrcholení historického procesu sblížování obou zemí, jako odpověď na otázku po chybějící rakouské identitě a jako snahu vyrovnat se s rozpadem monarchie a vrátit se na výslunní dějin jako součást německého impéria. Část obyvatelstva sympatizovala s nacistickou ideologií, ale souhlasný postoj většiny k anšlusu byl spíše vyjádřením nesouhlasu s Dollfussovým a Schuschniggovým autoritativním režimem. Nacisté byli v Rakousku vnímáni jako symbol lepší budoucnosti. O to větší bylo kolektivní rakouské zklamání z reality po sjednocení. Nízké mzdy a vysoké ceny zklamaly masové obyvatelstvo, bezohledné a rychlé zglajchšaltování zase rakouské elity a úřednictvo. Dosazení německých úředníků na pozice, na které si činili nárok rakouští nacisté, znamenalo postupné vystřízlivění i těch nejvěrnějších příznivců Hitlera.⁴⁸ Administrativní přerozdělení a faktický zánik Rakouska byl ponížením pro celý národ, jehož cílem bylo stát se součástí Německa jako celistvá jednotka s vlastními právy, případně se integrovat pouze částečně. Rakušané se s Německou říší nikdy neztotožnili do té míry, jakou bychom očekávali z oslavných akcí dvacátých let. Ze slov Adolfa Schärfa z roku 1943 je patrné, že ať už byl anšlus chtěný či vynucený (a autorka se přiklání ke kombinaci obojího), znamenal pro Rakousko jasný konec všech předchozích sjednocovacích nálad a bod zlomu na cestě ke své vlastní identitě: „*Der*

⁴⁴ „*Bist du mit der am 13.März vollzogenen Wiedervereinigung Österreichs mit dem Deutschen Reich einverstanden und stimmst du für die Liste unseres Führers Adolf Hitler?*“ HILLGRUBER, A. *Das Anschlussproblem ...*, s.174

⁴⁵ KATZENSTEIN, Peter J. *Disjoined Partners*, s.167

⁴⁶ Tamtéž, s.173

⁴⁷ ERDMANN, K. Dietrich; GEBHARDT, Bruno. *Handbuch der deutschen Geschichte*, Band 4, s.628

⁴⁸ BOTZ, G. *Das Anschlussproblem ...*, s.195

Anschluss ist tot. Die Liebe zum Deutschen Reich ist den Österreichern ausgetrieben worden.“⁴⁹ Vnitřní proces směrem k vlastní identitě vystihl i Carl Goerdeler⁵⁰ v březnu 1943: „*Österreich hat in allen Schichten seines Volkes dem Deutschen Reich innerlich die Gefolgschaft aufgesagt.*“⁵¹

Tento pohled na problematiku anšlusu ale není opomenutím zločinů, kterých se Rakušané po boku svého německého souseda dopustili, a leckdy jej i, dle hesla papežštější než papež, předčili. Poválečná účelová stylizace do role oběti a opožděná konfrontace s touto tematikou až v průběhu 80. a 90. let nepřispěla k dobrým rakousko-německým vztahům.

2.3. 1945 - 1970

Základy druhorepublikových bilaterálních vztahů byly položeny dlouho před navázáním oficiálních vztahů, a to moskevskou deklarací a rakouským vyhlášením nezávislosti. Vítězné mocnosti moskevskou deklarací jasně určily odlišný přístup k oběma zemím a Rakousku, jako „osvobozené“ zemi, dali na rozdíl od Německa určitou míru zahraničně-politických kompetencí.⁵² Bez ohledu na rakouský postoj se spojenci na londýnské a moskevské konferenci (v roce 1947) dohodli na několika důležitých článcích budoucí Státní smlouvy, které se týkaly vztahů s Německem. Podmínky pro Rakousko zahrnovaly mimo jiné zákaz anšlusu a velkoněmecké propagandy, podmínkou pro Německo bylo uznání nezávislosti Rakouska.⁵³

Protože spojenci nepovolili navázání oficiálních bilaterálních vztahů, měly první kontakty lokální charakter⁵⁴ a posléze probíhaly na úrovni etablovujících se politických stran v rámci obnovené Socialistické internacionály či nově zřízené NEI⁵⁵.⁵⁶ Poté, co oba státy přijaly Marshallův plán, stala se klíčovou kontaktní rovinou OEEC⁵⁷.⁵⁸ První jednání mezi státními delegacemi proběhla v rámci konference GATT v Torquay v roce 1951 a trvalo další

⁴⁹ KATZENSTEIN, Peter J. *Disjoined Partners*, s.197

⁵⁰ Odpůrce nacismu, měl po atentátu na Hitlera 20. července 1944 převzít úřad říšského kancléře

⁵¹ ERDMANN, K. Dietrich; GEBHARDT, Bruno. *Handbuch der deutschen Geschichte*, Band 4, s.628

⁵² Mohlo se například vyjádřit k mezinárodním tématům, která se ho týkala, tedy i k německé otázce, ale této možnosti nevyužilo. Bylo si vědomo toho, že nemá příliš šanci svůj názor prosadit, a současně věřilo, že Německo v nejbližší době projde stejným procesem odklonu od nacistické ideologie jako Rakousko od roku 1938; ABLEITINGER, A. *Österreichisch-deutsche Nachkriegsbeziehungen seit 1945*, s. 202-203, v KANN, Robert A; PRINZ, Friedrich E. *Deutschland und Österreich. Ein bilaterales Geschichtsbuch*

⁵³ Tamtéž, str. 202-203

⁵⁴ Ve formě výměnných obchodů mezi Tyrolskem/Vorarlberskem a Bavorskem

⁵⁵ Asociace slučující křesťansko-demokratické strany

⁵⁶ BISCHOF, G. *The Historical Roots of a Special Relationship...*, s.85-86, v VON RIEKHOFF, H.; NEUHOLD, H. *Unequal Partners*

⁵⁷ Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

⁵⁸ ABLEITINGER, A. *Österreichisch-deutsche Nachkriegsbeziehungen seit 1945*, s.205

dva roky, než se Gruber a Kreisky⁵⁹ sešli při první oficiální návštěvě Bonnu s kancléřem Adenauerem. Rakousko už v té době mělo v Bonnu svého zástupce, jehož mise byla o rok později přejmenována na rakouské zastoupení. Německo vyslalo na základě bonnských jednání do Vídně hospodářskou delegaci, jejímž úkolem bylo pod zástěrkou obchodu plnit funkci tehdy ještě nepovoleného německého vyslanectví.

Cíle obou obsazených zemí se po válce lišily a ovlivnily jejich budoucí rozdílné směřování. V Rakousku panovala shoda všech politických stran o tom, že prioritou zahraniční politiky je zachování územní celistvosti země. Aby toho Rakousko docílilo, bylo ochotno se dočasně vzdát svobody. Tento přístup později vyústil v ideu neutrality. Stourzh tuto politiku označuje jako „*Einheit und Freiheit*“. Německo naproti tomu pod vedením kancléře Adenaura usilovalo v první řadě o svou svobodu, kterou spojovalo se začleněním do západních evropských struktur. Z této podmínky postupně nevyhnutelně vyplynula nezbytnost dvou států na území bývalé německé říše („*Freiheit und Teilstaatlichkeit*“).⁶⁰

Mladší generace historiků⁶¹ ale vidí cíle rakouské poválečné politiky především v odpoutání se od Německa a ve vytvoření vlastního státu na základě austrospecifické identity.⁶² Diskuze o rakouské nacistické minulosti by těmto snahám rozhodně nepomohla, proto byla umně využita teorie o Rakousku jako první válečné oběti, vyplývající z moskevské deklarace. Rakousko ve svůj prospěch využilo první dvě klauzule⁶³ a udělalo vše pro to, aby druhé dvě⁶⁴ nebyly brány na zřetel. Moskevská deklarace tak umožnila Rakousku interpretovat minulost účelově, především stylizací do role oběti. Rakousko zastávalo názor, že, samo obětí Hitlerovy expanzivní politiky, nepřestalo existovat jako subjekt mezinárodního práva. Nemůže tedy být považováno za právního nástupce Německa a tím pádem po něm ani nelze požadovat odškodnění za zločiny druhé světové války. Jednalo se o vědomý proces, na kterém se podílela rakouská diplomacie, vláda, ústavní činitelé i elity. Jejich cílem bylo emancipovat se od Německa a ochránit se před případnými reparacemi a žádostmi o odškodnění⁶⁵, které by hospodářsky slabé Rakousko zruinovaly.

⁵⁹ Gruber jako ministr zahraničí a Kreisky jako jeho náměstek

⁶⁰ GEHLER, M. *Österreichs Außenpolitik der zweiten Republik*, s.27

⁶¹ Např. Bischof či Rathkolb

⁶² GEHLER, M. *Österreichs Außenpolitik der zweiten Republik*, s.28

⁶³ Charakterizovány Güntherem Bischofem: Rakousko jako první oběť Hitlerovy agresivní politiky; neplatnost anšlusu

⁶⁴ Klauzule o spoluzodpovědnosti Rakouska za vedení války po boku Německa; klauzule o rakouském poválečném příspěví (finančním), aby tak splatilo své osvobození

⁶⁵ Nejen v otázce odškodnění se prosadila politika „odkládání do nekonečna“ a proces odškodnění byl plně dokončen až v roce 2004. Pojem se ustálil na základě výroku ministra vnitra Oskara Helmera: „*Ich wäre dafür*,

Německo odmítalo nést plnou zodpovědnost za násilí a perzekuce v Rakousku v letech 1938-45 a poukazovalo na paradox předválečných sympatií Rakušanů s Hitlerem a poválečnou stylizací do role oběti, i na rakouskou podporu protižidovské politiky a účast na zvěrstvech války. Ironicky byl rok 1938 zpětně komentován jako „*květinové vítězství německé armády*“⁶⁶ a rakouský poválečný postoj jako „*oportunistická lež*“.⁶⁷ Tento základní rozpor v chápání společné minulosti byl příčinou neshod mezi oběma zeměmi a měl dalekosáhlý vliv na poválečné vztahy v rovině společenské i v otázkách restitučního a majetkového vyrovnání a odškodnění žijících obětí.

Německý majetek na rakouském území po válce automaticky připadl spojencům, kteří jej vyjma SSSR předali rakouské vládě. Rozhodnutí Sovětů, že v rámci uzavření Státní smlouvy přistoupí na převod majetku ve své okupační zóně na rakouskou vládu, bylo vázáno podmínkou, že nesmí být dále předán do zahraničních rukou. To pro německou stranu znamenalo definitivní ztrátu veškerého majetku převyšujícího hodnotu 10.000 dolarů. Fakt, že protesty bonnské vlády nebyly respektovány, byly pro Německo o to bolestivější, že právě ratifikací Pařížských smluv a vstupem do NATO získalo suverenitu. Rakousko se ukázalo ochotné přistoupit na kompromis v otázkách drobného německého majetku soukromých osob a otázka byla finálně vyřešena Adenauerovou návštěvou v roce 1957 a podpisem *smlouvy o urovnání majetkoprávních vztahů*.⁶⁸ Materiální nesrovnalosti byly ale s konečnou platností dořešeny až *dohodou z Bad Kreuznachu* v roce 1961, která upravovala především otázky odškodnění politicky pronásledovaných za druhé světové války, německých přestěhovalců a poválečných vyhnanců na území Rakouska. Zabývala se též otázkou odškodnění židovských zájmových uskupení, které Raab v 50. letech odmítl⁶⁹ se slovy: „*Zur Judenfrage möchte ich sagen, dem Staate Israel schulden wir gar nichts.*“⁷⁰ Kreisky z pozice ministra zahraničí

die Sache in die Länge zu ziehen“, který pronesl na 132. zasedání ministerské rady v listopadu 1948 v souvislosti s otázkou navrácení či odškodnění židovského majetku. KNIGHT, R. „*Ich bin dafür, die Sache in die Länge zu ziehen: Wortprotokolle der österreichischen Bundesregierung von 1945 bis 1952 über die Entschädigung der Juden*“, str. 9

⁶⁶ Z úst německého ministra školství Heinricha Drimmela

⁶⁷ PAPE, M. *Krisen und Irritationen: Der Staatsvertrag im deutsch-österreichischen Verhältnis 1955-1959*, s. 525, v SUPPAN, Arnold (Hrsg.). *Der österreichische Staatsvertrag 1955: Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität*

⁶⁸ Více k tématu majetko-právních vztahů viz JEŘÁBEK, R. *Vermögensfragen im deutsch-österreichischen Verhältnis 1955-1957*, s. 553-600, v SUPPAN, Arnold (Hrsg.). *Der österreichische Staatsvertrag 1955: Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität*

⁶⁹ Z právního hlediska tak učinil po právu, neboť stát Izrael uznal moskevskou deklaraci a v roce 1952 se při jednáních o odškodnění ze strany SRN vyjádřil, že po Rakousku nebude nic požadovat.

⁷⁰ GEHLER, M. *Österreichs Außenpolitik ...*, s. 50

v šedesátých letech zaujal smířlivější postoj a za předpokladu, že SRN uhradí polovinu, nabídl židovským uskupením částku 600 milionů rakouských šilinků.⁷¹

Vztahy obou zemí byly do poloviny padesátých let nejnapjatější v celé poválečné historii. Příčinou nebyly pouze majetkoprávní spory. Zásadním problémem se ukázalo být i rozdílné zahraničně-politické směřování a s ním spojená německá a rakouská otázka. SRN nikdy nezpochybňovala samostatnost Rakouska, přesto pro ni sebevědomí, se kterým rakouská diplomacie vyjednala uzavření Státní smlouvy, bylo záležitostí novou a nezvyklou. Jako problém viděla německá strana především otázku neutrality, která byla v ostrém rozporu s prozápadním směřováním bonnské vlády. Pojem neutrality, jak byl zpočátku vnímán, byl defenzivního charakteru a spjatý s nepřidružeností k žádné vojenské alianci. Až v roce 1955 se začalo mluvit o věčné a mezinárodně zavazující neutralitě po vzoru Švýcarska.

Tvrdá reakce Adenauera⁷² na podpis Státní smlouvy nebyla primárně způsobena rakouskou verzí o válečné oběti ani majetkovými problémy, které fungovaly spíše jako spouštěcí mechanismus. SRN Rakousku především zablýžela, že podepsalo Státní smlouvu na její úkor, a že se dobrovolně zavázalo k věčné neutralitě na úkor prozápadní solidarity.⁷³ Adenauer se rovněž obával, že by rakouská neutralita mohla skutečně fungovat a že by byl obviněn německou veřejností, že na ni nepřistoupil.

Navázání diplomatických vztahů⁷⁴ na úrovni vyslanců na konci roku 1955 ukazuje na rychlé překonání krize. Od té doby mezi Rakouskem a SRN probíhají pravidelné návštěvy na všech úrovních. První státní návštěvu vykonal spolkový prezident Lübke v březnu 1962, jeho protějšek Adolf Schärf mu ji oplatil o dva roky později. Od počátku šedesátých let se vztahy Rakouska a Německa standardizovaly a až na drobné výjimky platí za bezproblémové, úzké a přátelské.

Jedním z důležitých aspektů tohoto přátelského vztahu byla paradoxně i ona, v 50. letech tolik obávaná, neutralita, která Rakousku v letech šedesátých umožnila udržovat úzké vztahy s oběma zneprátelenými bloky. Rakouská diplomacie disponovala důvěrnými informacemi o zemích východního bloku a stala se informačním bodem mezi jinými i pro

⁷¹ GEHLER, M. *Österreichs Außenpolitik ...*, s. 50

⁷² „die ganze österreichische Schweinerei“ – STEININGER, R. Deutschland, Österreich und die Neutralität 1952-1955, s.500, v SUPPAN, Arnold (Hrsg.). *Der österreichische Staatsvertrag 1955...*; či „Wenn man dort nun Anspruch auf Reparationen erhebt ... Die Gebeine Hitlers sind nicht aufzufinden, sonst würde ich anheimstellen, diese Gebeine, Hitlers wieder in sein Heimatland zurückzuführen“ – PAPE, M. *Krisen und Irritationen ...*, s. 520, v SUPPAN, Arnold (Hrsg.). *Der österreichische Staatsvertrag 1955...*

⁷³ GEHLER, M. *Österreichs Außenpolitik ...*, s. 110

⁷⁴ Podmíněné respektováním Hallsteinovy doktríny

SRN. Druhá úloha, která také částečně vyplývala ze statutu neutralitu, a na které si Rakousko velmi zakládalo, byla role prostředníka. Ve vztahu k SRN nelze neznímit dvě Kreiského snahy o zprostředkování setkání mezi sovětskou stranou a Willy Brandtem, tehdy ještě úřadujícím staroustou Berlína, či jeho angažovanost v otázce druhé berlínské krize.

I za vlády Josefa Klause (1964-1970) a jeho ministrů zahraničí Tončíce-Sorinje a Kurta Waldheima působila Vídeň jako místo setkávání zneprátelených bloků i jako zdroj informací. Příkladem důležité zprostředkovatelské funkce je i její snaha uvolnit vztahy mezi SRN a komunistickými zeměmi v rámci Podunajské komise.⁷⁵ V té době Rakousko přijalo rozdělení Německa jako fakt a nepovažovalo jej za podmínku zlepšení vztahů mezi Východem a Západem, čímž SRN časově předstihlo.⁷⁶ Vídeň tak výrazně ovlivnila východní politiku kancléřů Kiesingera a později Brandta, který z prohlášení vlády vyškrtl pojem „znovusjednocení“.

Rakousko-německé vztahy se postupně standardizovaly na všech úrovních. Nejpřirozeněji a nejrychleji se zotavily v rámci hospodářství a financí. Po založení SRN stoupl podíl německého dovozu na celkovém rakouském importu na 40 procent.⁷⁷

Spolu s uklidněním situace v nejvyšších politických kruzích se změnilo i vzájemné vnímání obou zemí. Posun od rakouské negace všeho německého v poválečném období k tradičně úzkým vztahům ke konci padesátých let, je patrný z ankety provedené v Rakousku v časovém rozmezí deseti let ve čtyřicátých a padesátých letech. Na otázku „*Kterou zahraniční zemi máte nejraději?*“, položenou v roce 1947 obyvatelům Vídně, uvedlo „*Německo*“ pouze 16% dotázaných. O deset let později již SRN, tentokrát v celorepublikovém měřítku, zvítězila, když v její prospěch hlasovalo 45-50 procent dotázaných.⁷⁸

Veřejné mínění odráží proces, kterým rakousko-německé vztahy od druhé světové války do konce šedesátých let prošly. Po počátečním prakticky plném utlumení, které iniciovali spojenci, a které Rakousko vehementně podporovalo, došlo k postupné standardizaci vztahů. Navázaly tak na tradici úzkého propojení, které bylo dovedeno „do

⁷⁵ Členy Podunajské komise byly povětšinou komunistické státy. Rakousko bylo (v souladu s konceptem sousedské politiky) jejím členem od roku 1960. V roce 1965 projevila zájem o členství prostřednictvím Rakouska i Spolková republika. Tato skutečnost ukazovala na měnící se politiku SRNa oslabení Hallsteinovy doktríny. Rakousko se snažilo v rámci komise fungovat jako prostředník mezi SRN a východními státy, ale ty jej podmínily uznáním NDR ze strany SRN. GEHLER, M. *Österreichs Außenpolitik ...*, s. 299-300

⁷⁶ GEHLER, M. *Österreichs Außenpolitik ...*, s.299

⁷⁷ GEHLER, M. *Österreichs Außenpolitik ...*, s. 138

⁷⁸ KATZENSTEIN, Peter J. *Disjoined Partners*, s.182

dokonalosti“ zglajchšaltováním v roce 1938. Toto propojení fungovalo po válce pouze v rovině komunikační a ekonomické. Politicky nebyly nikdy předtím obě země na sobě nezávislejší, což je primárně dáno upevňováním rakouské identity a odlišným zahraničně-politickým směřováním. Posílením rakouské politické nezávislosti se proměnila asymetrie vztahu obou zemí, a i přes nezpochybnitelnou sílu SRN, ji Rakousko v mnoha ohledech předčilo.

3. Bilaterální kontakty

Cílem této kapitoly je zdokumentovat frekvenci setkávání nejvyšších představitelů obou zemí spolu s tématy, která byla předmětem jejich jednání. Kapitola se zaměřuje na spolkové prezidenty, kancléře, ministerské předsedy SRN⁷⁹ a jednotlivé vládní ministry. Zkoumané zdroje (rakouské *Aussenpolitische Berichte*, *Zeitschrift für Aussenpolitik* a materiály z archivu Bruna Kreiského a německé *Jahresberichte der Bundesregierung* a *Akten zur Auswärtigen Politik der BRD*) se liší v důrazu na tu kterou oblast bilaterálních návštěv a jsou ve svém výběru často velmi selektivní, případně neuvádějí předmět jednání. Především z výroční zprávy německé vlády je patrné, jak „nepodstatnou“ roli Rakousko v jejich očích hrálo. Lze předpokládat, že s relativní nižší váhou některých ministerstev klesá i zájem dokumentovat četnost jednání a jejich předmět. V případě některých ministerstev (např. obrany či práce a sociálních věcí) lze vycházet z mnohem čtenějších bilaterálních styků, než jaké ukazují výsledky této práce.

Kapitola záměrně vynechává spolupráci Brandta a Kreiského v rámci SI a problematiky Sever vs. Jih. Také Kreiského časté návštěvy SRN (mnohonásobně převyšující německé návštěvy) se sociálně-demokratickým podtextem (přednášky, účast na stranických sjezdech, volební podpora) nejsou z kapacitních důvodů předmětem této práce. Pro snazší orientaci v tabulkách jsou funkce zmiňovaných představitelů blíže specifikovány v tabulce č. 27.

Projednávaná témata jsou detailně zkoumána v kapitole 4 a 5. Pro lepší přehlednost přináší tabulka č. 18 na konci podkapitoly 3.2. seznam všech zmíněných politiků v kapitole 3 a funkcí, které zastávali v éře Kreiského. Podkapitola 3.3. krátce shrnuje nižší a nevládní kontakty mezi oběma zeměmi.

3.1. Setkání hlav států a spolkových kancléřů

Tabulka 1: Oficiální návštěvy hlav států

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
7.-11.5.1973 SRN	Franz Jonas, Rudolf Kirchschläger	Gustav Heinemann, Walter Scheel,	Scheel-Kirchschläger: mezinárodní otázky (shodné představy o KBSE)

⁷⁹ Jednání rakouských zemských hejtmanů s představiteli SRN na území SRN jsou ve zkoumaných zdrojích zmiňována jen okrajově a povrchně, jednání na území Rakouska o něco detailněji, ale pouze v rámci několika velkých západoněmeckých oficiálních návštěv. Proto nejsou předmětem této kapitoly.

		Willy Brandt, Wilfried Gredler	
19.- 23.2.1979 Viedeň	Rudolf Kirchschläger, Bruno Kreisky, Willibald Pahr	Walter Scheel, Hans-Friedrich Genscher, tři náměstci min. zahraničí	1. Scheel-Kirchschläger: hospodářská situace v Rakousku a SRN, bilaterální obchodní vztahy, vnitřní výstavba EHS a rozšíření, Rada Evropy, Východ vs. Západ, KBSE Čínská lidová republika, lidská práva 2. Scheel-Kreisky: <i>bilaterální</i> (hospodářská situace v Rakousku a SRN, bilaterální obchodní vztahy, kulturní vztahy, připuštění studentů ke studiu a stipendia, bezpečnostní opatření pro jaderné elektrárny na hranicích; Kreisky poděkoval za maximální podporu SRN při jednáních s EHS o zemědělské politice), <i>mezinárodní</i> (terorismus, energetická politika, problematika Sever-Jih), <i>Východ-Západ</i> (výsledky rozhovorů s premiérem ČSSR Štrougalem, vztahy R a států Varšavské smlouvy, eurokomunismus), <i>evropská</i> (aktivizace Rady Evropy, Evropský parlament (Habsburg));
6.-10.9.1982 Bonn, Brémy, Mnichov, Bamberg	Rudolf Kirchschläger, Willibald Pahr, Josef Staribacher	Karl Carstens, Hans-Friedrich Genscher, Helmut Schmidt, Johannes Rau ⁸⁰ , Helmut Kohl, Franz Josef Strauss, Hans Koschnik	1.Kirchschläger-Genscher, Rau: RMD kanál, berlínská otázka, rakouská identita 2.Kirchschläger-Strauss: sousedské vztahy Bavorska a Rakouska, RMD kanál

Tabulka 2: Neoficiální návštěvy hlav států

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
12.11.1970 Paříž	Franz Jonas	Gustav Heinemann	Setkání a rozhovor prezidentů u příležitosti De Gaullova pohřbu
25.-27.8.1972 Mnichov	Franz Jonas	Gustav Heinemann	Setkání prezidentů u příležitosti konání olympijských her
30.-31.1.1981 Salcburk		Karl Carstens	Neoficiální návštěva prezidenta v Salcburku u příležitosti Mozartova týdne

⁸⁰ Rau zde v pozici zastupujícího předsedy SPD

Tabulka 3: Oficiální návštěvy spolkových kancléřů

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
23.- 25.5.1972 Viedeň	Bruno Kreisky	Willy Brandt	Témata ⁸¹ : <i>bilaterální</i> (majetko-právní otázky), <i>evropská</i> (vztah Rakouska k EHS, evropská konference deseti), Východ x Západ (vztah SRN-NDR, SRN-SSSR, SRN-východoevropské země), <i>mezinárodní</i> (blízkovýchodní konflikt, KBSE, MBFR, SALT)
22.- 24.6.1975 SRN	Bruno Kreisky, Friedrich Peter, Kabinettschef Reiter, Wilfried Gredler, velvyslanec Schober	Helmut Schmidt, Walter Gehlhoff, Horst Grabert, Hans- Dietrich Genscher, Walter Scheel, Alfons Goppel	1. Kreisky – Schmidt: první část rozhovorů mezi čtyřma očima a bez záznamu; poté účastni i velvyslanci a německý náměstek – témata: <i>bilaterální</i> (rakouský obchodní deficit vůči SRN - hlavně export dobytka, RMD kanál, německý a rakouský válečný zajatec v Itálii; AUA linka Wien-Düsseldorf; import rakouského vína, poděkování za podporu SRN ve věci úředního sídla OSN ve Vídni) 2. Kreisky – Genscher: <i>bilaterální</i> (německý a rakouský válečný zajatec v Itálii), <i>evropská</i> (posílení Rady Evropy, vztah EHS-Rakousko, situace v Polsku), <i>mezinárodní</i> (KBSE, Blízký Východ, turecko-americké vztahy)
8.-10.7.1976 A	Bruno Kreisky, Erich Bielka, Wilfried Gredler	Helmut Schmidt, Horst Grabert, Klaus Bölling	<i>Bilaterální</i> (Berlínská klauzule, odškodnění, RMD-kanál, EHS-Rakousko, EFTA-EHS), <i>Východ-Západ</i>
5.-7.5.1980 Bonn, Hambrurg, Düsseldorf	Bruno Kreisky	Helmut Schmidt, Johannes Rau, Willy Brandt, Olof Palme, Joop den Uyl, Anker Jørgensen	1.Kreisky-Schmidt: <i>bilaterální</i> (dálnice Pyhrn, bilaterální hospodářské otázky), <i>mezinárodní</i> (smrt Tita, možné první setkání prezidentů USA a SSSR ve Vídni poprvé po vstupu sovětských vojsk do Afghánistánu, vztah SRN-USA, Írán, účast rakouských sportovců na letní olympiádě v Moskvě, Blízký východ, rakouské uznání palestinské PLO, uvolnění v Evropě), <i>evropská</i> (diskriminace zemí EFTA oproti EHS na řeckém trhu) 2. Kreisky-Rau: úzké obchodní a turistické vztahy Severního Porýní-

⁸¹ Čerpáno z návrhu témat k diskuzi, zaslaných kancléři Kreiskémumu 10.5.1972

			Vestfálska a Rakouska 3. Kreisky – Brandt, den Uyl, Jörgensen, Palme
--	--	--	--

Tabulka 4: Neoficiální/ pracovní návštěvy kancléřů

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Další zástupce	Účel setkání/ projednávaná témata
24.8.1970 Arvika, Švédsko	Bruno Kreisky	Willy Brandt, Herbert Wehner	Olof Palme (S), Torsten Nilsson	Neoficiální 2,5 hod setkání za účelem diskuze především o konfliktu Východ-Západ, uvolnění v Evropě v souvislosti s německo-sovětskou smlouvou a KBSE
16.5.1971 Mnichov	Bruno Kreisky			
03/1972 Bonn	Bruno Kreisky			V rámci své cesty po hlavních městech EHS s cílem poukázat na problémy, se kterými se Rakousko potýká a bude v budoucnu potýkat ve vztahu k EHS
4.9.1972 Mnichov	Bruno Kreisky	Walter Scheel		Zahraničně-politické otázky, pozice Rakouska k uznání NDR
14.-15.9.1973 Bonn	Bruno Kreisky	Willy Brandt		Kreisky se zúčastnil slavnostního otevření Rakouského týdne v Düsseldorfu a poté v Bonnu pracovní jednal se Schmidtem; téma: zahraničně-politické otázky
15.9.1973 Düsseldorf	Bruno Kreisky	Willy Brandt		Společné zahájení Rakouského týdne
2.12.1973 Schlangenbad, SRN	Bruno Kreisky	Willy Brandt	Olof Palme	Neoficiální diskuze; shoda na tom, že dopady hospodářské krize by měly být projednány i v rámci KBSE
25.5.1975 Víděň	Bruno Kreisky	Willy Brandt	Olof Palme	Soukromá návštěva Vídně; poslední úprava knihy <i>Briefe und Gespräche</i> , která obsahuje jejich korespondenci na téma „sociálnědemokratické perspektivy a zásadní otázky“; účast na TV diskusi k mezinárodně-politickým otázkám (př. situace portugalských socialistů)
8.8.1975 Bad Wörishofen, SRN	Bruno Kreisky	Helmut Schmidt		Diskuze o aktuálních politických problémech; oboustranné přání zvýšit hospodářskou spolupráci SRN a Rakouska
22.1.1976 A	Bruno Kreisky	Willy Brandt	Olof Palme	Oslava Kreiského 65. narozenin; Brandt vyzdvihl Kreiského zásluhy na nezávislosti Rakouska

1976	Bruno Kreisky	Willy Brandt		Kreiského účast na oslavě Brandtových 65. narozenin
1.8.1977 SRN	Bruno Kreisky	Helmut Schmidt		Kreiského návštěva u Schmidta, celkem se v roce 1977 setkali 4x
1978 SRN	Bruno Kreisky	Helmut Schmidt		
22.4.1979 Zell/See	Bruno Kreisky	Helmut Schmidt		Mezinárodní politika odzbrojení, světová hospodářská situace (hlavně německá a rakouská), situace na Blízkém Východě
1980 A		Helmut Schmidt		
25.10.1980 SRN	Bruno Kreisky	Helmut Schmidt		
22.-23.9.1981 Vídeň	Bruno Kreisky	Helmut Schmidt		Schmidt se ve Vídni nachází na soukromé návštěvě; bilaterální i multilaterální otázky a problémy dialogu Sever-Jih
31.3.1982 Bonn	Bruno Kreisky	Helmut Schmidt		Bilaterální a multilaterální otázky
01/1983 Vídeň	mj. Rudolf Kirchschräger	Helmut Kohl		

Tabulka 5: Návštěvy ministerských předsedů spolkových zemí SRN

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
6.-9.9.1973 Vídeň, Burgenland, Korutany	Theodor Kery, Hans Sima	Albert Osswald	Velmi sociálně demokraticky orientovaná návštěva, setkání se zástupci SPÖ a návštěva obou spolkových zemí v čele se sociálně-demokratickými zemskými hejtmany
23.10.1974 Wiesbaden	Bruno Kreisky	Albert Osswald	Setkání v rámci Kreiského návštěvy Wiesbadenu u příležitosti 50. výročí vzniku <i>Hessen-Nassauische Versicherungsanstalt</i>
8.- 10.11.1976 A	1.Bruno Kreisky, Rudolf Kirchschräger	Alfons Goppel, Anton Jaumann, Bruno Merk	Goppelova oficiální návštěva Rakouska; dva pracovní rozhovory s Kreiským o hospodářských otázkách, problémech územního uspořádání, RMD kanálu, energetických otázkách a o silniční a železniční dopravě
9.12.1977 Berlín	Bruno Kreisky	Dietrich Stobbe	Kreiského soukromá návštěva Berlína; jednání se Stobbem na téma evopského uvolňování s ohledem na nadcházející bělehradskou konferenci; také blízkovýchodní politika
1979 A		Franz Josef Strauss	
03/1980 Vídeň		Dietrich Stobbe	Oficiální návštěva Vídně
1980 Vídeň		Franz Josef Strauss	

1981 A		Franz Josef Strauss	
7.3. a 21.- 2.4.1982 Mnichov	Bruno Kreisky	Franz Josef Strauss	Kanál Rýn-Mohan-Dunaj
9.-10.2.1983 Vídeň	Rudolf Kirchschläger, Bruno Kreisky	Franz Josef Strauss	Straussova návštěva Vídně; hovořil s prezidentem Kirchschlägerem i kancléřem Kreiským

3.2. Setkání na úrovni ministrů

Setkání ministrů „nejvýznamnějších“ ministerstev byla nejčetnější. Vedle historické blízkosti a hospodářské provázanosti byla příčinou užší spolupráce vyostřená mezinárodní situace, která si žádala společné konzultace a hledání společných řešení.

Ministři financí se od roku 1975 setkávali společně s předsedou švýcarského finančního departementu Chevallazem a poté Ritschardem. Cílem těchto každoročních trojsetkání bylo společně čelit problémům, vyplývajícím z hospodářské krize, a koordinovat hospodářsko-politické kroky všech zúčastněných zemí tak, aby si navzájem nepůsobily škody. Pojem „hospodářsko-politická témata“, jak jednotlivé zdroje většinou jednáni popisují, zahrnoval jednání o hospodářské, finanční a měnové politice a politice zaměstnanosti.

Také ministři hospodářství se od roku 1975 každoročně setkávali se svým švýcarským protějškem, aby stejně jako jejich kolegové z ministerstev financí čelili hospodářské krizi. Specificky jednali především o otázkách evropské hospodářské integrace a vztahu evropských společenství a zemí EFTA. Kromě těchto trojsetkání docházelo i k pravidelným bilaterálním jednáním, jejichž obsah není blíže specifikován. Spolupráce ministrů hospodářství byla vedle ministerstev zahraničí nejintenzivnější.

Všechna jednání ministrů zemědělství se týkala problémů Rakouska s protekcionistickými opatřeními EHS, především zákazu dovozu hovězího dobytka a rostoucího rakouského obchodního zemědělského deficitu vůči SRN. Rakousko se ve svých snahách o zrušení či snížení těchto překážek opakovaně snažilo získat podporu SRN, a ve většině případů se Německo skutečně za rakouské zájmy v Bruselu zasazovalo.

Dokumentovaná tři setkání ministrů dopravy pravděpodobně neodpovídají realitě. Vzhledem k tomu, že většina velkých témat mezi Rakouskem a SRN spadala právě do oblasti dopravy (RMD kanál, letecká doprava, tranzitní doprava), je pravděpodobné, že setkání obou ministrů byla častější.

Zkoumané zdroje dokumentují setkání ministrů vnitra až od roku 1978. Vedle uvedených dvou bilaterálních setkání (1979 a 1981) proběhla všechna ostatní společně s francouzskými, italskými a švýcarskými rezortními kolegy. Jednalo se o (tajné) expertní rozhovory o společném postupu v boji proti sílícímu mezinárodním terorismu.

Setkání ministrů spravedlnosti blíže zmiňuje pouze *Aussenpolitischer Bericht* rakouské vlády, vydávaný až od roku 1976, ale neuvádí přesná data setkání a ve své většině ani projednávaná témata. Jasně ale ukazuje, že frekvence setkávání byla minimálně jedenkrát ročně.

V případě ministrů/yní zdravotnictví uvádějí zkoumané zdroje pouze tři návštěvy v letech 1973, 1981 a 1982. Kromě obecných témat jako drogová a alkoholová problematika a tabáková reklama, diskutovaly obě strany především možnosti vzájemného uznání lékařského vzdělání.

Dvě zdokumentovaná setkání ministrů práce a sociálních věcí (v roce 1977 a 1980) se v obou případech kromě jiného týkala důležité *smlouvy o sociálních jistotách* mezi Lichtenštejnem, Švýcarskem a Rakouskem, podepsané při prvním ze zmíněných setkání. Dalšími tématy v oblasti sociálních věcí byla reforma důchodů pozůstalých, politika zaměstnanosti a pracovní právo.

Z důvodu překrývání pravomocí v rakouských a západoněmeckých ministerstvech školství, vědy a výzkumu jsou veškerá setkání shrnuta v jedné tabulce.⁸² Nejméně aktivní byla ministryně Firnberg, která pravidelně jednala se německými spolkovými ministry a v rámci plánované reformy rakouských univerzit vedla na německých univerzitách diskuze se studenty a profesory.

Kromě oficiálních vzájemných ministerských návštěv docházelo k setkání ministrů i při nejrůznějších multilaterálních akcích, v případě ministrů spravedlnosti například při příležitosti *Dne německých juristů*. Ministři zemědělství měli zase prostor k jednání na nejrůznějších veletrzích. Některé návštěvy proběhly za účelem přednášky v rámci *Rakousko-německé kulturní společnosti*, při výročí založení *Německé obchodní komory* v Rakousku, již zmiňovaného *Dne německých juristů* a dalších.

Kromě kontaktů mezi ministerstvy také hojně probíhaly vzájemné návštěvy parlamentárních delegací většinou pod vedením prezidenta/ky Spolkového sněmu či Národní

⁸² V Rakousku existovalo ministerstvo pro vědu a výzkum (založeno H. Firnberg v roce 1970) a ministerstvo školství a umění (F. Sinowatz). V SRN existovalo ministerstvo pro výzkum a technologie (založeno v roce 1972; Ehmke, Matthöfer, Hauff, von Bülow) a ministerstvo vědy a školství (Leussink, von Dohnanyi, Rohde, Schmude, Engholm).

radly nebo samostatné návštěvy prezidentů těchto institucí. Jejich cílem bylo budování vzájemných kontaktů a diskuze o tématech společného zájmu (vysokoškolská reforma, energetika, vztah Rakouska k EHS, hospodářské vztahy apod.). Velmi často poslanci při svých návštěvách jednali s vysoce postavenými politiky, prezidenty veřejných institucí, kancléřem i spolkovým prezidentem. V rámci německého Spolkového sněmu byla založena německo-rakouská spřátelená skupina, která Rakousko pravidelně navštěvovala.

Tabulka 6: Kontakty ministrů zahraničních věcí

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
18.- 19.9.1970 Vídeň	Franz Jonas, Bruno Kreisky	Walter Scheel	Scheelova soukromá návštěva Vídně u příležitosti 50. výročí <i>Německé obchodní komory</i> v Rakousku Kreisky-Scheel: evropská integrace, podpora SRN Rakousku při uzavírání smlouvy s EHS, německo-sovětská smlouva, německé investice v Rakousku
11.1.1973 Bonn	Walter Wodak	Paul Frank, Egon Bahr, Hans Apel	
19.- 22.2.1974 Vídeň	Franz Jonas, Bruno Kreisky, Rudolf Kirchschläger, Hannes Androsch, Anton Benya	Walter Scheel	Oficiální Scheelova návštěva Rakouska; Scheel-Kirchschläger: <i>bilaterální</i> (pouze okrajově, obchodní vztahy – především rakouský zemědělský export do EHS, postavení rakouských pracujících v SRN; vyzdvižení rakouské neutrality), <i>mezinárodní</i> (důsledky washingtonské energetické konference a energetická krize, transatlantické vztahy, KBSE, MBFR), <i>Východ-Západ</i> Scheel-Androsch: otevřené bilaterální finanční otázky
6.2.1975 Vídeň	Bruno Kreisky, Erich Bielka, Wilfried Gredler	Hans-Dietrich Genscher, Horst Grabert	Neoficiální návštěva; Bielka-Genscher: <i>bilaterální</i> (konzulární smlouva mezi Rakouskem a NDR, vzájemné uznání zkoušek a dokumentů, navrácení německých uměleckých předmětů, narušení rakouského vzdušného prostoru, letecká linka Vídeň-Düsseldorf, rakousko-německý obchodní deficit, berlínská klauzule), <i>Východ-Západ</i> (KBSE), <i>evropská</i> (evropská integrace, vztah EHS k ostatním evropským státům); Genscher pozval ministra Bielku na oficiální návštěvu SRN Kreisky-Genscher: Vídeň jako

			konferenční město OSN, vztahy SRN-Polsko, konzulární smlouva s NDR
6.2.1975 Vídeň	Erich Bielka, Willfried Gredler	Hans-Dietrich Genscher, Horst Grabert	<i>Bilaterální</i> (konzulární smlouva Rakouska s NDR, letecká linka Vídeň-Düsseldorf, vzájemné uznání dokumentů, navrácení německých uměleckých předmětů, narušení rakouského vzdušného prostoru, berlínská klauzule, hospodářská situace v SRN), <i>Východ-Západ</i> (politika uvolnění), <i>mezinárodní</i> (Blízký Východ, nutnost větší angažovanosti na poli OSN)
24.7.1977 Salzburg	Willibald Pahr	Hans-Dietrich Genscher	<i>Bilaterální</i> (rakouský a německý válečný zajatec v Itálii), <i>mezinárodní</i> (Afrika, Blízký východ, Jižní Amerika), <i>Východ-Západ</i> (bělehradská KBSE, vztah k východoevropským sousedům, eurokomunismus)
2.-4.11.1977 Bonn	Willibald Pahr	Helmut Schmidt, Hans-Dietrich Genscher, Otto Graf Lambsdorff, Hildegard Hamm-Brücher	Oficiální návštěva; Pahr - Schmidt, Genscher: <i>bilaterální</i> (současné hospodářské problémy-především rakouský deficit obchodní bilance vůči SRN, podpis <i>smlouvy o vzájemnosti ve věcech úředního ručení</i>) Pahr – Lambsdorff: cílem Pahra zajistit si německou podporu rakouské politiky u EHS Pahr - Hamm-Brücher, zástupce zahraničního výboru Bundestagu: role Rady Evropy
1977 Vídeň	Willibald Pahr	Hildegard Hamm-Brücher	
6.3.1979 Düsseldorf	Willibald Pahr	Johannes Rau	Rakouský obchodní deficit vůči SRN (hlavně vůči německým spolkovým zemím severně od Mohanu) a žádost o to, aby SRN od Rakouska více kupovala
15.5.1980 Vídeň	Willibald Pahr	Hans-Dietrich Genscher	U příležitosti oslav 25. výročí podpisu Státní smlouvy; témata: Blízký Východ, Afghánistán a problémy, které Rakousku vzniknou přistoupením Řecka k EHS
6.11.1981 Vídeň	Willibald Pahr	Hans-Dietrich Genscher	Bilaterální vztahy a kulturní integrace v Evropě
6.-10.9.1982 SRN	Willibald Pahr	Hans-Dietrich Genscher	Jednání v rámci státní návštěvy prezidenta Kirschlägerera v SRN; <i>Bilaterální</i> (označeny za bezproblémové, RMD-kanál), <i>Východ-Západ</i> (následovnické KBSE), <i>mezinárodní</i> (blízkovýchodní konflikt)
1983	Willibald Pahr	Hans-Dietrich	

A		Genscher	
8.4.1983 Vídeň	Willibald Pahr	Hans-Dietrich Genscher	<i>Mezinárodní</i> (blízkovýchodní konflikt, kambodžský konflikt a problematika Sever x Jih), <i>Východ-Západ</i> (především madridská KBSE)

Tabulka 7: Kontakty ministrů financí

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Další zástupce	Účel setkání/ projednávaná témata
6.11.1972 Bonn	Hannes Androsch	Helmut Schmidt		Vzájemná shoda o nutnosti pravidelně se v budoucnosti informovat o hospodářsko-politických krocích, které oba státy podniknou
22.3.1975 Vídeň	Hannes Androsch	Hans Apel	Georges-André Chevallaz (Ch)	Aktuální otázky měnové politiky; politika zaměstnanosti; hospodářská konjunktura; mezinárodní finanční problémy
12.6.1976 Hamburg	Hannes Androsch	Hans Apel	Georges-André Chevallaz (Ch)	Hospodářská, finanční a měnová politika
8.7.1977 Lausanne	Hannes Androsch	Hans Apel	Georges-André Chevallaz (Ch)	Hospodářské otázky
11.6.1978 Seefeld, A	Hannes Androsch	Hans Matthöfer	Georges-André Chevallaz (Ch)	Hospodářsko-politické otázky (hlavně měnová politika a problémy koordinace politiky zaměstnanosti)
24.3.1979 Wiesbaden	Hannes Androsch	Hans Matthöfer, Hans-Dietrich Genscher	Georges-André Chevallaz (Ch)	Měnové problémy a konjunktura
5.9.1980 Bern	Hannes Androsch	Hans Matthöfer	Willi Ritschard (Ch)	Hospodářský vývoj v nejdůležitějších průmyslových západních státech; ceny ropy; Rakouskem zavedené poplatky v nákladní dopravě
16.2.1982 Bonn	Herbert Salcher	Hans Matthöfer		

Tabulka 8: Kontakty ministrů hospodářství

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Další zástupce	Účel setkání/ projednávaná témata
--------------	--------------------------	---------------------	-----------------------	--

2.10.1970 Vídeň	Bruno Kreisky	Philip Rosenthal		Hospodářské otázky; na tiskové konferenci Rosenthal představil svůj koncept lepšího přerozdělení majetku
17.-20.3.1973 Vídeň	Josef Staribacher; Franz Jonas	Hans Friderichs; Hans Schirmer		Friderichs přijel na pozvání <i>Německé obchodní komory</i> ve Vídni; jednání se Staribacherem a Jonasem
10.4.1975 Bad Reichenhall, A	Josef Staribacher	Hans Friderichs	Ernst Brugger (Ch)	Neoficiální setkání; témata: problémy světového hospodářství a energetické bezpečnosti
23.9.1975 Vídeň	Rudolf Kirchschläger	Hans Friderichs		Friderichs se nacházel ve Vídni u příležitosti <i>Kongresu zahraničního obchodu</i> , který pořádala Německá obchodní komora v Rakousku; přijat Kirchschlägerem
26.3.1977 Mnichov	Josef Staribacher	Hans Friderichs	Georges-André Chevallaz (Ch)	Vztah Rakouska a Švýcarska k EHS
3.8.1978 Klessheim u Salcburku	Josef Staribacher	Otto Graf Lambsdorff	Fritz Honegger (Ch)	Setkání za účelem navázání kontaktů a lepšího řešení budoucích hospodářských problémů na osobní úrovni
1979 SRN	Josef Staribacher			
1979 A		Otto Graf Lambsdorff		
5.-6.7.1979 U Interlaken, Ch	Josef Staribacher	Otto Graf Lambsdorff	Fritz Honegger (Ch)	Pravidelné každoroční setkání
10.-11.7.1980 Lübeck	Josef Staribacher	Otto Graf Lambsdorff	Fritz Honegger (Ch)	Pravidelné každoroční setkání
1980 A		Otto Graf Lambsdorff		
03/1981 Berlín	Josef Staribacher			Návštěva Berlína
1981 Vídeň		Otto Graf Lambsdorf		
16.7.1982 Lugan, F	Josef Staribacher	Otto Graf Lambsdorff	Fritz Honegger (Ch)	Hospodářská situace a perspektivy Rakouska, SRN a Švýcarska; otázky evropské hospodářské integrace; obchodní vztahy zemí EFTA s EHS
6.-9.9.1982	Josef	Otto Graf		Jednání v rámci státní

SRN	Staribacher	Lambsdorff	návštěvy Kirchschlägera v SRN
-----	-------------	------------	----------------------------------

Tabulka 9: Kontakty ministerství zemědělství

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
31.8.1971 A		Josef Ertl	
13.4.1972 Bonn	Oskar Weihs	Josef Ertl	Agrární problémy mezi Rakouskem a EHS (především otázky exportu hovězího masa, másla a mléka)
17.8.1975 Bad Wörishofen, SRN	Oskar Weihs, Bruno Kreisky	Josef Ertl	Zemědělská politika EHS (především možnost ulehčení rakouského exportu hovězího masa a masa všeobecně do EHS) a bilaterální zemědělské vztahy
3.9.1975 Ried im Innkreis, A	Oskar Weihs	Josef Ertl	Setkání u příležitosti riedského veletrhu; zemědělská politika EHS vůči Rakousku
01/1976 Berlín	Oskar Weihs	Josef Ertl	Setkání u příležitosti 50. výročí veletrhu <i>Internationale Grüne Woche</i> ; témata: bilaterální zemědělské otázky (především vývoz dobytka a vín), vědecká spolupráce
16.11.1976 Bad Wiessee, SRN	Günter Haiden	Josef Ertl	Zemědělská obchodní bilance Rakouska vůči EHS
13.8.1977 Klagenfurt	Günter Haiden	Josef Ertl	Setkání u příležitosti 26. ročníku dřevařského veletrhu v Klagenfurtu; témata: přístup rakouských zemědělských výrobků na trhy EHS a bilaterální výměnný obchod se dřevem
1978 SRN	Günter Haiden		
1979 SRN	Günter Haiden		
1979 A		Josef Ertl	
1980 SRN	Günter Haiden		
1980 A		Josef Ertl	

Tabulka 10: Kontakty ministrů dopravy

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
24.-25.2.1975	Erwin Lanc	Kurt Gscheidle	Otázky odbavení provozu a

Bonn			dopravy mezi Rakouskem a SRN
24.6.1975 Norimberk	Karl Lausecker	Kurt Gscheidle	Setkání v rámci Kreiského oficiální návštěvy SRN; téma: RMD-kanál
20.-21.9.1977 Rakousko	Karl Lausecker	Kurt Gscheidle	Podpora mezinárodní železniční dopravy za účelem odlehčení silniční dopravě

Tabulka 11: Kontakty ministrů vnitra

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Další zástupce	Účel setkání/ projednávaná témata
9.4.1978 U Curychu	Erwin Lanc	Werner Maihofer	Kurt Furgler ⁸³ , italský zástupce	Tajné expertní rozhovory o boji proti terorismu
10.9.1978 Vídeň	Erwin Lanc	Gerhart Baum	Kurt Furgler, Christian Bonnet ⁸⁴ a italský ministr vnitra	Tajné expertní rozhovory o boji proti terorismu; nutnost sjednocení vybavení a vzdělání národních protiteroristických jednotek Rakouska, SRN, Švýcarska, Francie a Itálie
22.1.1979 Bonn	Erwin Lanc	Gerhart Baum		Jednání o veřejné bezpečnosti
6.4.1979 Bonn	Erwin Lanc	Gerhart Baum	Kurt Furgler (Ch), Christian Bonnet (F) a italský ministr vnitra	Neformální jednání o boji proti terorismu
29.1.1980 Paříž	Erwin Lanc	Gerhart Baum	Kurt Furgler (Ch), Christian Bonnet (F) a italský ministr vnitra	Jednání o spolupráci na poli vnitřní bezpečnosti
1981 A	Erwin Lanc	Gerhart Baum		
2.9.1982 Gymnich u Bonnu	Erwin Lanc	Gerhart Baum	Kurt Furgler (Ch), Gaston Defferre ⁸⁵ (F) a italský ministr vnitra	Otázky hranice překračující bezpečnosti a hlavně mezinárodního terorismu

⁸³ Zdroj neuvádí jméno švýcarského a italského ministra, v případě Švýcarska pravděpodobně Kurt Furgler, neboť policie ve Švýcarsku nespadá pod ministerstvo vnitra, ale pod ministerstvo spravedlnosti a policie.

⁸⁴ Zdroj neuvádí jméno italského ani francouzského ministra, v případě Francie pravděpodobně Christian Bonnet

⁸⁵ Zdroj neuvádí jméno italského ani francouzského ministra, v případě Francie pravděpodobně Gaston Defferre

Tabulka 12: Kontakty ministrů spravedlnosti

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
29.-30.4.1977 Vídeň		Hans-Jochen Vogel	
1978 SRN	Christian Broda		
25.5.1979 Vídeň	Christian Broda	Hans-Jochen Vogel	Podpis smlouvy <i>Vertrag über Probleme des Konkurs-und Ausgleichsrechts</i>
1979 SRN	Christian Broda		
19.-23.5.1980 SRN	Christian Broda	Hans-Jochen Vogel	Záležitosti související s XII. Evropskou konferencí ministrů spravedlnosti (především otázky potírání kriminality s utišujícími prostředky, reforma autorského práva a automatizace pozemkové knihy)
1980 Vídeň		Hans-Jochen Vogel	
07/1981 Vídeň	Christian Broda	Jürgen Schmude	Oficiální návštěva Vídně na pozvání Brody
9.-11.9.1982 Bonn, Norimberk	Christian Broda	Jürgen Schmude	Jednání v Bonnu a poté účast na <i>Německém dni juristů</i> v Norimberku

Tabulka 13: Kontakty ministrů/yní zdravotnictví

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
7.-9.10.1973 SRN	Ingrid Leodolter		
9.-10.11.1981 Bonn	Kurt Steyrer	Antje Huber	Drogy, alkoholismus, zákonodárství o léčích, tabáková reklama, úmrtnost kojenců a možnost vzájemného uznání lékařského vzdělání
1982	Kurt Steyrer	Antje Huber (Anke Fuchs) ⁸⁶	Uznání lékařského vzdělání; společné projekty k výchově ke zdraví; farmaceutické konzultace společně se Švýcarskem; omezení tabákové reklamy; německý zákon o chemikáliích

⁸⁶ Není známo přesné datum setkání, proto možné jak s ministryní Huber tak Fuchs

Tabulka 14: Kontakty ministrů práce a sociálních věcí

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
9.12.1977 Vídeň		Herbert Ehrenberg	Podpis <i>smlouvy o sociálních jistotách</i> mezi Lichtenštejnskem, Švýcarskem a Rakouskem
30.8.1980 Bonn	Gerhard Weissenberg	Herbert Ehrenberg	Otázky sociální bezpečnosti; reforma důchodů pozůstalých, politika zaměstnanosti, pracovní právo a ochrana práce; ministři podepsali <i>třetí dodatek ke smlouvě o sociálních jistotách</i>

Tabulka 15: Kontakty ministrů/yní pro vědu a výzkum a školství a umění

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
15.-21.5.1971 SRN	Hertha Firnberg		
7.6.1972 Bonn	Hertha Firnberg	Klaus von Dohnanyi	Problematika vysokého školství
9.4.1976 Vídeň	Hertha Firnberg	Hans Matthöfer	Dohoda o provedení společných rakousko-německých výzkumných záměrů, hlavně v oblasti výzkumu energie a jaderné energie
10.-14.5.1976 Bonn	Fred Sinowatz		5ti-denní oficiální návštěva Bonnu
25.-29.6.1976 R	Hertha Firnberg, Fred Sinowatz, Bruno Kreisky	Helmut Rohde	
1977 SRN	Hertha Firnberg		
1979 SRN	Hertha Firnberg		

Tabulka 16: Kontakty ministrů obrany

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
21.-23.9.1977 Vídeň	Otto Rösch, Rudolf Kirchschräger	Georg Leber	3-denní oficiální návštěva Rakouska; na tiskové konferenci hovořil Leber mj. o právu Rakouska na určování své vlastní bezpečnostní politiky

Tabulka 17: Kontakty ministrů pro hospodářskou spolupráci (rozvojovou pomoc)

Datum	Zástupce Rakouska	Zástupce SRN	Účel setkání/ projednávaná témata
9.-10.2.1976 Vídeň	Bruno Kreisky, Ernst Eugen Veselsky	Egon Bahr	Pracovní rozhovory s Kreiským a Veselským na téma společných rakousko-německých projektů v rozvojových zemích; projev ve Vídeňském institutu pro rozvojové otázky na téma „ <i>Entspannung zwischen Nord und Süd</i> “

Tabulka 18: Seznam zmíněných politiků a jejich funkcí v éře Kreiského

Jméno	Země	Funkce
Androsch, Hannes	A	Spolkový ministr financí (1970-81), vicekancléř (1976-81), SPÖ
Apel, Hans	SRN	Parlamentní tajemník ministerstva zahraničí (1972-74), spolkový ministr financí (1974-78), spolkový ministr obrany (1978-82), SPD
Bahr, Egon	SRN	Státní tajemník úřadu spolkového kancléře a vládní zmocněnec (1969-74), spolkový ministr pro hospodářskou spolupráci (1974-76), SPD
Baum, Gerhart	SRN	Spolkový ministr vnitra (1978-82), FDP
Benya, Anton	A	Prezident Národní rady (1971-1986), SPÖ
Bielka, Erich	A	Spolkový ministr zahraničních věcí (1974-76), nestraník
Bölling, Klaus	SRN	Šéf spolkového tiskového úřadu (1974-80)
Bonnet, Christian	F	Ministr vnitra (1977-81)
Brandt, Willy	SRN	Spolkový kancléř (1969-74), předseda SPD (1964-87), předseda SI (1976-92)
Broda, Christian	A	Spolkový ministr spravedlnosti (1970-83), SPÖ
Brugger, Ernst	CH	Ministr hospodářství (1969-78), spolkový prezident (1974), FDP
Carstens, Karl	SRN	Prezident Spolkového sněmu (1976-79), spolkový prezident (1979-84), CDU
Defferre, Gaston	F	Ministr vnitra (1981-84)
Den Uyl, Joop	NL	Nizozemský premiér (1973-77), PvdA
Ehrenberg, Herbert	SRN	Spolkový ministr práce a sociálních věcí (1976-82), SPD
Ertl, Josef	SRN	Spolkový ministr zemědělství a lesnictví (1969-83), FDP
Firnberg, Hertha	A	Spolková ministryně pro vědu, výzkum a školství (1971-83), SPÖ
Frank, Paul	SRN	Náměstek ministra zahraničních věcí (1970-74)
Friderichs, Hans	SRN	Spolkový ministr hospodářství (1972-77), FDP
Fuchs, Anke	SRN	Spolková ministryně pro mládež, rodinu a zdravotnictví (1982), SPD
Furgler, Kurt	CH	Ministr spravedlnosti a policie (1971-83), CVP
Gehlhoff, Walter	SRN	Diplomat a náměstek na ministerstvu zahraničí (1974-77)

Genscher, Hans-Dietrich	SRN	Spolkový ministr vnitra (1969-74), spolkový ministr zahraničí (1974-1992), vicekancléř (1974-82), předseda FDP (1974-1985)
Goppel, Alfons	SRN	Ministerský předseda Bavorska (1962-78), CSU
Grabert, Horst	SRN	Velvyslanec ve Vídni (1974-79) a Jugoslávii (1979-84), SPD
Gredler, Wilfried	A	Velvyslanec v Bonnu a Pekingu (1970-1980), FPÖ
Gscheidle, Kurt	SRN	Spolkový ministr pro poštu a telekomunikace (1974-82), spolkový ministr dopravy (1974-80), SPD
Haiden, Günter	A	Spolkový ministr zemědělství a lesnictví (1976-86), SPÖ
Hamm-Brücher, Hildegard	SRN	Státní ministryně ministerstva zahraničí (1976-82), FDP
Heinemann, Gustav	SRN	Spolkový prezident (1969-74), SPD
Honegger, Fritz	CH	Ministr hospodářství (1978-82), FDP
Huber, Antje	SRN	Spolková ministryně pro mládež, rodinu a zdravotnictví (1976-82), SPD
Chevallaz, Georges-André	CH	Předseda finančního departmentu (1974-79), ministr obrany/vojska (1980-83), FDP
Jaumann, Anton	SRN	Bavorský ministr hospodářství a dopravy (1970-88), CSU
Jonas, Franz	A	Spolkový prezident (1965-1974), SPÖ
Jörgenssen, Anker	D	Dánský premiér (1972-73, 75-82), SAP
Kery, Theodor	A	Zemský hejtman v Burgenlandu (1966-87), SPÖ
Kirchschläger, Rudolf	A	Spolkový ministr zahraničních věcí (1970-74), Spolkový prezident (1974-86), nestraník
Kohl, Helmut	SRN	Spolkový kancléř (1982-1998), předseda frakce CDU ve Spolkovém sněmu (1976-82), předseda CDU (1973-98)
Koschnick, Hans	SRN	Předseda vlády v Brémách (1967-85), SPD
Kreisky, Bruno	A	Spolkový kancléř (1970-83), předseda SPÖ (1967-83)
Lambsdorff, Otto Graf	SRN	Spolkový ministr hospodářství (1977-84), FDP
Lanc, Erwin	A	Spolkový ministr dopravy (1973-77), spolkový ministr vnitra (1977-83), SPÖ
Lausecker, Karl	A	Spolkový ministr dopravy (1977-84), SPÖ
Leber, Georg	SRN	Spolkový ministr dopravy (1969-72), spolkový ministr pro poštu a telekomunikace (1969-72), spolkový ministr obrany (1972-78), SPD
Leodolter, Ingrid	A	Spolková ministryně zdravotnictví a životního prostředí (1971-79), SPÖ
Maihofer, Werner	SRN	Spolkový ministr pro zvláštní úkoly (1972-74), spolkový ministr vnitra (1974-78)
Matthöfer, Hans	SRN	Spolkový ministr pro výzkum a technologie (1974-78), spolkový ministr financí (1978-82), spolkový ministr pro poštu a telekomunikace (1982), SPD
Merk, Bruno	SRN	Bavorský ministr vnitra (1966-1977), CSU
Nilsson, Torsten	SWE	Ministr zahraničí (1962-71), SAP
Osswald, Albert	SRN	Hesenský předseda vlády (1969-76), SPD
Pahr, Willibald	R	Spolkový ministr zahraničí (1976-83), nestraník
Palme, Olof	SWE	Švédský předseda vlády (1969-76; 1982-86), SAP
Rau, Johannes	SRN	Předseda vlády Severního Porýní-Vestfálska (1978-98), předseda SPD v Severním Porýní-Vestfálsku (1977-98)

Ritschard, Willi	CH	Ministr financí (1980-83), SP
Rohde, Helmut	SRN	Spolkový ministr pro vědu a školství (1974-78), SPD
Rosenthal, Philip	SRN	Náměstek ministra hospodářství Schillera (1970-71)
Rösch, Otto	A	Spolkový ministr vnitra (1970-77), spolkový ministr obrany (1977-83), SPÖ
Salcher, Herbert	A	Spolkový ministr zdravotnictví a živ. prostředí (1979-81), financí (1981-84), SPÖ
Scheel, Walter	SRN	Spolkový ministr zahraničí a vicekancléř (1969-74), spolkový prezident (1974-79), FDP
Schirmer, Hans	SRN	Velvyslanec SRN v Rakousku (1970-74)
Schmidt, Helmut	SRN	Spolkový ministr obrany (1969-72), spolkový ministr hospodářství a financí (1972), spolkový ministr financí (1972-74), spolkový kancléř (1974-82), SPD
Schmude, Jürgen	SRN	Spolkový ministr vědy a vzdělání (1978-81), spravedlnosti (1981-82), vnitra (1982), SPD
Schütz, Klaus	SRN	Úřadující starosta Berlína (1967-77), SPD
Sima, Hans	A	Zemský hejtman Korutanska (1965-74), SPÖ
Sinowatz, Fred	A	Spolkový ministr školství a umění (1971-83), SPÖ
Staribacher, Josef	A	Spolkový ministr obchodu a průmyslu (1970-83), SPÖ
Steyrer, Kurt	A	Spolkový ministr zdravotnictví a živ.prostředí (1981-85), SPÖ
Stobbe, Dietrich	SRN	Úřadující starosta Berlína (1977-81), SPD
Strauss, Franz Josef	SRN	Bavorský předseda vlády (1978-88), CSU
Veselsky, Ernst Eugen	A	Státní tajemník v úřadu spolkového kancléře (1970-77), SPÖ
Von Dohnanyi, Klaus	SRN	Spolkový ministr pro vědu a školství (1972-74), SPD
Vogel, Hans-Jochen	SRN	Spolkový ministr pro územní uspořádání a výstavbu (1972-74), spolkový ministr spravedlnosti (1974-81), úřadující starosta Berlína (1981), SPD
Wehner, Herbert	SRN	Předseda frakce SPD ve Spolkovém sněmu (1969-83)
Weih, Oskar	A	Spolkový ministr zemědělství a lesnictví (1970-76), SPÖ
Weissenberg, Gerhard	A	Spolkový ministr práce a sociálních věcí (1976-80), SPÖ
Withalm, Hermann	A	Předseda ÖVP (1970-72)
Wodak, Walter	A	Generální tajemník min. zahraničí (1970-74)

3.3. Kontakty na nižší a nevládní úrovni

Ačkoliv předmětem této práce jsou bilaterální vztahy Rakouska a SRN na vládní úrovni, je třeba krátce zmínit, že nejlepším znakem blízkosti bilaterálních vztahů je jejich fungování bez zásahu státu. Výstižně to charakterizuje výroční zpráva rakouského ministerstva zahraničí z roku 1976:

„Bei der folgenden Darstellung der bilateralen Beziehungen ist zu berücksichtigen, dass die offiziellen staatlichen Kontakte oft nur wenig über die faktische Dichte der

bestehenden Beziehungen aussagen. Im Verhältnis zu den vorwiegend – westlich-demokratischen-Staaten; in denen die Kontakte auf wirtschaftlichem, kulturellen, wissenschaftlichem, touristischen und menschlichem Gebiet nicht staatlich reglementiert werden, ist die Fülle der faktischen Beziehungen kaum erfassbar. In diesen Fällen sind staatliche Eingriffe zur Förderung der Beziehungen in geringerem Umfang erforderlich als etwa im Verhältnis zu den Staaten der kommunistischen Welt oder zu vielen Entwicklungsländern. In gewissem Sinn ist es eines der Ziele bilateraler Aussenpolitik, Bedingungen zu schaffen, unter denen sich die Beziehungen zwischen den Menschen verschiedener Länder frei und ungestört von staatlichen Einflüssen entfalten können, und die ein förderndes Eingreifen nur dort erfordern, wo die zu bewältigenden Aufgaben die Möglichkeiten des Einzelnen übersteigen“⁸⁷

Důležitou roli hrála i hranice překračující regionální spolupráce v podobě *Arbeitsgemeinschaft Alpenländer* a *Arbeitsgemeinschaft Alpen-Adria*. ArgeAlp byla založena v roce 1972 za účelem spolupráce při řešení společných témat v regionu na pomezí Rakouska, SRN, Švýcarska a Itálie. Z německých spolkových zemí je jejím členem Bavorsko, z rakouských Vorarlbersko, Tyrolsko a Salcbursko. Jedná se o první spolek svého druhu v Evropě, sdružující státní a autonomní jednotky na nižší než státní úrovni.⁸⁸ Důležitými tématy 70. let bylo zintenzivnění spolupráce s Radou Evropy a *Arbeitsgemeinschaft Europäischer Grenzregionen*. Nutností bylo hledání společných postupů na trhu práce a v oblasti vzdělání.⁸⁹

Arbeitsgemeinschaft Alpen-Adria byla založena v roce 1978 devíti spolkovými zeměmi a regiony. Z rakouských k nim patřily Horní Rakousy, Štýrsko a Korutany. Bavorsko a Salcbursko měly aktivní pozorovatelský status a tvořily spojovací článek k ArgeAlp. Hlavním předmětem jejich spolupráce byla transalpínská doprava, energetika, zemědělství, vodní hospodářství, územní uspořádání a kultura.⁹⁰ Už rok po založení volali členové po urychlené dostavbě dálniční sítě a podporovali myšlenku spolufinancování taurské dálnice a dálnice Pyhrn ze strany EHS.⁹¹

Kromě vládních expertních komisí, sloužících k nepolitickému řešení bilaterálních sporných témat, byly za účelem společné diskuze založeny bilaterální komise. Zkoumané

⁸⁷ *Aussenpolitischer Bericht* 1976, str. 19

⁸⁸ <http://www.argealp.org/ueber-uns/leitbild/was-will-arge/?L=5%23go2inhalt>

⁸⁹ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1978, str. 145

⁹⁰ Tamtéž, str. 294

⁹¹ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1979, str. 201

zdroje zmiňují *komisi územního plánování* (založená na základě *smlouvy o spolupráci v oblasti územního plánování* v roce 1974) a *hospodářskou komisi* rakouských a západoněmeckých úředníků, fungující od roku 1968.

4. Bilaterální témata ve vztazích

Předchozí kapitola přinesla přehled oficiálních setkání. Tato kapitola na ni navazuje analýzou bilaterálních témat těchto jednání. O skutečně bilaterálním charakteru témat lze ale hovořit jen u velmi malého procenta předkládaných bodů. Většinu z nich je nutno vidět v kontextu studené války, jako její přímý důsledek či přinejmenším vlivný faktor. Druhým vlivným prvkem především v hospodářské oblasti bylo členství SRN v EHS. Pozitivní dopady na průmyslové a obchodní vztahy ostře kontrastovaly s problémy, se kterými se Rakousko potýkalo v zemědělské oblasti.

Zatížení společnou minulostí, charakteristické pro padesátá a šedesátá léta, bylo v éře Kreiského víceméně překonáno. Výjimkou byla jednání o (ne)plnění rakouských závazků *dohody z Bad Kreuznachu* a navrácení německých uměleckých předmětů, uložených od 2. světové války na území Rakouska.

Primární instancí, která měla na starosti jednotlivé problémy ve vztazích, byla příslušná ministerstva. V případě neschopnosti dohody byla buď předána do rukou expertních bilaterálních komisí či se dostala až na program pracovních a oficiálních návštěv spolkových kancléřů. Příkladem takového eskalujícího problému byl spor o zřízení letecké linky Vídeň-Düsseldorf či dovoz rakouského jakostního vína do SRN. Stálicemi na programu oficiálních návštěv byly, jak ukázala předchozí kapitola, bilaterální hospodářské vztahy, především rakouský obchodní deficit vůči SRN, a stavba kanálu Rýn-Mohan-Dunaj.

Celkový pohled na přístup obou zemí k bilaterálním problémům ukazuje na blízkost vztahů, věcnost a schopnost konstruktivní dohody.

4.1. Hospodářské vztahy

Podklady pro kancléře Kreiského k oficiálním jednáním s německým partnerem naznačují, jak důležitou roli hrály hospodářské otázky v bilaterálních vztazích obou zemí. Dokladem toho jsou nejen statistiky rostoucích obchodních transakcí, ale i samotný počet stran, který je hospodářským vztahům v podkladech věnován, či fakt, že byly předmětem všech oficiálních i pracovních jednání spolkových kancléřů. Lze tedy hovořit o nadřazenosti nad všemi ostatními tématy.

Na rozdíl od politických vztahů se hospodářské vztahy začaly znovu budovat a rychle prohlubovat již na konci čtyřicátých let. Ekonomický vývoj v Rakousku v padesátých a

šedesátých letech do velké míry kopíroval vývoj ve SRN. Příčiny hledá Winckler v pragmatické reakci rakouské ekonomiky na německá politická rozhodnutí s cílem udržet si konkurenceschopnost na německém trhu.⁹² V éře Kreiského již můžeme hovořit o samostatnějším vývoji Rakouska především v důsledku jeho rychlejšího reálného růstu a mírnějšího dopadu první ropné krize.⁹³

4.1.1. Průmysl a obchod

SRN byla v éře Kreiského stejně jako dnes nejdůležitějším rakouským obchodním partnerem. Tabulka č.19 ukazuje, jak prudce se zvýšila závislost Rakouska na obchodu se SRN od meziválečné doby. V průběhu padesáti let stoupl podíl zboží ze SRN na rakouském dovozu o 25 procent. Rakouský vývoz do SRN se ve stejném časovém období zvyšoval sice konstantně, ale se svými sedmi procenty neporovnatelně pomaleji. Odstranění resp. snížení této nerovnováhy se v době Kreiského vlády stalo hlavním cílem rakouské obchodní politiky vůči SRN.

Důležitost Rakouska jako německého obchodního partnera byla výrazně nižší. V roce 1975 tvořil vývoz do Rakouska 4,4 procenta celkového německého vývozu a dovoz z Rakouska pouhá dvě procenta celkového dovozu. Rakousko zaujímal mezi zeměmi, kam SRN nejvíce exportovala, sedmé místo a mezi dovozními zeměmi dvanácté místo.⁹⁴

Tabulka 19: Podíl SRN na zahraničním obchodu Rakouska

Období	Podíl na celkovém dovozu Rakouska v %	Podíl na celkovém vývozu Rakouska v %
Německá říše 1925	15,1	15
Německá říše 1937	16,3	14,8
SRN 1950	16,5	15,3
SRN 1955	35,4	25,1
SRN 1960	40,0	26,8
SRN 1965	41,8	28,5
SRN 1970	40,6	23,5
SRN 1975	40,0	21,9

Zdroj: Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Wirtschaft, str. 2

⁹² WINCKLER, Georg: *The Impact of the economy of FRG on the Economy of Austria*, str. 163; v Riekhoff, *Unequal Partners*

⁹³ Tamtéž, str. 156

⁹⁴ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Wirtschaft, str. 2

Do Rakouska se ze SRN nejvíce dovážely stroje, dopravní prostředky, chemické výrobky a elektrotechnika, opačným směrem proudily stroje, textilie, elektrotechnika, válcové stroje a papír.⁹⁵ Nejužší hospodářské vazby udržovalo Rakousko s jihoněmeckými zeměmi Bavorskem a Bádenskem-Württemberskem, které pro něj ze všech německých spolkových zemí představovaly historicky i geograficky nejpřirozenější regionální partnery. Celá jedna polovina rakouského exportu do SRN proudila právě do těchto dvou spolkových zemí.⁹⁶

Tabulka 20: Procentuelní podíl jednotlivých dovozních artiklů na celkovém rakouském dovozu ze SRN

Dovozní artikly	1977	1978	1979
Stroje, dopravní prostředky	44,5	41,3	39,8
Opracované výrobky	20,3	21,6	21,9
Ostatní hotové výrobky ⁹⁷	15,5	16,9	16,6
Chemické výrobky	10,5	10,9	11,9
Paliva, energie	3,0	3,0	3,6
Potravinářské výrobky	2,9	2,9	2,8
Suroviny	2,4	2,3	2,5
Rostlinné a živočišné tuky apod.	0,6	0,6	0,6
Nápoje a tabák	0,4	0,3	0,3
Výrobky (blíže nespecifikované)	0,0	0,1	0,1

Zdroj: Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str.35

Tabulka 21: Procentuelní podíl jednotlivých vývozních artiklů na celkovém rakouském vývozu do SRN

Vývozní artikly	1977	1978	1979
Opracované výrobky	34,8	33,4	34,0
Stroje, dopravní prostředky	26,8	28,9	29,2
Ostatní hotové výrobky ⁹⁸	16,9	17,4	16,9
Chemické výrobky	6,4	7,4	7,7
Suroviny	6,7	6,0	6,0
Paliva, energie	5,1	3,7	3,3
Potravinářské výrobky	2,4	2,1	1,8
Nápoje a tabák	0,7	0,8	0,8
Rostlinné a živočišné tuky apod.	0,2	0,2	0,2
Výrobky (blíže nespecifikované)	0,1	0,2	0,1

⁹⁵ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Wirtschaft, str. 1

⁹⁶ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 34

⁹⁷ Př. elektrotechnika, textil

⁹⁸ Př. elektrotechnika, textil

Naprostá většina obchodních transakcí (ca. 85 procent) mezi oběma zeměmi probíhala mezi soukromými firmami. Podíl rakouských státních firem⁹⁹ na celkovém vývozu do SRN se v průběhu 70. let významně zvyšoval až na 14,8% (1979), jejich podíl na dovozu naopak klesal.¹⁰⁰

Zahraniční obchod Rakouska se SRN byl po celou dobu Kreiského vlády ve znamení stále se zvyšujícího přebytku dovozu na rakouské straně. Kreisky si v podkladech ke své návštěvě SRN v roce 1975 udělal poznámku, že kdyby nebylo obchodu se SRN, dosáhlo by Rakousko aktivní bilance zahraničního obchodu. Odstranění této nerovnováhy nebo přinejmenším její stabilizace se v hospodářských vztazích se SRN stala pro rakouskou stranu prioritou. Rakousko toho chtělo docílit především zvýšením svého vývozu do SRN a proto po něm požadovalo větší zohledňování rakouských firem při přidělování německých veřejných zakázek, odstranění administrativních překážek, sladění standardů a norem, podpoření zájmu německého průmyslu na rakouských dodávkách a německých obchodních řetězců na rakouském zboží a v neposlední řadě pomoc při obměkčení tvrdé pozice EHS v oblasti zemědělství.¹⁰¹ Důležitou roli v podpoře rakouského vývozu hrály Spolková hospodářská komora a rakouská zahraniční oddělení v SRN¹⁰², které vykonávaly poradní a propagační funkci.

Z tabulky č.22 je patrné, že rakouské snahy o zvýšení vývozu byly úspěšné. V průběhu 70. let stoupl 3,6krát, zatímco německý dovoz do Rakouska „jen“ 2,83krát. Přesto se negativní bilance zahraničního obchodu Rakouska vůči SRN více než zdvojnásobila, především kvůli počáteční asymetrii. Prohlubující se nerovnováhu Rakousko z jedné poloviny až dvou třetin snižovalo příjmy z cestovního ruchu západoněmeckých turistů. Ti tvořili 4/5 všech zahraničních turistů v Rakousku a podíleli se osmdesáti procenty na každoročních zhruba šesti miliardách marek devizových příjmů v oblasti cestovního ruchu. Negativní obchodní bilanci obou zemí ale vyrovnat nedokázali.¹⁰³

⁹⁹ Především firmy VÖEST-ALPINE, Vereinigte Edelmetallwerke AG, Simmering-Graz-Pauker AG, ELIN-UNION AG, CHEMIE-LINZ AG a VMRANS-Berndorf AG

¹⁰⁰ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 39-44

¹⁰¹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 2-3

¹⁰² Konzuláty a velvyslanectví v Bonnu, Frankfurtu a Hamburku

¹⁰³ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Wirtschaft (Bundesrepublik - grösster Exportmarkt Österreichs), str. 2

Tabulka 22: Statistika obchodní a platební bilance mezi Rakouskem a SRN (v milionech rakouských šilinků)

Rok	Německý dovoz do Rakouska	%	Změna oproti předchozímu roku	Rakouský vývoz do SRN	Změna oproti předchozímu roku	Saldo	Saldo v oblasti služeb
1970	40.255	41,2	+ 32,6	17.345	+ 14,1	- 22.910	+ 14.066
1971	45.217	41,0	+ 12,3	18.357	+ 5,8	- 26.860	+ 18.116
1972	52.494	41,9	+ 18,3	20.459	+ 11,5	- 33.035	+ 22.963
1973	61.451	41,7	+ 14,9	22.867	+ 11,8	- 38.584	+ 25.370
1974	67.455	40,1	+ 9,8	26.227	+ 14,7	- 41.228	
1975 ¹⁰⁴	74.053			30.606	+ 16,7	- 43.447	
1976	84.621	41,1	+ 29,5	35.590	+ 24,4	- 49.031	
1977	99.213	42,2	+ 17,2	42.985	+ 20,7	- 56.228	
1978	100.481	43,3	+ 1,3	51.260	+ 19,3	- 49.221	
1979	114.236	42,3	+ 13,7	62.484	+ 21,9	- 51.752	

Zdroje: Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 1; Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Wirtschaft, str. 1; Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 35¹⁰⁵

Mezi evropskými zeměmi s největšími investicemi soukromého německého kapitálu zaujímalo Rakousko v 70. letech osmé místo, v celosvětovém měřítku jedenácté. Důvodem vysokých soukromých investic v Rakousku byla jak mnohaletá tradice a úzké hospodářské vztahy, tak stabilní politické a sociální prostředí a dobrá infrastruktura. Nejvíce investic putovalo do strojírenského odvětví, elektrotechniky, chemického průmyslu, plynu, výroby elektřiny a vody.¹⁰⁶ Rakouské investice v SRN směřovaly především do automobilového průmyslu, výroby oceli a železa a zpracování tabáku.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Veškeré údaje pro rok 1975 pocházejí z jiného zdroje než pro ostatní roky, proto možná jistá odchylka; zdroje: Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Wirtschaft, str. 1

¹⁰⁵ V podkladech pro Kreiskyho v letech 1972 a 1976 se objevuje ještě jeden typ statistiky, který uvádí o něco nižší hodnoty, rozdíl zhruba 2 mld. šilinků; rozdíl spočívá v tom, zda jsou také započítávány tranzitní obchody a transakce zlata a zda je statistika dělána dle země určení, původu či obchodu; navíc se liší údaje rakouského statistického úřadu a národní banky

¹⁰⁶ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Mehr Kapitel aus der BRD, str.1-2

¹⁰⁷ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Mehr Kapitel aus der BRD, str.3

Tabulka 23: Soukromé západoněmecké kapitálové investice v Rakousku v roce 1975 (v milionech DM)

Strojírenský průmysl	170,8
Elektronika, elektrotechnika	147,7
Chemický průmysl	128,6
Plyn, elektřina, voda	106,5
Textilní průmysl	66,1
Potravinářský průmysl	62,4
Zemědělský průmysl	62,4
Oděvní průmysl včetně kožešnického	55,4
Obchodní domy	47,7
Získávání a zpracování kamenů a zeminy	42,7
Zpracování ropy	38,6
Menší obnosy do 60ti dalších branží, např. do oblasti restauračních zařízení a ubytování, automobilového průmyslu, jemné keramiky a obuvnictví	

Zdroj: Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Mehr Kapitel aus der BRD, str.1

Tabulka 24: Soukromé rakouské kapitálové investice v SRN v roce 1975 (v milionech DM)

Automobilový průmysl	68,8
Výroba oceli a železa	32,7
Zpracování tabáku	21,6
Menší obnosy do 45ti dalších branží, např. do oblasti gumárenského průmyslu a zpracování azbestu, pojišťovnictví, textilního průmyslu, strojírenství a těžby ropy	

Zdroj: Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Mehr Kapitel aus der BRD, str.3

Obchodní vztahy mezi oběma státy byly formálně založeny na bilaterální *obchodní smlouvě* z roku 1954, která ale přístupem obou zemí k multilaterálním obchodním smlouvám de facto ztratila svůj význam. Jednalo se o *smlouvu mezi Rakouskem a EHS* z 22.července 1972, *smlouvu mezi Rakouskem na straně jedné a členskými státy ESUO a EHS na straně druhé* taktéž z 22.7.1972 a *všeobecnou dohodu o clech a obchodu* (GATT). Na základě těchto smluv byla mezi Rakouskem a zeměmi EHS zřízena zóna volného obchodu. U většiny průmyslových výrobků došlo k okamžitému třiceti procentnímu snížení cel a v roce 1977 byla cla odstraněna zcela.¹⁰⁸

¹⁰⁸ http://www.historisch.apa.at/cms/apa-historisch/dossier.html?dossierID=AHD_19611215_AHD0001

V éře Kreiského se v průmyslové oblasti právě díky vysoké míře liberalizace neobjevily žádné závažné otázky, které by musely být diskutovány na úrovni spolkových kancléřů či prezidentů. Jediným předmětem bilaterálních jednání byl výše zmíněný, neustále narůstající rakouský deficit zahraničního obchodu. Hospodářskými tématy se zabývali rakouský ministr obchodu a průmyslu, německý spolkový ministr hospodářství a přednosta hospodářského departmentu Švýcarska na svých každoročních setkáních. Soustředili se na hospodářskou konjunkturu ve všech třech zemích, bilaterální otázky i světovou hospodářskou situaci se zvláštním důrazem na energetické otázky.¹⁰⁹ K výměně informací a diskuzi také sloužila *rakousko-německá komise úředníků*, založená v roce 1968. Jejími členy byli zástupci hospodářských rezortů obou zemí a německé Spolkové banky. Jednalo se o neformální hospodářské kontaktní rozhovory na bázi každoročních setkání.

4.1.2. Zemědělství

Zemědělské otázky nebyly zahrnuty ve *smlouvě o volném obchodu* z roku 1972, ale byly upraveny smlouvou samostatnou. Pro SRN jako člena EHS platily od roku 1962 principy společné zemědělské politiky, založené na volném pohybu zemědělského zboží za jednotné doporučené ceny. Intervenční ceny, za které byly výrobky od zemědělců centrálně vykupovány, pokud jejich cena spadla pod hranici doporučené ceny, sice zajišťovaly zemědělcům jisté příjmy, ale současně zvedaly ceny výrobků v unii na dvoj- až čtyřnásobek světových cen. Ceny výrobků z třetích zemí byly uměle navyšovány úhradami ve formě cel tak, aby dosáhly jednotné ceny unijních výrobků. Snížení těchto náhrad představovalo jeden z bodů, které se Rakousko snažilo prosadit vůči Evropské komisi. Druhým bodem bylo snížení dotací, které němečtí zemědělci dostávali od Společného zemědělského fondu, aby při vývozu snížili nadhodnocenou cenu svých výrobků a byli v zahraničí konkurenceschopní.¹¹⁰ Prakticky veškeré problémy, které Rakousko a SRN mezi sebou v zemědělské oblasti měly, plynuly z protekcionistické politiky EHS. Odstranění resp. snížení těchto překážek se stalo hlavní prioritou Rakouska v zemědělské oblasti. Snahou o zlepšení svých exportních podmínek¹¹¹ do zemí EHS usilovalo Rakousko i o snížení narůstajícího deficitu v oblasti

¹⁰⁹detailněji k frekvenci setkání viz kapitola č. 4, tabulka č. 8

¹¹⁰ BRUNN, Gerhard. *Die Europäische Einigung von 1945 bis heute*, str. 161-173

¹¹¹ Do SRN bylo vyváženo 25% rakouských zemědělských výrobků; ze SRN pocházelo 20% celkového importu zemědělských výrobků do Rakouska – zdroj: Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 45

zemědělství vůči SRN. Ten se jen mezi lety 1972 a 1979, především díky zvyšujícímu se německému exportu¹¹², ztrojnásobil.¹¹³

Tabulka 25: Vývoz zemědělských výrobků ze SRN do Rakouska (v tisících šilinků)

Výrobky	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Potraviny a živá zvířata			1,794.162	1,893.238	2,527.953	2,895.407	2,919.934	3,167.851
Nápoje a tabák			231.789	247.872	353.686	412.670	341.380	368.941
Nezpracované kůže a kožešiny			49.831	46.227	113.987	118.638	72.507	123.248
Olejnata semena a olejniny			5.608	5.645	7.469	8.791	12.905	14.508
Živočišné a rostlinné suroviny			252.840	246.606	305.920	365.818	307.562	333.626
Živočišné a rostlinné oleje a tuky			552.825	552.643	561.452	616.855	622.915	645.411
Celkem	1,002.000	1,489.000	2,887.055	2,992.231	3,870.467	4,418.179	4,277.203	4,653.585

Zdroj: Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 47

Tabulka 26: Vývoz rakouských zemědělských výrobků do SRN (v tisících šilinků)

Výrobky	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Potraviny a živá zvířata	679.818	782.640	790.236	1,029.387	1,057.924	1,116.345
Nápoje a tabák	258.948	305.058	357.389	300.588	436.700	493.564
Nezpracované kůže a kožešiny	94.528	72.418	98.713	121.674	164.949	199.473
Olejnata semena a olejniny	2.846	20.063	9.563	11.953	11.094	7.314
Živočišné a rostlinné suroviny	144.961	108.027	141.952	204.871	128.552	140.000
Živočišné a rostlinné oleje a tuky	60.117	40.052	50.580	71.282	83.542	121.888
Celkem	1,241.218	1,328.258	1,448.433	1,739.755	1,882.761	2,078.584

Zdroj: Zdroj: Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 47

¹¹² 1972-79 zvýšení o 460% - viz tabulka č. 25

¹¹³ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 45

Tabulka 27: Pasivum rakouské zemědělské politiky vůči SRN v tisících šilinků

1974	1975	1976	1977	1978	1979
1,645.837	1,663.973	2,422.034	2,678.424	2,394.442	2,575.001

Zdroj: Zdroj: Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 47

Všechna zaznamenaná bilaterální jednání ministrů zemědělství se točila kolem rakouských problémů, způsobených unijní politikou a ústila v prosbu, aby se SRN v rámci Evropské komise zasadila o rakouská přání. Kromě výše uvedeného snížení úhrad při exportu do EHS stejně jako dotací, vyplácených německým exportérům, se jednalo hlavně o zachování preferenčních agrárních koncesí vůči Rakousku a zrušení zákazu dovozu jatečního dobytka a hovězího masa do EHS. Své výhrady mělo Rakousko i k tzv. příspěvkům k měnovému vyrovnání, které v oblasti zemědělství v roce 1973 zavedla EHS kvůli důsledkům hospodářské krize. V praxi znamenaly další navýšení subvencí pro unijní export a dodatečné zatížení rakouských výrobků do SRN.¹¹⁴

SRN se skutečně jako jediná z unijních zemí za rakouské zájmy zasazovala. Důvody lze hledat jak v historických vazbách, tak, a to především, v jejích obchodních zájmech, které se s rostoucími exportními čísly zvyšovaly. Kancléř Schmidt při Kreiského oficiální německé návštěvě v červnu 1975 řekl, že spolková vláda má na rakouské zemědělské problémy, především vývoz dobytka, stejný názor, a že zemědělská politika EHS musí být změněna. Potvrdil, že se i nadále bude v Bruselu zasazovat za rakouská přání, ale zároveň vyjádřil skepsi nad možným účinkem těchto snah.¹¹⁵

Specifické problémy se mezi Rakouskem a Spolkovou republikou v oblasti zemědělství objevily v otázce rakouského exportu alkoholu a zvěřiny do SRN a dovozu levných německých sýrů do Rakouska.

Dodávky jakostního vína byly předmětem sporů po celá 70. léta. Konkrétní spor vznikl na základě analýzy několika rakouských zásilek jakostního vína (s náležitým certifikátem EHS VI 1 a certifikátem o kontrole rakouského výzkumného ústavu) německým výzkumným ústavem v Trieru. Ten je kvůli údajným neodpovídajícím analyzovaným hodnotám označil za zfalšované a v rozporu s bilaterálními dohodami se SRN. Rakouská strana naopak tvrdila, že zásilky lze do SRN vyvážet, neboť jsou v souladu s nařízeními

¹¹⁴ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 7

¹¹⁵ SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1975*, str. 806

spolkového ministerstva zdravotnictví o schválení označení kvality pro zahraniční vína z 29. února 1972. Rakouské velvyslanectví v Bonnu vzneslo na příslušných vládních místech námitky proti zadržování zásilek a bránění exportu rakouského vína. Věc byla dále řešena na úrovni expertů, ale stala se i jedním z témat rozhovoru Kreiského a Schmidta při Kreiského návštěvě SRN v roce 1975.¹¹⁶ Schmidt se vyjádřil ve prospěch Rakouska.¹¹⁷

Tento konkrétní spor se odehrával na pozadí mnohem závažnějších dohadů obou zemí o dovozu rakouských jakostních vín a produktů označených jako „Sekt“, „Weinbrand“ a „Prädikatssekt“, na které SRN uvalila dovozní omezení. Vyhrazovala si právo takto označovat pouze své vlastní produkty, ačkoliv většina surovin použitých k jejich výrobě nepocházela z domácích zdrojů. Záležitost se dostala až k Evropskému soudnímu dvoru, který v prosinci 1974 rozhodl ve prospěch Rakouska.¹¹⁸

Rakousko usilovalo o vyřešení problému smluvní cestou prostřednictvím *smlouvy o uznání jakostních vín*. SRN měla být v jednáních kvůli společné zemědělské politice zastupována EHS, ale předání vyjednávacích kompetencí podmínila uzavřením bilaterální *smlouvy s Rakouskem o ochraně označení původu*. Rakousko s tímto návrhem souhlasilo za předpokladu, že se tím nezpozdí uzavření *smlouvy o uznání jakostních vín*. Jednání o *smlouvě o ochraně označení původu* začala již v roce 1970, ale neustálým odsunováním a trváním německé strany na použití berlínské klauzule byla podepsána až v roce 1981.¹¹⁹

Obchod s rakouskou zvěřinou měl velký význam pro obě strany – zhruba polovina rakouského exportu zvěřiny směřovala do SRN. Rakousko bylo po Argentíně a Novém Zélandu třetím největším západoněmeckým dovozcem. Od 1.1.1975 vstoupilo v SRN v platnost veterinární nařízení (*Gesetz zur Änderung des Fleischbesaugesetzes vom 5.7.1973*), které nově předepisovalo kontrolní prohlídky při dovozu srstnaté zvěře. Rakousko toto nařízení chápalo jako překážku exportu. Prohlídky se rozhodlo zajistit prostřednictvím tuzemských veterinárních úřadů a předalo německému ministerstvu zdravotnictví návrh služebních instrukcí veterinárním úřadům. Záležitost byla dále řešena formou bilaterálních expertních rozhovorů a v rámci smíšené komise s EHS.¹²⁰

Zvýšený dovoz levných, unií dotovaných tavených i tvrdých německých sýrů v první polovině 70. let měl velký dopad na rakouský mlékárenský průmysl. Sýry byly díky uniijním

¹¹⁶ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 6

¹¹⁷ SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1975*, str. 808

¹¹⁸ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 6-7

¹¹⁹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 46

¹²⁰ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 8-9

dotacím dováženy za poloviční cenu, než za jakou se prodávaly rakouské domácí výrobky, což způsobilo podhodnocení rakouských výrobků, propouštění zaměstnanců a obavy v celém mlékárenském sektoru. Rakousko proto v roce 1977 uzavřelo s EHS *dohodu o minimálních cenách*, která stanovovala ceny, které musely být při exportu mlékárenských výrobků do Rakouska dodrženy. Rakouské ceny se ve třech následujících letech zvýšily třikrát, ale EHS své ceny neupravila. V rakouském zájmu bylo získat SRN pro podporu tlaku na zvýšení cen u Evropské komise.¹²¹

4.2. Doprava

4.2.1. Vodní doprava

Synonymem vodní dopravy v bilaterálních vztazích se v 70. a 80. letech stala dostavba kanálu Rýn-Mohan-Dunaj (RMD) a úprava jeho právního statutu. Byl hlavním tématem oficiální státní návštěvy prezidenta Kirchschröckera v SRN v roce 1982 a častým bodem při oficiálních setkáních kancléřů i ministrů zahraničí. Naopak možné zahájení stavby kanálu Labe-Odra-Dunaj z iniciativy ČSSR hrálo bezvýznamnou roli. Smluvně byla mezi Rakouskem, SRN a Švýcarskem v roce 1973 upravena lodní doprava na Bodamském jezeru.

4.2.1.1. Kanál Rýn-Mohan-Dunaj (RMD kanál)

Oficiální počátek projektu na vytvoření vodní cesty pro velké lodě propojením Rýna, Mohanu a Dunaje spadá až do roku 1892, kdy byl založen *Spolek k povznesení vodní a kanálové lodní dopravy v Bavorsku*, dnešní *Německý spolek vodních cest a lodní dopravy Rýn-Mohan-Dunaj*.¹²² Kanál měl měřit 680 km a stát se součástí 3.500 km dlouhé evropské vodní cesty spojující Černé a Severní moře.

Diskuze o právním statutu budoucího kanálu začaly ještě před začátkem stavby úseku Mohan-Dunaj v roce 1960. Jedním z důležitých prvních kroků bylo hledání řešení pro rozdílné právní statuty na Rýnu a Dunaji. Zatímco dle Mannheimských platebních aktů platila na Rýnu a Mohanu absolutní svoboda lodní dopravy, obsahovala dunajská úmluva jistá omezení, která upřednostňovala podunajské státy. Míra otevřenosti vůči zemím východního bloku byla citlivým tématem. Scénář, vykreslující RMD kanál jako prostředek k získání většího politického a ekonomického vlivu východoevropských zemí na Západě, byl noční můrou všech západoevropských zemí.

¹²¹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 46

¹²² www.schiffahrtsverein.de/doni2.htm

SRN již v roce 1972 prostřednictvím svého pozorovatele při Dunajské komisi vyjádřila, že jakožto jeho stavitel, považuje kanál za národní vodní cestu, která spadá výhradně pod její jurisdikci. Stejný názor zastávala i Rakouská republika a členské státy Centrální rýnské komise. O mezinárodní charakter kanálu naopak usilovaly země východního bloku, a potažmo i Dunajská komise vyjma Rakouska. SRN byla připravena ošetřit průjezdní práva na kanálu bilaterálními smlouvami na bázi reciprocity a Rakousko mělo být první zemí, se kterou by takovou smlouvu uzavřela. Rakousko ale považovalo prosazení bilaterálního smluvního řešení s ohledem na postoj Francie a východních zemí za nerealistické. Z rakouského pohledu byla bilaterální smlouva nevýhodná i proto, že upravovala otázky transportu nákladu a využití kanálu pouze mezi Rakouskem a SRN a již nezahrnovala vztahy s porýnskými a podunajskými státy. Snažilo se tedy získat SRN pro multilaterální řešení, které by mu umožňovalo přinejmenším přednést své požadavky. V otázce, zda se těchto multilaterálních jednání mají účastnit i mezinárodní organizace¹²³, se Rakousko stavělo kvůli obavám o přehlasování spíše proti.¹²⁴ Rakouskou podmínkou pro souhlas s multilaterálním řešením bylo jeho uznání jako pobřežního státu Rýna. Tím by získalo kabotáže¹²⁵ na Rýnu a Mohanu, aniž by se muselo stát členem Centrální rýnské komise a formálně přistoupit k Mannheimským dohodám.¹²⁶

Rakousko se v rámci rozsáhlých jednání o budoucí podobě plavby na kanálu snažilo dosáhnout tří cílů – v souladu s postojem SRN jmenování kanálu národní vodní cestou, získání podílu na objemu zásilek na Rýně resp. na celé budoucí vodní cestě a nového uspořádání tarifů a rozdělení objemu zásilek na Dunaji, které bylo pro Rakousko „nanejvýš neuspokojivé“¹²⁷.¹²⁸ Z rozhodnutí Centrální rýnské komise, která neuznala rakouský nárok na to stát se pobřežním státem Rýna, bylo Rakousko nanejvýš zklamáno a hledalo podporu SRN.¹²⁹

První jednání o bilaterální smlouvě mezi Rakouskem a SRN proběhla na podzim roku 1973. Kvůli německému požadavku kabotáže, který Rakousko s ohledem na rakousko-

¹²³ Dunajská a Centrální rýnská komise, EHS, RVHP atd.

¹²⁴ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaft, str. 18-19

¹²⁵ Doprava nákladu uvnitř jednoho státu prostřednictvím dopravní firmy registrované v druhém státě

¹²⁶ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Wirtschaftsbeziehungen str. 23

¹²⁷ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaft, str. 17

¹²⁸ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 15

¹²⁹ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1982, str. 35

sovětskou smlouvu o vnitrozemské lodní dopravě na Dunaji¹³⁰ nemohlo akceptovat, byla jednání přerušena. Zpětně ale SRN tohoto přerušení litovala a poskytnutí kabotáže na rakouském Dunaji již nepožadovala.¹³¹

V 70. letech se stavba kanálu stala politicky spornou. Pro Rakousko bylo jeho dokončení velmi důležité hlavně kvůli levnějšímu transportu těžkých nákladů k Severnímu moři. Do té doby probíhala doprava buď oklikou přes ČSSR nebo kombinací vodní a železniční dopravy přes Regensburg a Norimberk. Když se na konci 70. let objevily problémy s financováním projektu, snažilo se Rakousko všemi prostředky intervenovat za jeho urychlenou dostavbu. Při své návštěvě SRN v roce 1975 nabídl Kreisky svému protějšku Schmidtovi jakoukoliv pomoc kromě finanční, tak aby byl kanál dostavěn rychleji.¹³² I když pronesena s nadsázkou, ukazují Kreiského slova na význam, který kanál pro Rakousko měl: „*Jsem připraven ke každé obhajitelné hanebnosti, abych uspil stavbu kanálu Rýn-Mohan-Dunaj.*“¹³³ Jeho dostavba byla i stěžejním bodem státní návštěvy prezidenta Kirchschräglera v SRN v roce 1982. Prezident vysvětlil, že se Rakousko nechce vměšovat do německých záležitostí, ale zdůraznil politický význam kanálu a investované rakouské finanční i jiné prostředky.¹³⁴

Kancléř Schmidt v roce 1974 prohlásil, že je i v německém zájmu, aby byl kanál dokončen co nejdříve. Při výše zmíněném jednání s Kreiským v roce 1975 vyvrátil, že by stavba kanálu mohla být přerušena tak, jak požadovaly (nejen) ochránářské spolky, ale současně upozornil na finanční problémy spojené s jeho dostavbou. Na území SRN v té době současně probíhala stavba několika kanálů, a jen do RMD kanálu bylo ročně investováno 130 mil. DM.¹³⁵ Urychlení dostavby proto uvedl jako nemožné.¹³⁶ Při své oficiální návštěvě Vídně o rok později přivezl Schmidt nečekaně pozitivní zprávy – kanál bude dostavěn do roku 1985 a nebude internacionalizován. Konečné řešení průjezdních podmínek ve smyslu

¹³⁰ Specificky kvůli čl. 2 smlouvy, který hovoří o oboustranném nejvyšším zvýhodnění v obchodní lodní dopravě; viz. www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1958_2_0/1958_2_0.pdf; a dále protože se obávalo konkurence Bayerischer Lloyd a sovětské plavební společnosti pro rakouskou DDSG

¹³¹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Wirtschaftsbeziehungen, str.22

¹³² SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1975*, str. 806

¹³³ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Rhein-Main-Donau-Kanal, str.1; při příležitosti návštěvy Norimberku (v rámci jeho oficiální návštěvy BRD v roce 1975), aby si tam prohlédl pokračující stavbu

¹³⁴ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1982, str. 210-213

¹³⁵ spolková vláda ročně investovala 90 mil. DM a bavorská vláda 40 mil. DM; toto financování probíhalo na základě Duisburské smlouvy ze 16.9.1966 mezi spolkem a bavorskou vládou

¹³⁶ SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1975*, str. 806

bilaterálních smluv označil jako prorakouské, ale jak známo z rakouské pozice na počátku jednání o právním uspořádání, bývali by Rakušané spíše upřednostnili multilaterální řešení.¹³⁷

Bilaterální *smlouva mezi Rakouskem a SRN o vnitrozemské dopravě na kanálu* byla podepsána v roce 1987. Kanál byl slavnostně otevřen v roce 1992.

4.2.1.2. Kanál Labe-Odra-Dunaj

Stejně jako u kanálu Rýn-Mohan-Dunaj existují plány na stavbu kanálu Labe-Odra-Dunaj již stovky let. V první polovině sedmdesátých let přišla ČSSR v rámci Evropské hospodářské komise s iniciativou sestavit podvýbor, který by diskutoval o možnostech financování a vedení tras kanálu. Členy tohoto výboru měly být ČSSR, Rakousko, NDR, SRN, Polsko a eventuelně i Maďarsko. Rakousku se projekt jevil zajímavě, německé spolkové ministerstvo dopravy se k němu stavělo spíše rezervovaně.¹³⁸ Předmětem užších jednání mezi oběma zeměmi se projekt nestal.

4.2.2. Letecká doprava

Letecká doprava se v agendě bilaterálních témat hojně objevovala hlavně v první polovině 70. let. Nelibosti, se kterou SRN sledovala jednání rakouských a východoněmeckých aerolinií o přeletových právech, lze rozumět jen v kontextu nevyřešené německé otázky a napětí mezi východním a západním blokem. Dalšími dvěma důležitými tématy bylo zřízení nové letecké linky na trase Vídeň-Düsseldorf a narušování rakouského vzdušného prostoru západoněmeckými vojenskými letouny. Zatímco rakouské protesty proti narušení vzdušného prostoru měly spíše symbolický charakter, představovaly neshody mezi AUA a západoněmeckou Lufthansou skutečný problém, který se dostal až na program jednání ministrů zahraničí a spolkových kancléřů.

4.2.2.1. Linka Vídeň – Berlin Schönefeld – Berlin Tegel

Zajištění přeletových a přistávacích práv bylo za studené války ve zvýšené míře demonstrací politických vztahů mezi státy. Snaha rakouských aerolinií otevřít alternativní linku z Vídně do Západního a Východního Berlína přinesla napětí do vztahů Rakouska s NDR a obavy do vztahů se SRN.

Austrian Airlines (AUA) uzavřely v roce 1970 s východoněmeckou leteckou společností Interflug *smlouvu o přeletech přes výsoštné území druhého státu*. Společnosti

¹³⁷ SCHWARZ, Hans-Peter. Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1976, str. 1030

¹³⁸ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 11

AUA byl garantován přelet přes výšostné území NDR a přistání na východoberlínském letišti Schönefeld, Interflugu přelet přes výšostné území Rakouska a přistání ve Vídni-Schwechatu. Interflug svá práva začal využívat ihned po uzavření smlouvy, AUA z technických důvodů až v roce 1972 otevřením linky Vídeň-Berlin Schönefeld. Smlouva byla bezprostředně po svém uzavření z politických důvodů podrobena ostré kritice západoněmeckého tisku i ministerstev zahraničí a dopravy Spolkové republiky. SRN také protestovala proti nepoužívání tarifů IATA¹³⁹ pro lety do Východního Berlína a jeho zvýhodňování. Těmto protestům Rakousko vyhovělo.¹⁴⁰

Samotné zahájení letového provozu z rakouské strany již ale SRN přijala veskrze pozitivně, a to i díky snaze AUA získat spojenecká práva pro přistávání na západoberlínském letišti Tegel s cílem létat alternativně do Východního i Západního Berlína. Tato práva západní spojenci AUA udělily v únoru 1972 na dobu jednoho roku a poté je prodloužili až do října 1975.¹⁴¹

Důvod, proč lety do Západního Berlína nebyly zahájeny, souvisí s rozdílnou interpretací smlouvy z roku 1970 a politickým bojem obou německých států. AUA vycházela ze smluvně zaručených přeletů přes NDR bez přistání. Z pohledu Interflugu byla smlouva uzavírána s myšlenkou na přelety za účelem přistání ve třetích státech, za který ale Berlín nepovažovala. Rakouská strana vyvíjela nátlak na politické činitele v NDR ve formě možného přehodnocení přistávacích práv Interflugu ve Vídni a současně doufala v uklidnění situace po podepsání německo-německé smlouvy. K nátlaku na NDR zvažovala i využití svých dobrých vztahů se Sovětským svazem a možnou alternativou bylo i uzavření důvěrné dohody s NDR.¹⁴²

4.2.2.2. Linka Vídeň - Düsseldorf

Politické napětí studené války zvýšilo strategický význam dopravy. V obavách z toho, že by se tak citlivá oblast, jakou je letecká doprava, mohla stát nástrojem cizích zájmů, si jednotlivé vlády držely své akciové podíly v leteckých společnostech. SRN v 70. letech

¹³⁹ IATA je mezinárodní asociací letecké dopravy. Po 2.světové válce se jednotlivé vlády snažily ovlivňovat výši cen v letecké dopravě a činily tak prostřednictvím každoročních konferencí IATA. Byl ustanoven takový systém cen a sazeb, aby nedocházelo k nesrovnalostem mezi tarify sousedících zemí. K tomuto bodu směřovaly západoněmecké výtky v případě letů AUA do Východního Berlína. <http://www.iata.de/>

¹⁴⁰ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mapped: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, str. 4-6

¹⁴¹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mapped: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, str. 4-6

¹⁴² Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mapped: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, str. 4-6 a tamtéž Wirtschaftsbeziehungen, str. 2; také v Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mapped: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 13

vlastnila přes padesát procent akcií Lufthansy¹⁴³ a rakouský stát 28 procent akcií rakouských aerolinií.¹⁴⁴ Proto se záměr AUA otevřít od 1.4.1975 pravidelnou denní leteckou linku mezi Vídní a Düsseldorfem stal předmětem politických dohodů mezi SRN a Rakouskem.

V *bilaterální smlouvě o letecké dopravě* z roku 1965 sice budoucí otevření této linky obě strany stvrdily podpisem, ale když AUA v roce 1975 plánovala skutečné otevření, odmítla jí Lufthansa udělit příslušné povolení. Argumentovala tím, že ve frekvenci letů mezi oběma státy oproti AUA ztrácí a že očekávané využití trasy je velmi malé.

Po neúspěšné intervenci rakouských aerolinií v SRN na úrovni obou leteckých dopravních podniků, úřadů pro leteckou dopravu, vládních konzultací (březen 1975 v Bonnu) i prostřednictvím ministra Bielky u ministra Genschera¹⁴⁵, nabídla rakouská strana Lufthanse následující kompenzace: revizi společné *smlouvy z roku 1965*, integraci Lufthansy do prodejního systému AUA, možnost více se podílet na letecké obsluze rakouských spolkových zemí a současně zahájení konzultací o vzniku dlouhodobého vývojového plánu, který měl v budoucnosti přinést Lufthanse výhody.¹⁴⁶ Německé protinávry zahrnovaly blíže nespecifikované změny *smlouvy o letecké dopravě* na úkor Rakouska a negaci smluvně zajištěného práva na provozování linky Vídeň-Düsseldorf-Vídeň. Rakouská strana tyto návrhy odmítla a konzultace byly přerušeny.

Na konci května 1975 se na neutrální helsinské půdě konalo setkání vedení AUA a Lufthansy, ale nepřineslo žádné výsledky. Lufthansa byla ochotna jednat o nabízených kompenzacích, ale ne o změně leteckých plánů či zmiňované lince Vídeň-Düsseldorf.¹⁴⁷ Situace byla i předmětem jednání kancléřů Schmidta a Kreiskyho při oficiální návštěvě v červnu 1975.¹⁴⁸

4.2.2.3. Narušení rakouského vzdušného prostoru

Narušení rakouského vzdušného prostoru spolkovými letouny bylo pouze formálním problémem ve vztazích. Ročně docházelo konstantně zhruba ke třinácti případům narušení ze strany západoněmeckých nebo spojeneckých vojenských letounů a Rakousko si bylo vědomo toho, že se jedná o narušení neúmyslná, a že toto číslo z objektivních technických důvodů

¹⁴³ http://de.wikipedia.org/wiki/Geschichte_der_Lufthansa#Die_1970er_Jahre

¹⁴⁴ <http://www.articlesbase.com/advertising-articles/the-history-of-austrian-airlines-at-jfk-1757868.html>

¹⁴⁵ Genscher přislíbil přimluvu, ale nijak konkrétně se o celou záležitost nezasadil; SCHWARZ, Hans-Peter.

Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1975, str. 113

¹⁴⁶ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 14

¹⁴⁷ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 13-14

¹⁴⁸ SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1975*, str. 172

nelze příliš snížit ani do budoucnosti. Kvůli závazkům neutrality (a především možným výtkám ze strany Sovětského svazu) se ale vůči BRD formálně ohradilo.¹⁴⁹

4.2.3. Silniční doprava

Geografická poloha předurčila Rakousko k tomu, aby se v Evropě stalo tranzitní zemí číslo jedna, především jako spojnice severu a jihu Evropy. V 70. letech se přes jeho území přepravovalo 14-16 milionů tun zboží ročně, což bylo dvakrát tolik než přes Švýcarsko, Jugoslávii, Řecko a Turecko dohromady.¹⁵⁰ Přes SRN bylo ve stejné době transportováno 12 milionů tun ročně a přes Švýcarsko pouhé 0,4 milionu tun.¹⁵¹ V souvislosti s přistoupením Řecka k EHS se Rakousko obávalo dalšího zatížení.

Rakousko se snažilo dostat své roli prostředníka nejen v politické oblasti ale i v silniční dopravě a vystavět síť dálnic, zjednodušující dopravu mezi severem a jihem a odlehčit současně svým regionálním silnicím. Těmito spojnicemi na rakouském území měly být na sebe navazující dálnice *Innkreis* (dnešní A8) a *Pyhrn* (dnešní A9).¹⁵² Na jejich dostavbu se pokoušelo získat finanční podporu EHS a SRN. EHS své prvotní odmítnutí zdůvodnila nedostatečnými finančními prostředky a SRN se odmítla podílet hlavně z obavy, aby se prostřednictvím účasti na fondech infrastruktury při EHS nezapletla do financování všemožných dalších evropských projektů. Rakousko usilovalo o finanční pomoc především v úsecích mezi Linzem a německou hranicí na severu a Grazem a jugoslávskou hranicí na jihu v celkové výši 45% nákladů na tyto úseky.¹⁵³

V oblasti silniční dopravy požadovalo vždy Rakousko celoevropské řešení a odmítavými reakcemi EHS a SRN bylo zklamáno. Dálnice *Innkreis-Pyhrn* byla hlavní evropskou transportní cestou nákladního zboží i osob (gastarbeiterů) a z naprosté většiny byla využívána vozidly ze zemí EHS. Ve své kritické přednášce v Hamburgu na téma „*Österreich als Drehscheibe im Wirtschaftsraum Europas*“ řekl ministr Pahr zcela jasně, že „*dlouhodobě nelze očekávat, že sedm milionů Rakušanů bude financovat silniční cesty pro 300 milionů Evropanů.*“¹⁵⁴

Vůči SRN argumentovalo Rakousko důležitost, kterou měla dostavba projektu pro jihoněmeckou dopravu. Dálnice Norimberk – Regensburg – Pasov nesplňovala bez napojení

¹⁴⁹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, str. 7; Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, nečíslováno

¹⁵⁰ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1982, str. 34

¹⁵¹ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1980, str. 135

¹⁵² Mapy dálnic viz příloha č. 1 a 2

¹⁵³ Tj. třetina celkové trasy; *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1982, str. 34

¹⁵⁴ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1982, str. 34

na rakouskou dálnici svůj hlavní účel - ulehčení mnichovské oblasti v oblasti tranzitní dopravy. Němci také měli být dle očekávání hlavními uživateli dálnice *Innkreis-Pyhrn*.¹⁵⁵ V srpnu 1978 zahájilo Rakousko „ofenzívu“ v boji za celoevropské řešení dopravy. Ministerstvo zahraničí předalo všem evropským státům memorandum a Evropské komisi aide-mémoire s detailní analýzou dopravní situace. Dopisy podobného charakteru rozeslal i ministr dopravy Lausecker svým evropským kolegům a vysvětloval zavedení poplatku na dálnicích.¹⁵⁶

Na regionální úrovni panovala podpora rakouského požadavku na spolufinancování tranzitních dálnic Evropským hospodářským společenstvím. Zástupci *Arbeitsgemeinschaft Alpen-Adria*¹⁵⁷ se na svém setkání v roce 1979 vyslovili pro urychlenou výstavbu dopravní sítě a finanční podporu výstavby dálnic *Pyhrn* a *Tauern* (dnešní A10) ze strany EHS.¹⁵⁸

Finanční příspěvek od EHS ve výši 270 milionů ECU (3,8 milionů šilinků) se Rakousku podařilo získat v roce 1981.¹⁵⁹ O případné podpoře ze strany SRN nemá autorka příslušné informace. Podklady pro Kreiského návštěvu SRN v roce 1980 každopádně navrhuji dále pokračovat ve snahách i přes prvotní odmítnutí.¹⁶⁰

Do oblasti tranzitní dopravy spadá i plánovaná soukromá dálnice, která měla spojit Mnichov a Benátky. Rakouským územím měla vést v oblasti Zillertal a zkrátit dosavadní trasu po brennerské dálnici o 170 km. Zpráva připravená pro Kreiského u příležitosti jeho návštěvy v SRN v roce 1975 se na projekt dívá z čistě mezinárodně-politického hlediska a uvádí, že stavba není v rozporu se závazkem věčné neutrality.¹⁶¹ Kreisky si tento projekt ve svých poznámkách označil, ale dle zkoumaných zdrojů o něm se svým protějškem nejednal. Od poloviny 70. let se stavba stala v Rakousku neprosaditelnou, a to nejen kvůli přírodní ochraně alpské oblasti. Proti se stavěli jak ti, kteří by odklonem dopravy na dálnici přišli o obchodní zisky, tak turistická centra, kterými by dálnice nově vedla. Snaha o zabránění stavbě je dodnes jedním z bodů programu *Arbeitsgemeinschaft Alpenländer*.

¹⁵⁵ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mapped: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 48a

¹⁵⁶ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1978, str. 229

¹⁵⁷ Pracovní skupina založená v roce 1978 Bavorskem, Friaul-Julisch Benátskem, Korutany, Chorvatskem, Horním Rakouskem, Salcburskem, Slovinskem, Štýrskem a Venetem. Cílem bylo projednávání regionálních problémů a tvorba regionálních kontaktů. Tématy byly mj. dopravní spojení přes Alpy, přístavní ruch, oblast energetiky, cestovní ruch, ochrana životního prostředí, kulturní vztahy. -

<http://www.alpeadria.org/deutsch/index.php?page=home&f=1&i=home>

¹⁵⁸ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1979, str. 201

¹⁵⁹ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1981, str. 126

¹⁶⁰ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mapped: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 48a

¹⁶¹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mapped: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, str. 3

Kromě bilaterálních kontaktů ministerstev dopravy spolupracovaly Rakousko a SRN i v rámci Evropské konference ministrů dopravy (CEMT)¹⁶². Příkladem jejich kooperace byl projekt společné koordinace plánování silnic v německo-rakouské pohraniční oblasti.¹⁶³

4.3. Rakousko-německé vztahy na pozadí studené války

Napětí mezi oběma politickými bloky se dotklo německo-rakouských vztahů kromě výše zmíněné oblasti letecké a vodní dopravy i v záležitosti používání berlínské klauzule v bilaterálních smlouvách a uzavření konzulární smlouvy mezi Rakouskem a NDR. Obě situace byly provázeny obavami SRN z možného prosazení v prvním případě sovětských, v druhém východoněmeckých zájmů na úkor SRN. Finálně byly obě záležitosti vyřešeny ke spokojenosti SRN a do bilaterálních vztahů nevněsly větších rozporů.

4.3.1. Berlínská klauzule

Až do uzavření *dohody čtyř mocností o Berlíně* (3.9.1971) používala SRN v bilaterálních i multilaterálních smlouvách s ohledem na Berlín tuto klauzuli: „*Dieser Vertrag gilt auch für das Land Berlin, sofern nicht die Regierung der BRD der Regierung von ... innerhalb von drei Monaten nach Inkrafttreten des Vertrages eine gegenteilige Erklärung abgibt.*“¹⁶⁴ Pokud západní spojenci do tří měsíců nevznesly námitky, byla platnost smlouvy pomocí rámcového zákona automaticky rozšířena i na Západní Berlín. Shoda „spojenců“, kteří proti sobě stáli na opačných stranách železné opony, na budoucím znění berlínské dohody, předpokládala vynechání postojů obou stran. Pojem „*Land Berlin*“ byl nahrazen neutrálnějším „*Westsektoren Berlins*“, který vyjednali státní tajemník SRN Frank a sovětský velvyslanec Falin.

V interpretaci této dohody se ale země západního bloku a SSSR výrazně lišily. Sovětská strana akceptovala novou klauzuli o Berlíně jako jedinou správnou, neboť ta předchozí dle jejího názoru činila z Berlína jednou ze spolkových zemí (přímou součást SRN) a geograficky zahrnovala oblast celého Berlína. Diplomatickým nátlakem na trojici neutrálních zemí Norsko, Švýcarsko a Rakousko se SSSR snažil prosadit, aby ve svých smlouvách se SRN klauzuli „*Land Berlin*“ nepoužívaly. V případě Rakouska argumentoval

¹⁶² Vznikla v roce 1973 a zaměřila se na usnadnění mezinárodní pozemní dopravy a integraci mezinárodních trhů.

¹⁶³ *Jahresberichte der Bundesregierung 1971*, str. 745

¹⁶⁴ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Z1.22.03.60/24-II.3/75, str. 1

Sovětský svaz článkem 11 Státní smlouvy¹⁶⁵, dle něhož je Rakousko povinno uznat výsledky dohody čtyř mocností, tedy i novou berlínskou klauzuli.

Jako protiargument vzneslo Rakousko citaci z preambule dohody, ve které mocnosti vyjádřily, že „byly vedeny přáním přispět se zohledněním stávající situace k praktickému zlepšení situace“.¹⁶⁶ Dohodu z rakouského pohledu nebylo možno považovat za mírovou a proto se ani Rakousko necítilo smluvně vázáno k respektování jejích ustanovení.

Západní spojenci zastávali názor, že klauzule „*Land Berlin*“ není v rozporu s dohodou čtyř mocností. Dle jejich interpretace souhlasil Sovětský svaz v dohodě *s rozšířením mezinárodněprávních dohod, které SRN uzavře, i na Západní sektory Berlína ve shodě se zaběhnutými postupy*, čímž potvrdil postup SRN před uzavřením dohody, a potažmo i první berlínskou klauzuli. V téže dohodě také SSSR souhlasil, že *nehledě na rozdíly v právním pojetí nelze jednostranně změnit situaci, která se na tomto území (Berlína) vyvinula*.¹⁶⁷ Dle názoru spojenců se SSSR požadavkem změny ustálené berlínské klauzule proti tomuto ustanovení prohřešoval.

SRN se plně ztotožňovala s názorem západních spojenců. Navíc poukazovala na fakt, že SSSR souhlasil s tím, že Západní Berlín budou zastupovat západní spojenci. Je tedy výlučně v jejich pravomoci, aby prozkoumali původní klauzuli a vznesli proti ní případné námítky.

Ačkoliv se SRN vůči východním zemím, Finsku a také v řadě multilaterálních smluv původní klauzule vzdala, dala v jednáních s Rakouskem v letech 1974 a 1975 jasně najevo, že v rakousko-německých smlouvách změnu klauzule akceptovat nebude. Důvodem byly obavy, že by tohoto příkladu následovaly i další země a že by SSSR mohl dosáhnout rozpadu právní vazby mezi SRN a Západním Berlínem a jeho izolace.

Rakousko se poprvé od uzavření Státní smlouvy dostalo pod skutečný tlak Sovětského svazu, který v případě nerespektování svých požadavků vyhrožoval zatížením rakousko-sovětských vztahů. Rakouská vláda proto zastavila proces dokončení dvou hospodářských a šesti právně-politických smluv se SRN. S vědomím toho, že sporná místa *dohody o Berlíně* jsou neřešitelná, a že dohoda mohla být uzavřena právě proto, že vynechala postoj obou bloků

¹⁶⁵ Rakousko se v něm zavazuje uznat plnou platnost mírových smluv s Itálií, Rumunskem, Bulharskem, Maďarskem a Finskem i dalších dohod a nařízení, které byly nebo v budoucnosti budou podepsány spojenci a asociačními mocnostmi ohledně Německa a Japonska za účelem znovunastolení míru; Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Z1.22.03.60/24-II.3/75, Příloha A

¹⁶⁶ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Z1.22.03.60/24-II.3/75, Příloha A

¹⁶⁷ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Z1.22.03.60/24-II.3/75, str. 4

k berlínské otázce, zaujala rakouská vláda neutrální postoj. Ministerstvo zahraničí navrhovalo počkat s konečným rozhodnutím až po volbách v SRN a případné redefinici *Ostpolitik*. Už tehdy ale s jistotou vědělo, že pokud bude nová spolková vláda trvat na původní klauzuli, vyhoví jí.¹⁶⁸ Kreisky se při Schmidově návštěvě v červenci 1976 jasně vyjádřil, že proces ratifikace bilaterálních smluv byl zastaven proto, aby Rakousko nedráždilo Sovětský svaz a mohlo v budoucnu přistoupit na německý požadavek.¹⁶⁹

Finální řešení napjaté situace přinesl rakouský návrh, který přijala jak SRN tak SSSR. U státních smluv se Spolkovou republikou, které obsahují formulaci „*Land Berlin*“, bylo ve výkladech vládních návrhů zákona či interních podkladech uvedeno, že pojem nelze interpretovat ve smyslu jedné ze západoněmeckých zemí a že se vztahuje pouze na Západní Berlín.¹⁷⁰

4.3.2. Konzulární smlouva mezi Rakouskem a NDR

Po celou dobu rozdělení Německa sledovala SRN nanejvýš pečlivě vztahy třetích zemí k NDR. Výjimkou nebyla ani jednání NDR a Rakouska o konzulární smlouvě, která iniciovala NDR krátce po podepsání německo-německé smlouvy. SRN se v ní sice vzdala práva výhradního zastoupení celého německého národa tím, že státoprávně uznala NDR, ale i nadále ji odmítala uznat jako mezinárodněprávní subjekt.¹⁷¹ Dle západoněmeckého postoje existovala pouze jedna německá státní příslušnost a všichni občané, žijící na území západního i východního Německa, mohli požívat stejných práv stanovených Základním zákonem.

V souvislosti s jednáním Rakouska a NDR o konzulární smlouvě se SRN obávala toho, že by se smlouva mohla dotknout i otázky státní příslušnosti, a změnit dosavadní praxi, kdy všichni němečtí občané mohli požádat o ochranu jakéhokoliv zahraničního zastupitelství SRN (v tomto případě na území Rakouska). Případné smluvní uznání východoněmecké státní příslušnosti¹⁷² by připravilo obyvatele NDR o možnost nechat se v cizině zastupovat

¹⁶⁸ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Z1.22.03.60/24-II.3/75, str. 1-4

¹⁶⁹ SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1976*, str. 1029

¹⁷⁰ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 12

¹⁷¹ SRN uznala existenci dvou německých států, které si ale nebyly cizinou, nýbrž součástí jednoho a téhož Německa, o jehož sjednocení v dlouhodobém časovém horizontu na základě preambule Základního zákona usilovala („*Die Deutschen in den Ländern Baden-Württemberg, Bayern, Berlin, Brandenburg, Bremen, Hamburg, Hessen, Mecklenburg-Vorpommern, Niedersachsen, Nordrhein-Westfalen, Rheinland-Pfalz, Saarland, Sachsen, Sachsen-Anhalt, Schleswig-Holstein und Thüringen haben in freier Selbstbestimmung die Einheit und Freiheit Deutschlands vollendet. Damit gilt dieses Grundgesetz für das gesamte Deutsche Volk.*“) (http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_00.html)

¹⁷² Dle východoněmecké interpretace byli všichni občané, kteří měli státní občanství NDR jejími státními příslušníky. Státního občanství nabyl dle paragrafu 1 zákona o státním občanství NDR z 20. února 1967 každý, „*kdo měl v době založení NDR německou státní příslušnost, stále bydliště nebo trvalý pobyt na území NDR a od*

západoněmeckými zastupitelstvími. SRN opakovaně vyjádřila pochopení rakouským snahám zajistit svým občanům v NDR konzulární ochranu a poté, co byla podepsána německo-německá smlouva, i rakouskému uznání svrchovanosti NDR, ale odmítala, aby se smlouva jakýmkoliv způsobem dotkla otázky státní příslušnosti.¹⁷³

Obavy SRN byly založeny na relativní „blízkosti“ mezi neutrálním Rakouskem a NDR, respektive nevyhrocenosti vztahu oproti vztahům jiných západoevropských zemí s NDR. Finsko, a do jisté míry i Rakousko, platily za jediné evropské země, ve kterých se politické postavení NDR mohlo upevňovat.¹⁷⁴ Proto SRN s takovou naléhavostí žádala o zachování dosavadní praxe ve věci zahraničních zastupitelství.

Ministři zahraničí Bielka a Genscher jednali o konzulární smlouvě při svém setkání¹⁷⁵ 6. února 1975. Genscher zde vysvětlil, že SRN neměla nikdy v úmyslu vstupovat do vztahů Rakouska ke třetím státům, ale na základě čl. 116¹⁷⁶ Základního zákona žádal o pochopení pro tento krok.¹⁷⁷ Přivítal i iniciativu vedoucího oddělení na rakouském ministerstvu zahraničí, Nettela, který připravil oficiální formulaci rakouského postoje k uzavření konzulární smlouvy s ohledem na zachování dosavadní praxe. Ministr Bielka ponechal zveřejnění takového prohlášení otevřené, nicméně ujistil německou stranu o zachování dosavadní praxe konzulárního zastoupení osob s vícero státními občanstvími.¹⁷⁸ Rakouské prohlášení bylo zveřejněno 9. července 1975, necelé čtyři měsíce po uzavření konzulární smlouvy (26.3.1975).¹⁷⁹

4.4. Justice a obrana

V oblasti justice se v éře Kreiského neobjevily žádné bilaterální problémy. Vztahy byly natolik bezproblémové, že kromě iniciativy kancléřů ve věci udělení milosti dvěma

té doby o státní občanství NDR nepřišel“ (SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1975*, str. 715)

¹⁷³ SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1974*, str. 194-195

¹⁷⁴ SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1976*, str. 300

¹⁷⁵ Na důležitost tématu ukazuje i fakt, že byl prvním projednávaným bodem celého setkání

¹⁷⁶ (1) *Deutscher im Sinne dieses Grundgesetzes ist vorbehaltlich anderweitiger gesetzlicher Regelung, wer die deutsche Staatsangehörigkeit besitzt oder als Flüchtling oder Vertriebener deutscher Volkszugehörigkeit oder als dessen Ehegatte oder Abkömmling in dem Gebiete des Deutschen Reiches nach dem Stande vom 31. Dezember 1937 Aufnahme gefunden hat.* (2) *Frühere deutsche Staatsangehörige, denen zwischen dem 30. Januar 1933 und dem 8. Mai 1945 die Staatsangehörigkeit aus politischen, rassischen oder religiösen Gründen entzogen worden ist, und ihre Abkömmlinge sind auf Antrag wieder einzubürgern. Sie gelten als nicht ausgebürgert, sofern sie nach dem 8. Mai 1945 ihren Wohnsitz in Deutschland genommen haben und nicht einen entgegengesetzten Willen zum Ausdruck gebracht haben.*

(http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_11.html)

¹⁷⁷ SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1976*, str. 108

¹⁷⁸ SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1975*, str. 108

¹⁷⁹ SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1976*, str. 298

válečným zajatcům v Itálii, Rederovi a Kapplerovi, a záznamu o diskutovaných tématech při Brodově návštěvě SRN v květnu 1980 (potírání kriminality s utišujícími prostředky, reforma autorského práva a automatizace pozemkové knihy), nejsou ve zdrojích uvedena žádná projednávaná témata.

Připravovaná reforma rakouské armády a obranné politiky byla předmětem dlouhé a intenzivní kritiky německých médií.¹⁸⁰ Skepsi, se kterou pohlížela SRN na připravovanou koncepci obrany rakouského území před možnými útoky vojsk Varšavské smlouvy či členských zemí NATO, lze demonstrovat na výroku prezidenta Spolkového sněmu von Hassela, že „*rakouská schopnost obrany by měla být tvrdě zmenšena až na hranici neúčinnosti*“.¹⁸¹

Předmětem bilaterálních jednání mezi spolkovými kancléři ale obrana nikdy nebyla. Na úrovni ministrů se ke konceptu rakouské bezpečnosti oficiálně vyjádřil ministr obrany SRN Leber při své vídeňské návštěvě v roce 1977. Zdůraznil, že „*Rakousko má právo na to, aby si samo určovalo svou bezpečnostní politiku. Ale bez ohledu na to, zda je stát neutrálním či součástí bloku, má otázka, zda učinil vše pro to, aby zabránil (případně) válce, absolutní prioritou.*“¹⁸²

4.4.1. Omilostnění válečných odsouzencům v Itálii

Rakouská a západoněmecká spolková vláda už přes třicet let usilovaly o udělení milosti pro své dva válečné odsouzence v Itálii, Waltera Redera a Herberta Kapplera. Oba dva případy byly i jedním z témat jednání Kreiského návštěvy SRN v roce 1975.

Reder, bývalý rakouský SS-Sturmbannführer, byl 30. října 1951 odsouzen boloňským vojenským soudem na doživotí za řadu masakrů, které byly z jeho rozkazu provedeny v okolí Boloni v září a říjnu 1944. Intenzivní snahu rakouské diplomacie o Rederovo propuštění lze připsat především faktu, že dle rakouského zákonodárství by byl již dávno propuštěn. Zatímco italský prezident Saragat s omilostněním souhlasil, italská vláda byla příliš slabá, aby toto rozhodnutí prosadila.¹⁸³

Za Kapplerovo propuštění intervenovala vláda SRN jen v letech 1970-75 šestnáctkrát.¹⁸⁴ Kappler převzal v roce 1943 velení nad bezpečnostní policií a bezpečnostní

¹⁸⁰ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, Zpráva tiskového oddělení .397-PI/72 z 4.5.1972, str. 1

¹⁸¹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, nečíslováno

¹⁸² *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1977, str. 227

¹⁸³ SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1975*, str. 815-816

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 807

službou SD v Římě a byl zodpovědný za počátek zabírání židovského majetku, plánování deportací římských židů a uskutečněnou deportaci 1.007 židů do Auschwitzu.¹⁸⁵ V roce 1958 byl italským vojenským soudem odsouzen na doživotí.

Udělení milosti pro oba odsouzené bylo z politických důvodů prakticky nemožné. Podmínečné propuštění nebylo v roce 1975 technicky proveditelné, neboť italský ústavní soud zrušil zákon ustanovující instanci, která by podmínečné propuštění mohla vykonat. Očekávaná reforma italského trestního práva, upravující doživotní trest na trest odnětí svobody v rozsahu minimálně třiceti a maximálně čtyřiceti let, nebyla v té době ještě schválena. Oběma kancléřům byl znám fakt, že spojení obou případů by mohlo mít negativní dopad především na Rederův případ. Z italské strany byl totiž použit argument, že propuštění Redera je obtížné již z toho důvodu, že by s ním mohlo být spojováno i propuštění Kapplera.¹⁸⁶

Kappler si až do roku 1977 odpykával svůj trest v italské pevnosti Gaeta. Poté, co byl kvůli onemocnění rakovinou převezen do vojenské nemocnice, uprchl do SRN, kde po několika měsících zemřel.¹⁸⁷ Reder byl propuštěn z vězení v lednu 1985. Na svém příjezdu do Rakouska byl přivítán ministrem obrany Frischenschlagerem (FPÖ). Toto skandální gesto a následná diskuse dle některých stojí na počátku rakouského vypořádání s nacistickou minulostí.¹⁸⁸

4.4.2. Spolupráce celních úřadů v záležitostech drogové kriminality

V druhé polovině 70. let vzešla z německé strany iniciativa ke zvýšené spolupráci celních úřadů v boji proti obchodu s drogami a omamnými jedy. Jednalo se především o snahu urychlit vzájemnou výměnu informací. Německá strana pro tyto účely navrhovala využití telexu. *Dohoda o vzájemné spolupráci v potírání mezinárodního zločinu a obchodu s drogami* byla podepsána 13.4.1988.

4.4.3. Průjezd rakouských jednotek německým územím

Z rakouské strany vzešla v roce 1971 iniciativa k uzavření dohody s německou stranou o ulehčení průjezdu jednotek rakouské armády tzv. Malým německým rohem v případě živelné katastrofy v Pinzgau.¹⁸⁹ Přímá cesta ze Salcburku přes Bad Reichenhall do Unken by

¹⁸⁵ http://de.wikipedia.org/wiki/Herbert_Kappler

¹⁸⁶ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, nečíslováno

¹⁸⁷ http://de.wikipedia.org/wiki/Herbert_Kappler

¹⁸⁸ http://de.wikipedia.org/wiki/Walter_Reder

¹⁸⁹ Mapa oblasti viz příloha č. 4

představovala výraznou časovou úsporu oproti čistě rakouské variantě. Dohoda by se týkala jen průjezdu rakouské armády v uniformách s vojenskými vozidly, převoz zbraní a munice by povolen nebyl. Rakouská strana by v případě katastrofy za předpokladu včasného informování německé strany nepotřebovala její svolení.¹⁹⁰

4.4.4. Spolupráce při evakuaci v Angole

V důsledku vrcholícího angolského boje o nezávislost a tamní nebezpečné situace v první polovině 70. let vypracovala SRN evakuační plán pro své občany, kteří tam pobývali. Na rakouskou žádost byla ochotna do tohoto plánu zahrnout i zhruba 25 rakouských občanů, žijících v Angole.¹⁹¹

4.5. Sociální a majetkoprávní oblast

4.5.1. Lékařská péče pro německé turisty na území Rakouska

Rakousko se od počátku 50. let snažilo vystavět mezinárodní vztahy v oblasti sociálního pojištění. S celou řadou států proto uzavřelo bilaterální smlouvy o sociálních jistotách, jejichž cílem bylo zajistit osobám, které jsou výdělečně činné v obou státech, jejich sociální práva i na území druhého smluvního státu. Součástí *smlouvy o sociálních jistotách mezi Rakouskem a Spolkovou republikou z 22. prosince 1966 a dodatečné dohody z 10. dubna 1969* byla i oboustranná garance lékařské péče pro turisty z druhého smluvního státu na náklady zdravotních pojišťoven v cílové zemi. Zatímco SRN své závazky vůči Rakousku plnila, odmítly lékařské komory v Salcbursku, Štýrsku a Tyrolsku podepsat se zdravotními pojišťovnami zákonem stanovené soukromoprávní smlouvy, které by jim umožnily převzít lékařskou péči o německé turisty na náklady pojišťoven.¹⁹² Rakouský zákon nedával vládě prostředky, kterými by komory k tomuto kroku přinutila. Proto bylo snahou vlády přesvědčit je, aby tak učinily dobrovolně.

Neplnění smluvních podmínek ze strany lékařských komor tří výše zmíněných zemí (a potažmo tedy samotného Rakouska) vyvolalo v SRN silnou nevoli. Německá strana při jednání o druhé dodatečné dohodě ke *smlouvě o sociálních jistotách* naznačila rakouské

¹⁹⁰ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, str. 8

¹⁹¹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, nečíslováno

¹⁹² Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, DZ.Z1.2173-GS/72 vom 4.4.1972, str. 1

straně, že ji podepíše a ratifikuje až v momentě, kdy Rakousko začne zcela plnit své závazky.¹⁹³

4.5.2. Finanční vyrovnání

*Dohoda o finančním vyrovnání mezi Rakouskem a SRN*¹⁹⁴, uzavřená v červnu 1961 v Bad Kreuznachu, upravovala finanční odškodnění vyhnanců, přestěhovalců a pronásledovaných v období od 13. března 1938 do 8. května 1945 a rovněž otázky sociálního typu. Dohoda upravovala rozšíření rakouského zákona *Kriegs- und Verfolgungssachschädengesetz* i na rakouské a německé občany s nejasnou státní příslušností¹⁹⁵, kteří v původním zákoně zahrnuti nebyli. SRN se na odškodnění měla podílet částkou 125 miliónů DM, splatnou ve čtyřech stejně vysokých ročních splátkách. Rakouský podíl smlouva neuvádí.

Německá strana v 70. letech Rakousku vytýkala, že neplní své povinnosti. Z předpokládané výše 325 milionů DM se Rakousko dle německé interpretace zavázalo zaplatit 200 milionů, které ale do té doby splatilo pouze ze třiceti procent. Rakousko argumentovalo tím, že nikdy neuznalo Spolkovou republikou přijaté finanční rozdělení, a navrhovalo, aby byl nedoplatek ještě jednou přezkoumán na základě čl. 5 *dohody z Bad Kreuznachu*.¹⁹⁶

Po rozhovorech, vedených v březnu 1969 kancléři Kiessingerem a Klausem a jednáních na ministerstvu financí a zahraničí v Bonnu v lednu 1970, vyjádřila SRN, že je připravena plnit svou povinnost k zahájení rozhovorů na základě čl. 5. Za podmínku si ale kladla, že Rakousko nejprve splní podmínku uloženou pro zahájení rozhovorů (čili rozšíří odškodňovací zákon alespoň do té míry, že bude předložen plán požadovaného rozšíření) a že dojde k pozastavení započatého rozhodčího řízení ve věci interpretace čl. 24 ods. 2¹⁹⁷ *dohody z Bad Kreuznachu*.¹⁹⁸

¹⁹³ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25. Mai 1972, DZ.Z1.2173-GS/72 vom 4.4.1972, str. 3

¹⁹⁴ <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10003956>

¹⁹⁵ kteří a) měli 1. ledna 1960 v Rakousku stálý pobyt, b) kteří přišli do Rakouska po 1. lednu 1960 za účelem sloučení rodiny či jako navrátilci a v okamžiku podání žádosti tam měli min. šestiměsíční trvalý pobyt, c) odešli po min. šesti měsících trvalého pobytu v Rakousku před 1. lednem 1960 do SRN a měli tam 1. ledna 1960 trvalý pobyt (SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1967*, str. 354)

¹⁹⁶ „Sollte die Republik Österreich zu einem späteren Zeitpunkt Leistungen für im Kriegs- und Verfolgungssachschädengesetz nicht berücksichtigte Vermögensverluste der unter Artikel 2 fallenden Gruppen von Personen vorsehen, erklärt sich die Bundesrepublik Deutschland bereit, in Verhandlungen über eine angemessene Beteiligung an solchen Leistungen einzutreten.“

¹⁹⁷ (2) Ansprüche, die auf tatsächliche oder rechtliche Vorgänge oder Ereignisse aus dem in Abs. 1 genannten Zeitraum oder auf spätere Folgen solcher Vorgänge oder solcher Ereignisse zurückgehen und die nicht zwischen den beiden Vertragsstaaten entstanden sind, bleiben von der Bestimmung des Abs. 1 unberührt. Keiner der beiden Vertragsstaaten wird solche Ansprüche, auch wenn ihm hierfür nach den allgemeinen Regeln des

Toto řízení bylo společně ustanoveno Rakouskem a SRN a mělo rozhodnout, zda má Rakousko právo požadovat změnu či odstranění paragrafu 60, odst.1, bodu 2a) německého zákona o reparačním odškodnění (*Reparationsbeschädengesetz*). Ten říká, že „*nebudou odškodněni ty škody, které.....vznikly mimo území Německé říše, pokud bezprostředně poškozená osoba (či v případě jejího úmrtí její dědic) byla 27.listopadu 1961 (nebo v okamžiku přeložení trvalého pobytu do Rakouska před 31.prosincem 1952) rakouským státním příslušníkem, aniž by současně vlastnila německou státní příslušnost*“.¹⁹⁹ Rakousko považovalo tento paragraf za diskriminační.

Rozhodčí soud rozhodl 15.ledna 1972 ve prospěch Rakouska: německá strana se již při dalších rakouských snahách o revizi či odstranění §60 německého reparačního zákona nemůže odvolávat na zákaz intervence na základě čl. 24 odstavce 2 dohody z Bad Kreuznachu.²⁰⁰

Problematika se měla objevit jak na programu plánované Brandtovy návštěvy v roce 1971 tak v roce 1972. V roce 1971 byla odložena s tím, že je nutné vyčkat až na rozhodnutí soudu ve věci interpretace článku 24, odstavce 2 dohody z *Bad Kreuznachu*. V roce 1972 německý velvyslanec Schirmer doporučil, aby problematika byla pro svou komplikovanost přenechána expertním jednání.²⁰¹

4.5.3. Navrácení uměleckých předmětů

Pozůstatkem společné minulosti byly i umělecké předměty, nabyté převážně mimo území Rakouska tehdejší Německou říší či jejími služebnami před a v průběhu 2. světové války, a následně uložené na území Rakouska. Část tohoto majetku byla po válce zabavena americkými úřady a převezena na centrální sběrné místo v Mnichově, odkud byla v roce 1952 opět vrácena pod dozor amerických jednotek v Salcburku. Po odchodu amerických vojsk připadl dozor nad těmito předměty úřadu kancléře. Na základě *zákona o úpravě vlastnických*

Völkerrechts ein Schutzrecht zustünde, gegenüber dem anderen Vertragsstaat diplomatisch vertreten oder in sonstiger Weise unterstützen, es sei denn, der Anspruch oder seine Geltendmachung beruht auf Rechtsvorschriften des anderen Vertragsstaates, die nach dem 8. Mai 1945 geschaffen wurden oder noch geschaffen werden, oder auf einem zwischen den beiden Vertragsstaaten in Kraft befindlichen zwischenstaatlichen Abkommen.

(<http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10003956>)

¹⁹⁸ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, Dienstzettel Z1.15.082-IV/72 vom 3.5.1972, str. 4-5

¹⁹⁹ <http://www.buzer.de/gesetz/5624/a77113.htm>

²⁰⁰ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, Dienstzettel Z1.102.267-VR/72, str. 2-3

²⁰¹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, Dienstzettel Z1.2309 – GS/72 vom 18.5.1972, str. 1-2)

vztahů uměleckého a kulturního majetku pod dohledem kancléřského úřadu z roku 1970 ohlásilo ministerstvo financí, že těchto zhruba tisíc předmětů lze vrátit. Zdráhání rakouské vlády jednat o navrácení přimělo německou stranu, aby jednání iniciovala sama. Určení legálního vlastnictví předmětů bylo možné vyřešit pouze prostřednictvím zdlouhavé soudní žaloby. Rakouská strana odmítla jednat o navrácení, dokud zemský soud pro občanskoprávní záležitosti ve Vídni nevysloví svůj rozsudek.

Německá strana poté dala podnět k jednání o stopadesáti předmětech, které výše uvedený zákon nezahrnoval, a požádala o nejbližší možný termín expertních rozhovorů o obou typech majetku. Rakouská strana tyto rozhovory odmítla se stejným zdůvodněním jako ve věci první skupiny předmětů – čekat, dokud vídeňský zemský soud nevydá své rozhodnutí.²⁰²

4.5.4. Pracovní povolení pro rakouské státní příslušníky v SRN

Blížkost rakousko-německého vztahu ukázala diskrétní dohoda uzavřená (pravděpodobně) v roce 1974. Týkala se udělení pracovního povolení novým či opakovaným žádostem rakouských státních příslušníků na území SRN. Kvůli dopadům první ropné krize vydala SRN 23. listopadu 1974 rozhodnutí o ukončení náboru zahraničních pracovních sil. V té době žilo ve Spolkové republice zhruba 160.000 rakouských pracovníků, kterých se toto rozhodnutí výrazně dotklo. Intervence z rakouské strany vyústila v již zmíněnou diskrétní dohodu, která zaručovala benevolentní posuzování rakouských žádostí. Důvodem pro diskrétnost bylo zamezení podobných intervencí ze strany ostatních evropských zemí. Rakouští pracovníci byli také vyňati z předpisů, které od 1. dubna 1975 omezovaly příliv zahraničních pracovních sil do přetížených sídlišť.²⁰³

4.5.5. Získání nemovitosti na rakouském území

V první polovině 70. let se z německé strany nakupily stížnosti, že Rakousko nedodrží *obchodní smlouvu* z roku 1930, která mimo jiné upravovala otázku získání nemovitosti na rakouském území pro cizince. Záležitost se dostala jak na veřejnost, tak do interpelací ve Spolkovém sněmu. Rakouské ministerstvo zahraničí zastávalo názor, že

²⁰² Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, str. 4; ²⁰³ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, nečíslováno; SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1975*, str. 112

²⁰³ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Zpráva sekce IV, str. 2

zmíněná obchodní smlouva je tzv. vyhaslou normou²⁰⁴, a tím pádem neplatná. Ke stejnému závěru se přikláněl i rakouský ústavní soud a pravděpodobně i řada úředních míst v SRN.²⁰⁵

Schválené *devizové a územně-právní ustanovení k omezení získání nemovitosti na rakouském území pro cizince* mělo dopad především na německé občany, kteří byly v poválečné době největšími investory v oblasti nemovitostí na rakouském území. Německou kritiku se Rakousku podařilo utiřit argumentem, že ustanovení bylo vydáno za účelem zachování rekreačních oblastí pro veřejnost. Problémy nadále nastávaly pouze tehdy, když vyšla najevo zvláštní pravidla pro prominentní občany SRN.²⁰⁶

4.6. Komunikace

Ani jedna ze tří zpráv tiskového a informačního oddělení, připravených pro Kreiského u příležitosti oficiálních návštěv v letech 1972, 1975 a 1980, neuvádí žádné problémy ani otevřené otázky, které by bylo nutné v mediální oblasti při oficiálních setkáních zmiňovat. Rakouské zpravodajství v německém tisku charakterizovaly jako poměrně intenzivní, v záběru témat rozmanité a převážně věcné s převahou vnitropolitických témat. Z průměru vyčnívaly celostátní listy *Süddeutsche Zeitung*, *Die Welt* a *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, známé především svým vysoce nadprůměrným kulturním zpravodajstvím.²⁰⁷ Nadprůměrně o Rakousku informovaly i deníky *Frankfurter Rundschau* a *Stuttgarter Zeitung* a víkendové deníky *Deutsche Zeitung – Christ und Welt* a *Rheinischer Merkur*.²⁰⁸

Pohled německých médií na rakouské (především vnitropolitické) dění lze v 70. letech celkově charakterizovat jako pozitivně kritický. Dlouhodobá a intenzivní kritika se objevovala v otázce reformy rakouské armády a rakouské obranné politiky. Za diskriminaci označovaly *Die Welt*, *Münchener Merkur* a *Süddeutsche Zeitung* rakouskou politiku v otázce prodeje nemovitostí na rakouském území cizím státním příslušníkům. Všechna média velmi pečlivě sledovala každou událost, která by byť jen naznačovala změnu postoje Rakouska k NDR. Kriticky referovala o smlouvě mezi Rakouskem a NDR z roku 1970, umožňující rakouským aeroliniím přelet nad územím NDR a přistání na východoberlínském letišti, i o následném

²⁰⁴ Desuetudo, tj. norma vyšla z užívání pro nadměrné stáří nebo společenskou neúčelnost

²⁰⁵ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, VR, str. 3

²⁰⁶ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, nečíslováno

²⁰⁷ někteří *FAZ* nazývají nejlepšími rakouskými novinami - Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, 800.53.03/10-I/3/75

²⁰⁸ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, Zpráva tiskového oddělení .397-PI/72 z 4.5.1972

sporu mezi Rakouskem a NDR o právu přeletu nad východoněmeckým územím za účelem přistání v Západním Berlíně.²⁰⁹ Na uzavření konzulární smlouvy mezi Rakouskem a NDR reagovala *Die Welt* rozpoutáním tiskové kampaně, která se ale po vysvětlení ze strany spolkového kancléře obrátila ve prospěch Rakouska.²¹⁰ V centru zájmu německých médií stála i rakouská jaderná politika.

Zpráva tiskového a informačního oddělení z roku 1980 hovoří o proměně rakouského obrazu v západoněmecké společnosti. Stará kliše jako by byla zapomenuta a nahrazena novou image Rakouska jako hospodářského partnera a státu, který se dobře vypořádal s nezaměstnaností. Příčiny tohoto obratu spatřují autoři především v intenzivní působnosti kancléře Kreiského v německých médiích.²¹¹ Úspěchem Rakouska bylo i mediální přijetí Vídně coby konferenčního města, což se ukázalo například v intenzitě informování o vídeňské konferenci OSN o vědě a technice v roce 1974.²¹²

Prezidentské projevy při návštěvách v letech 1973, 1979 a 1982 se nesly v přátelském duchu. Obě strany různými slovy opakovaně popisovaly vzájemné vztahy jako bezproblémové, blízké, srdečné a příkladně sousedské. Hrůzy druhé světové války jako by v podání prezidenta Carstense (1982) nevzešly z německého území („ve 20. století se obě světové války a krutovláda národního socialismu těžce dotkly Německa a Rakouska“²¹³). Poválečné spory byly z obou stran zmiňovány pouze letmo s jasným cílem kontrastně vyzdvihnout přátelskost vztahů v éře Kreiského.

Z rakouských projevů je patrné rostoucí rakouské sebevědomí a snaha se, v rámci dobrých sousedských vztahů, vůči SRN vymezit. Opakovaně zaznívalo, že se nynější vztahy vyvinuly na bázi respektu rakouské suverenity a národní nezávislosti. Za počátek těchto novodobých vztahů označil prezident Jonas podpis Státní smlouvy a uznání rakouské neutrality Spolkovou republikou.

Opakovaná potvrzení rakouské samostatnosti z německých úst měla sloužit ujištění okolním státům, že přes rostoucí hospodářskou a kulturní blízkost obou zemí je jejich politická nezávislost nedotknutelná a směřování zahraniční politiky odlišné a neměnné. Ocenění rakouské aktivní neutrality odráží změnu ve východní politice SRN po nástupu

²⁰⁹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, Zpráva tiskového oddělení .397-PI/72 z 4.5.1972

²¹⁰ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, 800.53.03/10-I/3/75

²¹¹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 63

²¹² Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 63

²¹³ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1982, str. 210-213

Brandtova kabinetu. Rakouská neutralita již nebyla vnímána jako vnitro- a zahraničně-politické ohrožení SRN, ale „zapadla“ do jejího konceptu mírového uvolnění s cílem celoněmeckého sjednocení.

Oficiální proslovy při setkání kancléřů obsahovaly vedle bilaterálních poznámek i evropské a celosvětové perspektivy. Kromě nezbytných vyjádření o blízkosti a výjimečnosti vztahů („*pocit spolehlivého přátelství, který dělá vztahy...samozřejmě a nekomplikované*“ (Brandt 1972), „*vztahy jsou tak dobré, že by bylo možné upustit od formálních prohlášení*“ (Kreisky 1976), „ *vynikající*“ (Schmidt 1980)), zaznívala v proslovech i vyjádření ke konkrétním problémům. Příkladem takových problémů byl z bilaterálních témat RMD kanál či vztah Rakouska k EHS a na mezinárodní scéně například situace na Blízkém východě či KBSE v Helsinkách.

Jak Brandt v roce 1972, tak Schmidt ve svých pozdějších proslovech vyzdvihli hospodářské (a kulturní) propojení obou zemí. Opakujícím se tématem byla politika uvolnění v Evropě. Z německých úst zaznívala chvála rakouské diplomacie mezi Východem a Západem, zdůraznění role Vídně jako místa setkávání a ocenění rad a informací, které SRN od Rakouska obdržela. Kreisky viděl uvolnění i jako prostředek k přiblížení Rakouska EHS. Přislíbil, že projedná případné možnosti, které by se v tomto směru objevily, se svým německým partnerem, a ocenil dosavadní pomoc při jednáních Rakouska s EHS (1975). Zájem o užší spolupráci s EHS (hlavně v zemědělské oblasti) vyjádřil Kreisky i při Schmidtově návštěvě v roce 1976. Ten jej uvítal.

Důležitým aspektem byla vzájemná podpora zahraničních kroků partnerů. Kreisky tak v roce 1980 přislíbil Schmidtovi plnou podporu v politice uvolnění, Schmidt naopak vyjádřil pochopení pro akcenty rakouské zahraniční politiky.

5. Mezinárodní témata v bilaterálních vztazích

Prostor, který byl při jednáních mezi Rakouskem a SRN věnován mezinárodním tématům, nebyl o nic menší nežli prostor pro bilaterální témata. To lze přisuzovat jak relativní bezproblémovosti v bilaterálních otázkách, tak rostoucímu napětí na mezinárodní scéně, které ovlivňovalo hospodářskou a bezpečnostní situaci v obou zemích i jejich vzájemný vztah. Nezanedbatelným faktorem byl i přirozený zájem všech tří spolkových kancléřů o světové dění a jejich vysoká angažovanost v mezinárodní politice.

Při rakouské návštěvě Waltera Scheela v roce 1974 vystihl ministr zahraničí Kirchschräger podstatu rakousko-německého vztahu - hodnotovou shodu, ale odlišné směřování, dané rozdílným zahraničně-politickým ukotvením:

„Gemeinsamkeit der Beurteilungen wird dort sein, wo die Gemeinsamkeit der Auffassungen über den Begriff der Demokratie, der menschlichen Freiheit und über den Inhalt und die Respektierung der Menschenrechte herrscht, kurz wo uns die gemeinsame ideologische Basis des Europarates verbindet. Differenzierungen wird es dort geben, wo die Mitgliedschaft zu den Europäischen Gemeinschaften und zur NATO Sie zu einer anderen Sicht der Dinge führt als uns die immerwährende Neutralität, von der wir fest überzeugt sind, dass sie nach wie vor für die Republik Österreich der adequateste rechtliche und politische Status ist.“²¹⁴

Pro rakouskou zahraniční politiku první poloviny 70. let byl charakteristický doznívající důraz na evropskou politiku a politiku dobrých sousedských vztahů a přesun těžiště směrem k bezpečnostní politice. Bezpečnost a stabilita v mezinárodních vztazích byly chápány jako záruka rakouské bezpečnosti.²¹⁵

Pokračující proces uvolnění mezi USA a SSSR otevřel větší prostor pro malé a neutrální státy a zvýšil jejich důležitost na mezinárodní scéně.²¹⁶ Zorganizování KBSE 1975 i následných konferencí se stalo diplomatickým trumfem neutrálních států v čele s Rakouskem. Enormní nárůst vlivu na mezinárodní scéně, který Rakousko za Kreiského vlády zažilo, ocenil kancléř Schmidt při Kreiského oficiální návštěvě SRN v roce 1975:

²¹⁴ Proslov při příležitosti slavnostní večeře na počest ministra zahraničí a vicekancléře Scheela 19.2.1974; *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1974, str. 29

²¹⁵ GEHLER, Michael. *Österreichs Außenpolitik der Zweiten Republik*, str. 381

²¹⁶ DACHS, Herbert*Handbuch des politischen Systems Österreichs*, str. 724

„...dass Österreich weit über seine wirtschaftliche und politische Grösse hinaus grossen Einfluss auf die Weltpolitik im Sinne eines Interessenausgleichs ausgeübt habe. Im Zusammenhang mit den Ost-West-Gesprächen sei Wien ein wichtiger Ort, dessen Bedeutung in Zukunft noch zunehmen werde.“²¹⁷

SRN kladla ve své zahraniční politice důraz na čtyři oblasti, které se snažila rozvíjet rovnoměrně: transatlantické vztahy, evropskou integraci, problematiku Sever vs. Jih a *Ostpolitik*. V případě blízkovýchodního konfliktu se pokoušela umně balancovat mezi podporou Izraele, vyplývající z historických závazků a úzkých vztahů s USA, a snahou zabezpečit své energetické potřeby dobrými vztahy s arabskými ropnými velmocemi. Rakouský vztah k Izraeli nebyl díky moskevské deklaraci zatížen morálním břemenem a energetická závislost na arabských zdrojích nebyla tak velká jako v případě SRN. Kreiského vyjednávací pozice, jako představitele neutrálního státu, se tak lišila od německé.

Uvolnění napětí mezi Východem a Západem bylo společným zájmem obou zemí. Kromě aktuálních politických témat, jakými byly například vpád sovětských vojsk do Afghánistánu, Titova smrt či vývoj v Polsku, byla stabilním tématem bilaterálních jednání problematika Sever-Jih a světové odzbrojení. Důležitým evropským tématem byl i vztah Rakouska k zemím EHS a obecněji vztah zemí EFTA ke členským státům EHS, který ležel na srdci především Rakousku.

5.1. Členství v OSN a Radě Evropy

V případě obou zemí hrálo členství v mezinárodních organizacích stěžejní roli. Rakousku, jako malému státu, umožnilo podílet se do jisté míry rovnocenně na rozhodovacích procesech. Vliv, který tím získalo na utváření mezinárodní politiky, byl chápán jako záruka jeho nezávislosti.²¹⁸ Od roku 1955 bylo Rakousko členem OSN, o rok později přistoupilo k Radě Evropy. Členství v OSN tvoří jeden ze čtyř základních pilířů rakouské zahraniční politiky. V kontextu konfliktu mezi Východem a Západem bylo Rakousko skrze členství v nejrůznějších fórech a orgánech OSN schopno posílit funkčnost své neutrality.²¹⁹

²¹⁷ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1975, str. 176-177

²¹⁸ Např. ve vládní předloze zákona o neutralitě: „*Österreich wird die Sicherung der Unversehrtheit und Unverletzlichkeit seines Staatsgebietes (...) durch den Beitritt zu den Vereinten Nationen weiter zu verstärken suchen*“ – zdroj: DACHS, Herbert...*Handbuch des politischen Systems Österreichs*, str. 794

²¹⁹ DACHS, Herbert.... *Handbuch des politischen Systems Österreichs*, str. 789

Multilateralismus je jedním z principů zahraniční a bezpečnostní politiky SRN a členství v OSN je kromě členství v EU a transatlantického partnerství jejím základním stavebním kamenem. SRN se stala členem OSN až v srpnu 1973. Rakousko, které v té době bylo členem Rady bezpečnosti OSN, její přístup aktivně podporovalo. Vůči snahám NDR o přijetí do speciálních organizací OSN a účasti na mezinárodních konferencích se Rakousko v souladu se západoněmeckou politikou stavělo až do roku 1973 proti, případně se zdrželo hlasování.²²⁰

V prvních letech svého členství v OSN se SRN převážně soustředila na hospodářská a sociální témata a politicky se začala více angažovat až po svém zvolení do Rady bezpečnosti v období 1977/1978. Pro Rakousko naopak 70. léta představovala aktivnější účast na globální a multilaterální spolupráci a potažmo i neaktivnější období svého členství.²²¹ Převzalo řadu důležitých funkcí a ve zvýšené míře se angažovalo především v oblastech odzbrojení, kontroly zbrojení a dialogu mezi průmyslovými a rozvojovými zeměmi a účastnilo se mírových operací. Symbolem vzestupu bylo dvakrát po sobě zvolení Kurta Waldheima, bývalého rakouského velvyslance u OSN, generálním tajemníkem OSN.

Kontakty mezi zástupci SRN a Rakouska na půdě OSN probíhaly od začátku v přátelském duchu, ale ne vždy v názorové shodě. Nejmarkantněji se to projevilo na konferencích OSN o obchodu a rozvoji (UNCTAD) v přístupu k prohlubujícím se rozdílům mezi „bohatým Severem“ a „chudým Jihem“. SRN zaujala k požadavku rozvojových zemí na vytvoření nového světového hospodářského pořádku tvrdší postoj než Rakousko – souhlasila sice s vytvořením nového systému, ale pouze na principu tržního hospodářství. Odmítla snahy o vytvoření uceleného surovinového programu na bázi společného fondu, který by vyvažoval kolísání cen na světových trzích, i tzv. index základních cen. Obávala se nárůstu inflace na světových trzích, ohrožení tržního hospodářství a na základě vlastních zkušeností s důsledky evropské krize 30. let i pádu (polo)demokratických režimů. *Charta hospodářských povinností a práv států* z 12. prosince 1974 byla přijata proti její vůli.²²²

„Die Weltwirtschaftsordnung bedarf also zweifellos der Reform und der Ergänzung. Aber nochmals: Wir wollen auf keinen Fall die Zerstörung. Es würde niemandem dienen, auch nicht den Entwicklungsländern, an ihre Stelle das Chaos monopolistischer Preiskämpfe

²²⁰ Jednalo se především o opakovaně žádosti NDR o členství ve Světové zdravotnické organizaci (WHO); Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, str. 9

²²¹ DACHS, Herbert... *Handbuch des politischen Systems Österreichs*, str. 796

²²² Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Aussenpolitik, str. 2

*oder die Ineffizienz und Verschwendung eines weltweiten Dirigismus zu setzen. Systemveränderung um jeden Preis ist auch in der Außenpolitik von Übel. Die Aufgabe lautet vielmehr: die Effizienz des Marktes mit der Hilfe für die Schwachen zu verbinden. Sie ist im Prinzip analog zu der Aufgabe, wie wir sie im Inneren durch die soziale Marktwirtschaft gelöst haben.*²²³

Požadavek rozvojových zemí v podobě lepšího přístupu jejich exportního zboží na evropské trhy SRN podporovala a v rámci EHS se také zasazovala za zavedení obecných preferencí namísto vzájemných preferencí. Hospodářské motivy v souladu s Entspannungspolitik byly spolu s humanitárními motivy definovány jako hlavní cíle německé rozvojové a zahraniční politiky.

Rakousko se v rozvojové politice angažovalo od 60. let, kdy se jako člen OSN podílelo na dekolonizačním procesu. Kontakty na představitele rozvojových zemí, které v té době získal Kreisky jako ministr zahraničí, byly podkladem pro první fázi rakouské rozvojové politiky na počátku 70. let. Globalizace rakouské zahraniční politiky v éře Kreiského byla demonstrována mimo jiné otevřením dvanácti diplomatických misí v Asii, Africe a Latinské Americe a prvními oficiálními návštěvami jihoamerického kontinentu.²²⁴

Stejně jako SRN spatřovalo Rakousko v řešení hospodářských problémů rozvojových států podmínku světového míru a potažmo rakouské bezpečnosti, a zasazovalo se o spolupráci namísto konfrontace. Ve vládním prohlášení z 5. listopadu 1975 zaznělo, že „*spolková vláda bude podporovat všechny snahy, které přispějí k vytvoření spravedlivějšího a krizím odolnějšího mezinárodního světového pořádku*“.²²⁵ Na rozdíl od SRN bylo ale Rakousko navzdory obavám z hospodářských důsledků připraveno o novém konceptu jednat.

Statistiky ODA²²⁶ ze 70. let ovšem ukazují, že oficiální rétorika byla v Rakousku silnější než realita. Příspěvky se sice mezi lety 1970-80 zvýšily z 0,07% na 0,22% HNP, ale Rakousko se přesto pohybovalo mezi nejmenšími dárci. SRN za stejné časové období zvýšila svůj příspěvek neporovnatelně méně (z 0,32 na 0,43% HNP), ale její procentuelní podíl ODA na HNP byl dvojnásobný.²²⁷

²²³ Proslav ministra zahraničí Genschera při příležitosti každoročních oslav Východoasijského spolku v Hamburku 7. března 1975; GENSCHER, Hans-Dietrich. *Deutsche Aussenpolitik*, str. 66

²²⁴ HÖLL, Otmar. *The Foreign Policy in the Kreisky Era*, str. 43

²²⁵ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Wirtschaft, str. 18

²²⁶ Official Development Aid (OECD)

²²⁷ GEHLER, Michael. *Österreichs Außenpolitik der Zweiten Republik*, str. 431

Kreisky a Brandt (po odchodu z kancléřského postu) v problematice Severu vs. Jihu úzce spolupracovali. Společně například založili vídeňský *Institut für Entwicklungsfragen*. Z podnětu prezidenta Světové banky Roberta S. McNamary byla zřízena komise Sever-Jih, v jejímž čele stál Brandt, a jejímž úkolem bylo zastupovat zájmy jižní polokoule vůči severní. Cancúnská konference Sever-Jih, uspořádaná v návaznosti na Brandtovu zprávu, byla první mezinárodní vrcholnou konferencí o rozvojové politice a spolupráci mezi průmyslovými a rozvojovými zeměmi.

Vztahy obou zemí na půdě OSN byly silně ovlivněny německým členstvím v EHS. SRN svou politiku koordinovala v rámci Evropské politické spolupráce s ostatními zeměmi EHS. Rakousko ve finančních otázkách hlasovalo stejně jako ostatní průmyslové země, tj. proti požadavkům rozvojových zemí, zatímco ve všech ostatních oblastech je podporovalo.²²⁸ V otázce žádostí o vzájemnou bilaterální podporu při volbě svých zástupců na posty v orgánech a organizacích OSN vycházely obě země spíše z vlastních zájmů.²²⁹

Obzvláště úzce naopak zastupitelské mise SRN a Rakouska při OSN spolupracovaly v záležitostech, týkajících se podpory německy mluvící oblasti. Poté, co generální shromáždění jednomyslně rozhodlo, že od 1.7.1975 budou nejdůležitější dokumenty OSN vycházet v němčině, spolupracovaly oba státy spolu s NDR na realizaci tohoto usnesení. Roční náklady ve výši cca. 500.000 USD si rozdělily dle svých příspěvků do rozpočtu OSN v poměru 80:13:7.²³⁰ Pozitivně se SRN stavěla i k rakouským snahám prezentovat Vídeň jako konferenční město OSN a společnou iniciací rezoluce 3529 vyjádřila souhlas k přeložení některých orgánů OSN do Vídně.²³¹

Jak Rakousko, tak SRN (společně se skupinou západoevropských států) patřily k iniciátorům rezolucí, vztahujících se k ochraně práv jednotlivce.

Zachování Rady Evropy jako jediného společného grémia poslanců celé demokratické Evropy bylo společným zájmem obou zemí.²³² Důraz, který Rakousko kladlo na posílení

²²⁸ HÖLL, Otmar. *The Foreign Policy in the Kreisky Era*, str. 45-46

²²⁹ Příkladem např. žádost SRN o podporu svého velvyslance při OSN von Wechmara při kandidatuře na prezidenta 35. generálního shromáždění, kdy Rakousko nechávalo své rozhodnutí otevřené, neboť udržovalo výborné vztahy jak se SRN tak s konkurujícím Španělskem. Zdroj: Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 10-11

²³⁰ SRN 80%, Rakousko 13%, NDR 7%; Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Aussenpolitik, str. 3.

²³¹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Die BRD in den Vereinigten Staaten, str. 3

²³² SCHWARZ, Hans-Peter. *Akten zur auswärtigen Politik der BRD 1975*, str. 816

jejích kompetencí, souviselo s obavami z rostoucí politické síly evropských společenství, hlavně EHS. Členské země Rady Evropy, které nebyly členy ES, se obávaly přehlasování ze strany koordinovaně vystupujících zemí ES. Rakousko upozorňovalo na rostoucí propast mezi oběma skupinami a Radu Evropy vidělo jako spojovací most.

V politické oblasti nečlenské země EHS usilovaly o začlenění do atlantického dialogu. Odmítaly zúžení pojmu *Evropa* na devět členských států EHS. Varovaly před možným vakuem v Evropě a požadovaly svou účast na transatlantických jednáních s USA a Kanadou.

Charakter Rady Evropy vnímaly obě země rozdílně. SRN ji viděla jako fórum pro diskuzi o mezinárodně-politických tématech včetně těch, které byly předmětem jednání OSN.²³³ Rakousko se naopak zasazovalo o „evropský charakter“ Rady Evropy. Měla v první řadě zůstat fórem pro otázky, které se přímo týkaly Evropy či evropské bezpečnosti - KBSE v Helsinkách a jejích následných konferencí, vztahu Rady Evropy a východoevropských zemí, kyperského konfliktu či již výše zmíněných transatlantických vztahů.²³⁴ Rada Evropy tak měla plnit funkci prostředníka evropského sjednocení.²³⁵

5.2. Blízkovýchodní konflikt

Diskuze o krizi na Blízkém východě, která se v Evropě promítla hlavně v podobě energetické krize a mezinárodního terorismu, byla stálým tématem na jednáních německého a rakouského spolkového kancléře. Bezpečnost oblasti měla v Kreiského očích přímý vliv na rakouskou bezpečnost a v jejím vyřešení spatřoval klíč k mezinárodní rovnováze. Důvody své angažovanosti shrnul ve své biografii jako sociální, politické a hospodářské.²³⁶ Situaci se snažil ovlivnit především prostřednictvím Socialistické internacionály. Tyto snahy byly úspěšné až v 70. letech a ve zvýšené míře po roce 1976, kdy byl společně s Willy Brandtem zvolen do čela SI.

Kreiského aktivity v blízkovýchodní problematice byly sice významné, ale sílu politického řešení neměly. Kreisky vedl v arabských zemích a Izraeli v letech 1974-76 pod záštitou SI tři vyšetřovací mise (*fact-finding missions*), jejichž cílem bylo získání osobních kontaktů a důvěry arabských vůdců a překontrolování podmínek pro mírové rozhovory

²³³ V 70. letech mj. situace v Namibii a Vietnamu

²³⁴ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, nečíslováno

²³⁵ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Gedanken zur Tischrede, str. 1

²³⁶ A) sociální - sociální citění pro Palestince, vyhnáné ze svých domovů, b) politické – mírové prostředí jako jediná možnost pro přežití Izraele, c) hospodářské – energetická krize; v KREISKY, Brunu. *Im Strom der Politik*, str. 307-8

s Izraelem.²³⁷ Bylo to vůbec poprvé, kdy Západní Evropa projevila zájem poznat i arabský postoj ke konfliktu.

Rakousko na bilaterální i multilaterální úrovni zastupovalo názor, že trvalé řešení konfliktu musí obsahovat následující kroky: vyklizení Izraelem obsazených území po šestidenní válce; uznání existence státu Izrael a jeho práva žít v míru v rámci bezpečných a uznaných hranic, stejně jako ohledy na legitimní práva Palestinců. Za klíčový návrh považoval Kreisky uznání PLO jako legitimního zástupce Palestinců. Podmínkou vyřešení konfliktu byla dle jeho názoru účast všech postižených stran.

„...dass ein ehrenhafter und dauernhafter Friede nur möglich ist, wenn die Sicherheit Israels mit der Selbstbestimmung der Palästinenser in Einklang gebracht wird.“²³⁸

Bázi pro takovéto řešení vidělo Rakousko v rezoluci č. 242 a č. 338.²³⁹

Podstatu Kreiského postoje, často mylně interpretovaného jako protiizraelský a ryze proarabský, přibližuje následující úryvek:

„So war ich sehr früh der Auffassung, dass es die Aufgabe des demokratischen Europa sei, die arabische Welt auf ihrem mehr oder weniger langsamen Weg aus der Feudalität hin zu einem gewissen demokratischen Verständnis zu begleiten. Die arabische Welt und Europa schienen mir von Anfang an natürliche Partner zu sein, zumal da sie sich kulturell sehr nahestehen. In meinen Augen war es daher geradezu eine Pflicht der Sozialistischen Internationale, über der Aufrechterhaltung guter Beziehungen zu Israel nicht die arabische Welt zu ignorieren.“²⁴⁰

Kreisky byl schopný svůj vstřícný postoj vůči arabskému světu a sblížení s PLO prosadit a udržet v rámci SI do konce 70. let. SI sice navenek působila jednotně, ale ve skutečnosti se proti Kreiskému formovala silná opozice.

PLO využilo svého práva zřídít své zastoupení u mezinárodních organizací na základě uděleného pozorovacího statusu u OSN v případě Vídně v roce 1977. O dva roky později Kreisky s Brandtem oficiálně přivítali Jásira Arafata na vídeňské konferenci SI a v roce 1980

²³⁷ GEHLER, Michael. *Österreichs Außenpolitik der Zweiten Republik*, str. 397

²³⁸ Slovy amerického diplomata George Balla, se kterým se Kreisky v této otázce ztotožnil; KREISKY, Bruno. *Im Strom der Politik*, str. 308

²³⁹ *Aussenpolitischer Bericht 1976*, str. 15

²⁴⁰ KREISKY, Bruno. *Im Strom der Politik*, str. 309

uznala rakouská vláda PLO oficiálně. Kreisky vycházel z přesvědčení, že oficiálním uznáním se PLO soustředí na zajištění a vybudování vlastního státu a vzdá se teroristických praktik s cílem zničit Izrael.

Pozice SRN v blízkovýchodní problematice byla nezáviděníhodným oříškem. Izrael a izraelská zájmová uskupení ve Spojených státech od ní na základě nacistické minulosti očekávaly speciální přístup a USA loajální podporu svých strategických zájmů v oblasti. Arabské státy od SRN požadovaly, aby v konfliktu zůstala vojensky neutrální a politicky aby podporovala arabské požadavky vůči Izraeli.²⁴¹ Od poválečné doby hledala SRN vyrovnané řešení pro své zájmy prostřednictvím odškodnění a dodávek zbraní státu Izrael a rozvojové pomoci arabským státům. Speciální přístup k Izraeli byl morální nutností, zatímco zájem o arabské státy měl pragmatické důvody – de facto absolutní závislost SRN na energetických dodávkách z oblasti Blízkého Východu a severní Afriky a snaha zabránit arabským státům, aby uznaly NDR.

Až do svého vstupu do OSN v roce 1973 se SRN k palestinskému konfliktu nemusela oficiálně vyjadřovat. Vlády Brandta a Schmidta v 70. letech zvolily politiku vyvážených vztahů a neutrality. Jejich cílem bylo získat si sympatie arabských států, aniž by došlo k zatížení vztahů s Izraelem. Praktickým příkladem této diplomacie byla například Brandtova návštěva Izraele a současně probíhající cesta ministra zahraničí Scheela do Egypta, Jordánska a Libanonu.²⁴² Vztah s Izraelem měl být standardizován, tj. překonat fázi morálního zatížení minulosti, a vztah s arabskými státy zlepšen natolik, aby byla zažehnána energetická krize.

SRN na rozdíl od Rakouska neusilovala o roli prostředníka v konfliktu. Stejně jako Rakousko se v blízkovýchodní problematice neshodovala s USA a postupovala jednotně s ostatními členskými zeměmi EHS. Společně vydaly 13. října a 5. listopadu 1973 prohlášení o společné blízkovýchodní politice. Následovala častější setkání na všech úrovních a zahájení evropsko-arabského dialogu.²⁴³ Stejnou pozici jako ostatní země v rámci Evropské politické spolupráce zastávala SRN i na půdě OSN, kde byla ochotna hlasovat pro řešení, které vycházelo více vstříc arabským státům.²⁴⁴

Konkrétní recept spolkové vlády k dosažení trvalého míru obsahoval tyto podmínky: stažení Izraele z území obsazených v šestidenní válce v roce 1967; respektování legitimních práv palestinského národa a uznání práv všech států v regionu žít uvnitř bezpečných a

²⁴¹ SCHWARZ, Hans-Peter (Hrsg.). *Handbuch der deutschen Außenpolitik*, str. 323

²⁴² Tamtéž, str. 322

²⁴³ *Jahresbericht der Bundesregierung 1973*, str. 34

²⁴⁴ SCHWARZ, Hans-Peter (Hrsg.). *Handbuch der deutschen Außenpolitik*, str. 325

uznaných hranic.²⁴⁵ Uznání PLO jako legitimního zástupce Palestinců připouštěla SRN až v momentě, kdy PLO uzná existenční práva Izraele.²⁴⁶

5.3. *Entspannungspolitik*

Nově definovaná *Ostpolitik* Brandtovy vlády, založená na zřeknutí se násilí a uznání status quo za účelem jeho pozdější změny, byla v souladu s rakouskou zahraniční politikou. Rakousko plně schvalovalo sblížování SRN se zeměmi východního bloku stejně jako podpis východních smluv. Tyto kroky chápalo jako pokračování procesu uvolnění ve střední Evropě, který byl započat podpisem Státní smlouvy a vyjádřením věčné neutrality.²⁴⁷

Přímo k podpisu německo-sovětské smlouvy ministr zahraničí Kirchschräger vyjádřil tak, že se pro Rakousko nic nemění. Možné nebezpečí spatřoval pouze v potenciální západoněmecké konkurenci na východních trzích.²⁴⁸

Stejně jako v 60. letech využívalo Rakousko svůj blízký vztah se Sovětským svazem, aby SRN poskytovalo informace. Příkladem této praxe z počátku 70. let je mezi jinými mezinárodně-právní analýza německo-sovětské smlouvy, kterou mělo Rakousko k dispozici a o níž v únoru 1972 referovalo v Bonnu.²⁴⁹ Přesto již Kreisky, jak vyjádřil v rozhovoru pro agenturu UPI, neviděl funkci Rakouska v procesu sblížování Východu se Západem jako „*Brückenbauer*“. Za nesrovnatelnou výhodu ale označil fakt, že Rakousko, spíše než ostatní země, rozumí chování východoevropských států.²⁵⁰

Proces uvolnění byl ale v 70. letech spjat především s KBSE, která začala po přípravných rozhovorech setkáním ministrů zahraničí v Helsinkách v červenci 1973, pokračovala dvouletými pracovními jednáními ve švýcarské Ženevě a byla dovršena v srpnu 1975 helsinským Závěrečným aktem. Rakousko i SRN se úzce podílely na její přípravě i průběhu. Rakouská vláda se zasadila o to, aby se západní státy včetně USA projektu aktivně účastnily. Již v červenci 1970 předala členským zemí NATO, Varšavské smlouvy i neutrálním státům memorandum s rakouskými představami a cíli konference. Jednalo se o tři zásadní body: zřeknutí se použití či hrozby násilí ve vzájemných vztazích evropských států;

²⁴⁵ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, Die BRD in den Vereinigten Nationen, str. 2

²⁴⁶ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, BRD: Aussenpolitik, str. 4

²⁴⁷ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, str. 19

²⁴⁸ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1970, str. 329

²⁴⁹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, str. 19

²⁵⁰ *Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik* 1970, str. 382-3

rozšíření rovnoprávných vztahů v oblasti obchodu, hospodářství, vědy, techniky a kultury s cílem politické spolupráce; a vyvážené a vzájemné snížení vojenského potenciálu nejen v Evropě.²⁵¹

SRN se od počátku ke konferenci stavěla kladně a do přípravných jednání vcházela s těmito požadavky: spolupráce namísto konfrontace; nutnost řádné přípravy, bez které by konference nesplnila svůj účel, a flexibility termínů. Požadovala, aby již od počátku bylo jasné, že jednání nesmí probíhat na principu příslušnosti k blokům, ale že KBSE je konferencí pro zájmy všech států. Její další podmínkou bylo, že se KBSE nesmí stát náhradou za německou mírovou smlouvu. Slibovala si také ulehčení v berlínské otázce a zlepšení vztahů s NDR. V neposlední řadě viděla konferenci jako prostředek k uvolnění vztahů mezi SSSR a EHS.²⁵²

Tím, že státy EHS zastávaly v rámci Evropské politické spolupráce na konferenci jednotný postoj, ji dokázaly v mnoha ohledech ovlivnit západním směrem. SRN dosáhla toho, že helsinský Závěrečný akt platil i pro Západní Berlín. Dalším úspěchem v německé otázce bylo potvrzení, že teritoriální hranice mohou být změněny prostřednictvím jednání a mírových prostředků.²⁵³

Snížení počtu vojsk a odzbrojení byly jako téma vyňaty z KBSE a od listopadu 1973 samostatně projednávány ve Vídni. Rakousko mělo na těchto jednáních velký zájem. Samo disponovalo jen omezenými možnostmi, jak ovlivnit kontrolované odzbrojování, ale svůj příspěvek přineslo ve formě zprostředkovatelkých služeb. Zajišťovalo podmínky pro konání summitů, vytvářelo komunikační kanály a v případě konfliktů přinášelo návrhy řešení.²⁵⁴

Cílem NATO bylo snížit vojenskou převahu zemí Varšavské smlouvy ve střední Evropě na vyrovnaný stav, tj. asymetricky. Snižování počtu vojáků i odzbrojování mělo proběhnout především u USA a SSSR. Státy Varšavské smlouvy naopak trvaly na zachování stávajícího poměru sil a stejnoměrném nejprve numerickém a posléze procentuelním snižování u všech účastnických států.²⁵⁵ Konání jednání ve Vídni opět potvrdilo silnou

²⁵¹ Österreichisches Memorandum zur Frage einer Konferenz über europäische Sicherheit (24. Juli 1970); zdroj: http://www.ena.lu/osterreichisches_memorandum_frage_konferenz_europaische_sicherheit_24_juli_1970-03-23800 [20.května 2010]

²⁵² Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, str. 28-29

²⁵³ *Jahresbericht der Bundesregierung 1975*, str. 37

²⁵⁴ HÖLL, Otmar. *The Foreign Policy in the Kreisky Era*, str. 36

²⁵⁵ USA, Velká Británie, Kanada, země Beneluxu, SRN, NDR, ČSSR, Polsko, SSSR

²⁵⁶ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, nečíslováno

rakouskou pozici prostředníka mezi Východem a Západem a etablování Vídně na místo mezinárodních setkávání²⁵⁷.

Jak Rakousko, tak SRN měly zájem na pokračování konferencí KBSE a aktivně se jich účastnily. Rakouskou zásluhou nedošlo po vpádu sovětských vojsk do Afghánistánu k přerušení započatého křehkého procesu.

Spolu se standardizací bilaterálních vztahů došlo i k akceptaci zahraničně-politického směřování partnera. Nově definovaná *Ostpolitik* sblížila zájmy obou států na politickém uvolnění. SRN se přestala obávat rakouské neutrality a Rakousko přijalo dočasné německé rozdělení jako fakt a ztotožňovalo se s německou politikou uvolnění za účelem budoucího sjednocení.

²⁵⁷ V 70. letech Vídeň hostila mj. konferenci SALT I (1970) a SALT II (1979), konference o Kypru (1975) a setkání prezidenta Forda s el Sadatem v Salzburgu (1975), vrcholné setkání mezi USA a JAR (1977)

6. Charakteristika smluvního základu

70. léta přinesla v obou zemích velké vnitropolitické změny. V Rakousku došlo i k velkým legislativním změnám, které odrážely proměnu rakouské společnosti v 60. letech. Jednalo se o tři velké reformy v oblasti trestního a rodinného práva a o reformu univerzitního zákona. Trestní právo prošlo jako jediné celkovou reformou, neboť některé z úprav zákonů pocházely ještě z 19. století. Tzv. malá reforma trestního práva (1971) legalizovala homosexualitu a rozvod a tzv. velká reforma (1975) umožnila po dlouhých vnitrospolečenských sporech provedení potratu do třetího měsíce těhotenství. Došlo k zavedení nových trestních deliktů – zadržování rukojmých, vzdušného pirátství či neposkytnutí pomoci. Reforma rodinného práva (1970-78) přinesla nové pojetí manželského práva a dětských práv. Po řadě opatření, která měla přispět k rovnocennému přístupu všech vrstev obyvatelstva ke vzdělání, došlo k velkým změnám v oblasti vysokého školství. V roce 1972 byly odstraněny poplatky za studium a o tři roky později byl schválen *Universitätsorganisationsgesetz*, který dal studentům právo spolurozhodovat o dění na univerzitách.²⁵⁸

Také smluvní základ mezi Rakouskem a SRN došel v tomto období četných změn. V roce 1976 bylo mezi oběma zeměmi kromě četných dodatkových dohod v platnosti šedesát smluv a dohod.²⁵⁹ V době Kreiského vlády podepsaly obě země sedmáct nových smluv, z nichž šest bylo ještě v témže období pozměněno. Novelizace proběhla i u šesti smluv uzavřených před rokem 1970. Nejvíce byla měněna *smlouva o ulehčení hraničního odbavení v železniční, silniční a lodní dopravě (Abkommen über die Erleichterung der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr vom 14.9.1955)*, a to celkem osmadvacetkrát. Jednalo se především o zřizování kontrolních bodů na hraničních přechodech.

Přehled všech nových smluv, uzavřených v éře Kreiského, i smluv pozměněných, je v originálním znění a časové posloupnosti z důvodu lepší přehlednosti k nahlédnutí v příloze č. 5 a 6. Nové smlouvy spadaly do těchto oblastí:

²⁵⁸ Více k reformám v éře Kreiského viz. KRIECHBAUMER, Robert. *Die Ära Kreisky*, str. 157-209

²⁵⁹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, BRD-Österreich-Bilaterale Beziehungen, str. 2

Tabulka 28: Seznam nově uzavřených bilaterálních smluv v éře Kreiského

Právně upravená oblast	Smlouva
Právo	<ul style="list-style-type: none"> • Smlouva o vzájemnosti ve věcech úřední odpovědnosti • Smlouva o konkurzním a smírčím právu • Smlouva o vzájemné právní pomoci v záležitostech cel, spotřební daně a monopolů
Právní a úřední pomoc	<ul style="list-style-type: none"> • Smlouva o doplnění evropské dohody o právní pomoci v trestních záležitostech • Evropská dohoda o vydávání hledaných osob
Doprava	<ul style="list-style-type: none"> • Dohoda o lodní dopravě na Bodamském jezeru • Smlouva umožňující průjezd uzavřených vlaků rakouských drah na trasách německých drah na území SRN • Dohoda o přepravě chloridu fosforečného...v samonosných plastových nádobách • Dohoda o přepravě sloučenin olova ...volně umístěných ve vozidlech se síly
Územní plánování	<ul style="list-style-type: none"> • Smlouva o spolupráci v oblasti územního plánování
Sociální oblast	<ul style="list-style-type: none"> • Smlouva o pojištění v nezaměstnanosti • Dohoda v oblasti sociálních jistot
Celní zvýhodnění	<ul style="list-style-type: none"> • Smlouva osvobozující telekomunikační zařízení v pohraniční oblasti od povinnosti platit cla
Osobní stav	<ul style="list-style-type: none"> • Smlouva o upuštění od ověřovacích procedur, výměně osobních dokladů a o získání potvrzení o způsobilosti k uzavření sňatku
Státní hranice	<ul style="list-style-type: none"> • Smlouva o společné státní hranici
Vzdělání	<ul style="list-style-type: none"> • Smlouva o uznání rovnocennosti v oblasti vysokého školství
Označení původu	<ul style="list-style-type: none"> • Smlouva o ochraně označení původu a jiných geografických pojmenování

Smlouva o vzájemnosti ve věcech úřední odpovědnosti z roku 1977 říká, že příslušníci jednoho smluvního státu mají za stejných podmínek jako příslušníci druhého smluvního státu rovnocenné právo vznést požadavky v oblasti úředního odpovědnosti.²⁶⁰ Rakousko i SRN se opakovaně snažily o nastolení této vzájemnosti, ale jednání ztroskotávala na rozdílném druhu vzájemnosti, který každá ze zemí požadovala. Rakousko usilovalo o materiální vzájemnost, tj. zaručení stejných jednotlivých práv občanům smluvního státu, jaká má tuzemec. SRN požadovala formální vzájemnost, čili zrovnoprávnění cizince s tuzemcem.²⁶¹ Rozdíly

²⁶⁰ www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000645; úřední odpovědnost je ručením státních nositelů práva za škody, které byly způsobeny spolkem, zeměmi, obcemi či dalšími nositeli veřejného práva při provedení zákona či protiprávním chování –

www.uibk.ac.at/zivilrecht/buch/kap12_0.xml?section=6;section-view=true#BABJDCGF

²⁶¹ VON NEUHAUS, P. Heinrich. *Die Grundbegriffe des internationalen Privatrechts*, str. 341

v požadavcích byly tak markantní, že oficiální podklady pro Kreiského k Brandtově návštěvě ještě v roce 1972 uvádějí, že uzavření smlouvy se v nejbližší době nedá očekávat.²⁶²

Za podepsáním *smlouvy o konkurzním a smírčím právu* stála vleklá jednání a skoro sto let trvající snaha o vytvoření ucelených pravidel pro případ platební neschopnosti. Ačkoliv byl návrh smlouvy parafován již v dubnu 1970, předložila německá strana o rok později pozměňující návrhy především k pasážím, které se týkaly uspokojení věřitele.²⁶³ Smlouva byla podepsána v květnu 1979 a dosud se jedná o jedinou mezistátní smlouvu, upravující mezinárodní případy platební neschopnosti, na které se podílí SRN.²⁶⁴

V roce 1972 byla podepsáním *smlouvy o doplnění evropské dohody o právní pomoci v trestních záležitostech a evropské dohody o vydávání hledaných osob* nahrazena do té doby platná *smlouva o právní pomoci* mezi Rakouskem a SRN. Podepsáním doplňkových smluv si obě země zachovaly výhody, které jim zaručovala dosavadní bilaterální smlouva, která ale okamžikem platnosti obou dohod, iniciovaných Radou Evropy, ztratila svou účinnost.

Dvě z nových smluv byly uzavřeny společně se třetími státy: *dohoda o lodní dopravě na Bodamském jezeru* společně se Švýcarskem v roce 1973 a *dohoda v oblasti sociálních jistot* o čtyři roky později se Švýcarskem a Lichtenštejnskem. Kromě toho mezi SRN a Rakouskem od roku 1966 platila *smlouva o sociálních jistotách* (nahradila smlouvu z roku 1951), která byla v roce 1974 a 1980 doplněna o dodatky. Týkala se zdravotního pojištění, pojištění v případě nehody, penzijního pojištění, přídavků na děti a rodičovských a mateřských příspěvků. Společně se *smlouvou o pojištění v nezaměstnanosti* a *smlouvou týkající se matričních záležitostí* zrovnoprávnila v příslušných oblastech občany obou zemí a výrazně ulehčila pohyb osob i sociální podmínky pro státní příslušníky jednoho smluvního státu, pracující v druhém smluvním státě.

Smlouva o pojištění v nezaměstnanosti z roku 1978 nahradila původní smlouvu z roku 1951. Stanovila, že v případě podmíněnosti získání sociální podpory státní příslušností, je občan druhého smluvního státu rovnocenný občanu smluvního státu, ve kterém o podporu žádá. Výše příspěvků na pojištění a výhody se řídí dle zákonů státu, na jehož území se pracovník nachází, a to i v případě, že jeho zaměstnavatel je registrován ve druhém smluvním státě.²⁶⁵

²⁶² Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, Dienstzettel Z1.102.267-VR/72 ze 14.4.1972, str.1

²⁶³ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, Dienstzettel Z1.102.267-VR/72 ze 14.4.1972, str.2

²⁶⁴ HOMANN, Stefan. *System der Anerkennung eines ausländischen Insolvenzverfahrens und die Zulässigkeit der Einzelrechtsverfolgung*, str. 9

²⁶⁵ www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10008449

Smlouva o upuštění od ověřovacích procedur, výměně osobních dokladů a o získání potvrzení o způsobilosti k uzavření sňatku z roku 1980 byla důležitým počinem v matriční oblasti. Říká, že všechny dokumenty, vydané či potvrzené příslušnými úřady jednoho smluvního státu, nepotřebují ověření druhého smluvního státu. K potvrzení o způsobilosti k uzavření sňatku již není nutné ověření konzulárního úřadu.²⁶⁶

Především v oblasti zemědělství ocenily obě země uzavření *smlouvy o ochraně označení původu a jiných geografických pojmenování* (1981). Pro bilaterální vztahy byla důležitá především ta část smlouvy, která se zabývala ochranou označení původu. Oba státy se v ní zavázaly učinit na svém území veškerá opatření k tomu, aby výrobky, pocházejícího z druhého smluvního státu, byly chráněny před nekalou soutěží, a aby byla zajištěna ochrana jejich označení. Smlouvou ošetřená německá označení byla na území Rakouska vyhrazena výhradně německým produktům a směla se tam používat pouze za stejných podmínek, jaké udává zákonodárství SRN. Stejně podmínky platily zrcadlově i pro rakouské výrobky v SRN. Smlouva dále uvádí seznam výrobků (zboží), jejichž označení původu specifikovala. To bylo důležitým krokem k zabránění sporů o možnostech dovážet a prodávat výrobky ve druhém státě, jak se konkrétně ukázalo v oblasti vývozu rakouských jakostních vín do SRN v 70. letech.²⁶⁷

Územní plánování, velmi podstatné pro celkový rozvoj pohraničních oblastí, bylo smluvně ošetřeno v roce 1973 *smlouvou o spolupráci v oblasti územního plánování*. Jejím cílem byla podpora a ulehčení spolupráce a vytvoření společné komise. Ta vznikla 5.7.1974 v Pasově a na své druhém zasedání 24.1.1975 v Bad Reichenhall se shodla na pracovním plánu, spočívajícím ve výměně informací a zkušeností v oblasti územního plánování a společné koordinaci aktivit v pohraničních oblastech.²⁶⁸

Za účelem definice státní hranice, ulehčení spolupráce v pohraniční oblasti a překonání omezení v podobě státní hranice byly podepsány i *smlouva o společné státní hranici* (1972) a *smlouva umožňující průjezd uzavřených vlaků rakouských drah na trasách německých drah na území SRN* (1971). Oblasti dopravy se týkají i dvě dohody technického charakteru, uzavřené ministry dopravy - *dohoda o přepravě chloridu fosforečného třídy 8 (11) v samonosných plastových nádobách* a *dohoda o přepravě sloučenin olova třídy 6.1. (2601, č. 72) volně umístěných ve vozidlech se silou* (1981). Ulehčit zřizování a provoz

²⁶⁶ www.ciee-

deutschland.de/nn_866074/DE/Internationale_20_C3_9Cbereinkommen/Deutsch_C3_B6sterrvertrag.html

²⁶⁷ Konkrétněji k tématu viz kapitola Bilaterální témata - Zemědělství

²⁶⁸ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 3, Mappe: „BK-Reise, BRD“, Vorbereitung der Reise in die BRD 1975, Wirtschaftsbeziehungen, str. 12

telekomunikačních zařízení v pohraniční oblasti měla *smlouva osvobozující telekomunikační zařízení v pohraniční oblasti od povinnosti platit cla* (1971).

Vrcholem dlouholetých jednání mezi ministerstvy školství byla *smlouva o uznání rovnocennosti v oblasti vysokého školství* (1983).

Po celá 70. léta probíhala jednání o *smlouvě o úřední a právní pomoci ve věcech správních*. Rakouská strana předložila svůj návrh v roce 1966, o čtyři roky později poslala německá strana svůj protinávrh. Ústavní odbor rakouského kancléřského úřadu ale neuznal německý návrh jako vhodnou počáteční bázi pro jednání. Protože se současně objevily snahy upravit stejnou problematiku na multilaterální úrovni prostřednictvím Rady Evropy, dohodly se obě země, že jednání odloží. Z německé strany vzešla v roce 1974 iniciativa k obnově bilaterálních jednání, ale v důsledku zdlouhavých jednání a schvalovacích procesů na německé straně mezi spolkem a zeměmi byla smlouva podepsána až 31.5.1988.²⁶⁹

V Kreiského éře vzešla z německé strany také iniciativa k zahájení jednání o *smlouvě ke znovuužívání smlouvy o dědických záležitostech* z roku 1927. Rakouské ministerstvo spravedlnosti souhlasilo a podalo SRN svůj návrh.²⁷⁰ Dle dostupných informací nebyla zmíněná smlouva dosud uzavřena.

Důležitá byla i jednání o *smlouvě o vodohospodářské spolupráci v povodí Dunaje*, především v oblasti jeho vodohospodářského využití a ochrany životního prostředí. Ačkoliv se v roce 1980 zdálo, že k uzavření smlouvy dojde v nejbližší době, byla podepsána až v roce 1987 mezi EHS na straně jedné a Rakouskem na straně druhé.²⁷¹

V roce 1980 byla parafována *smlouva o vnitrozemské lodní dopravě*, která pak rozhodnutím nové bonnské vlády o dokončení výstavby RMD kanálu získala na aktuálnosti a byla podepsána oběma stranami 20.11.1985.

Jednání byla vedena i v dalších oblastech, kterým chyběl společný smluvní základ. Jednalo se o *smlouvu o průjezdních právech výkonných orgánů a přepravě vězňů* (podepsána 13.9.1995); *smlouvu o malém hraničním a výletním provozu*, která měla nahradit stávající smlouvy z let 1954 a 1955 (podepsána 18.3.1986); *smlouvu o dvojím zdanění daně z příjmu a z majetku* (podepsána 24.8.2000) a *smlouvu o úřední pomoci v záležitostech*

²⁶⁹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „BK Brandt, Willy“, Besuch in Österreich – 23.-25.Mai 1972, Dienstzettel Z1.102.267-VR/72 ze 14.4.1972, str.1-2; Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, VR, nečíslováno

²⁷⁰ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 2, Mappe: „Information für den Herrn Bundeskanzler. Offizieller Besuch BK Schmidt, 8.10.7.1976“, Offizieller Besuch in Österreich 1976, VR, nečíslováno

²⁷¹ Kreisky Archiv – Wien, VII.1, Länderbox 4, Mappe: „BK-Reise – Deutschland, 5.-7.Mai 1980“, str. 48c

silniční/automobilové dopravy, která dle dostupných informací na bilaterální úrovni uzavřena nebyla.

7. Proměna rakouské identity

Jedním ze základních znaků, které odlišují vztahy obou zemí po roce 1945 od předválečné doby, je vymezení se Rakouska vůči svému německému sousedovi. Toto vymezení bylo nezbytným předpokladem vlastní rakouské státnosti. Cílem sedmé kapitoly je představit vývoj identity rakouské druhé republiky od svých prvopočátků až do konce éry Kreiského spolu s vlivem, který tento proces měl na rakousko-německé vztahy.

7.1. Národní sebeuvědomění

Nutným předpokladem pro existenci rakouského národa v jeho dnešní podobě byl proces vytváření a neustálého potvrzování národního sebeuvědomění. Jeho forma i obsah se ale v průběhu let proměňovaly. Na počátku tohoto procesu stála politická elita, která v duchu hesla „*Wir sind wieder Österreicher*“ oslavovala nově vzniklou rakouskou státnost a začala s hledáním tradičních a vytvářením nových prvků národní identity.

V odpovědi na otázku, *který moment v rakouské historii byl oním klíčovým momentem pro vývoj rakouského sebeuvědomění*, vítězilo v 60. a 70. letech poválečné období. Tabulka č. 28 ale od druhé poloviny éry Kreiského ukazuje posun důrazu na magický rok 1955. Za nejdůležitější události v existenci druhé republiky jsou považovány podpis Státní smlouvy a následně přijatý závazek věčné neutrality.²⁷² Sláva habsburské monarchie je dnes již jen lukrativním turistickým lákadlem bez většího vlivu na rakouské sebeuvědomění.

Tabulka 29: Okamžik vývoje rakouského národního uvědomění v %

	1965	1977	1979	1994
Před r. 1918	17	17	10	9
Po rozpadu habsburské monarchie	17	17	11	11
Po r. 1934	4	4	2	2
Po r. 1938	7	6	4	3
Od r. 1945	23	23	32	23
Od r. 1955	17	17	27	26
70. léta				8
Poslední roky	8	8	7	8
Bez odpovědi	7	8	7	10

Zdroj: Pichler, Christian. *Österreich, ein besseres Deutschland?*, str. 18

²⁷² STOURZH, Gerald. *Vom Reich zur Republik*, str. 57

O něco odlišný pohled přináší studie Josefa Langerera pro spolkové ministerstvo pro vědu, dopravu a výzkum z roku 1996, ve které odpovídalo 223 rakouských studentů ve věku 16-19 let, všichni narozeni v éře Kreiského. Ti na otázku „*Na které období rakouských dějin jste opravdu hrdí*“ nejčastěji odpovídali, že období 2. republiky (zhruba 50 procent), následovala barokní doba (zhruba 10 procent) a poté až události roku 1955. Žáci s nižším vzděláním uváděli nejčastěji současné události, zatímco vzdělanější studenti kromě současnosti i dobu barokní.²⁷³

Velký vliv habsburské tradice je také u mladých Rakušanů zřejmý při pohledu na to, koho považují za nejdůležitější osobnost rakouských dějin. O tom, zda se jedná o výsledek úspěšné poválečné propagandy rakouské „tisícileté“ historie, je možné polemizovat. Mezi deset nejčastěji jmenovaných postav se dostaly čtyři osobnosti z období habsburské monarchie a umístily se na nejvyšších příčkách. Bruno Kreisky je považován za nejdůležitější osobnost poválečných dějin.

Tabulka 30: Kdo jsou dle vašeho názoru nejdůležitější osobnosti rakouských dějin?

Vyjmenujte, prosím, max. tři časová období či události z minulosti, ve kterých hrálo Rakousko dle vašeho názoru roli, na kterou lze být opravdu pyšní!	Cítím se příslušníkem:		
	Jednoho národa (138)	Žádného národa (65)	Více národů (20)
	%	%	%
Wolfgang A. Mozart	30	15	15
Marie Terezie	25	11	15
Bruno Kreisky	14	11	10
Franz Joseph	10	11	15
Leopold Figl	10	11	5
Andreas Hofer	9	6	5
Karl Renner	9	5	5
Thomas Muster	6	2	10
A.Schwarzenegger	6	2	5
Adolf Hitler	4	8	-

Zdroj: Langer, Josef. *Nation-Schwindende Basis für soziale Identität? – Eine Studie über 17-19 jährige Schüler und Schülerinnen*, str. 366, v V HALLER, Max. *Identität und Nationalstolz der Österreicher*

²⁷³ LANGER, Josef. *Nation-Schwindende Basis für soziale Identität? – Eine Studie über 17-19 jährige Schüler und Schülerinnen*, str. 365-366, v HALLER, Max. *Identität und Nationalstolz der Österreicher*

Uzavřením Státní smlouvy se Rakousko sice fakticky osamostatnilo a dosáhlo rovnocenného mezinárodního postavení, ale ke skutečné identifikaci obyvatel s nově vzniklou republikou docházelo postupně. Důležitou roli v tomto vývoji hrála ekonomická konjunktura 60. let a strmý vzrůst politické váhy Rakouska na mezinárodní scéně v období zlatých 70. let. Kreiskyho éra byla obdobím stabilizace po letech usilovné propagace rakouské identity a lze říci, že došlo k ustálení přirozeného vztahu k vlastnímu národu.²⁷⁴ Pozitivním faktorem této „standardizace“ je i strmý pokles těch, kteří neměli na otázku, zda jsou Rakušané národem či nejsou, vlastní názor. Pozitivní vliv negativních vnějších okolností na růst národního sebeuvědomění je možné v příložené tabulce vidět v případě Waldheimovy aféry (1986). Podobná situace se opakovala později, ačkoliv ne tak dramaticky, v případě EU sankcí vůči černo-modré koalici (1999/2000).

Tabulka 31: Jsou Rakušané národem?

Souhlas s tezí v %	1964	1970	1972	1980	1987	1989	1990
Rakušané jsou národem	47	66	62	67	75	78	74
Rakušané se pomalu začínají cítit jako národ	23	16	12	19	16	15	20
Součet	70	82	74	86	91	93	94
Rakušané nejsou národem	15	8	7	11	5	4	5
Bez odpovědi	14	10	19	3	3	3	1

Zdroj: Stourzh, Gerald. Vom Reich zur Republik: Studien zum Österreichbewusstsein im 20. Jahrhundert, str. 102

Hrdost na vlastní národ je nutným předpokladem národního sebeuvědomění. V případě Rakouska se počet těch, kteří jsou velmi/celkem hrdí na to, že jsou Rakušané, pohybuje od 70. let lehce nad hranicí devadesáti procent. Slabý pokles byl zaznamenán v předvečer pádu komunismu 1988-89.²⁷⁵

Rakušané jsou na svou zemi hrdější nežli Němci. Původní příčinu je nutno hledat v odlišném zahraničně-politickém směřování obou zemí. Rakousko, jako menší neutrální stát mezi východním a západním blokem, bylo v mnoha ohledech odkázáno na své vlastní schopnosti a svépomoc. Proto bylo také patřičně hrdé na dosažené úspěchy v mezinárodní i domácí politice - více než SRN, člen NATO a EHS. V porovnání se zeměmi bývalé SRN činí rozdíl 12 procent, s bývalou NDR dokonce 20 procent. Nápadný je velký rozdíl v hrdosti na vlastní historii a armádu a také mnohem vyšší rakouské sebeuvědomění v oblasti sportu a

²⁷⁴ REITERER, Albert F. *Intellektuelle und politische Eliten in der Nationwerdung Österreichs*, str. 286, v HALLER, Max. *Identität und Nationalstolz der Österreicher*

²⁷⁵ PICHLER, Christian. *Österreich, ein besseres Deutschland?*, str. 21

sociálních výdobytků. Větší hrdost na mezinárodně-politický vliv lze chápat jako pozůstatek aktivní neutrální politiky Bruna Kreiského.²⁷⁶

Tabulka 32: Stěžejní body národní hrdosti (1995)

Velmi/ částečně hrdí v %	Rakousko	Bývalá SRN	Bývalá NDR	ČR ²⁷⁷
Fungování demokracie	67	62	32	33
Mezinárodně-politický vliv	65	54	54	45
Hospodářské úspěchy	77	76	77	39
Sociální stát	80	68	37	18
Vědecko-technické úspěchy	77	74	75	47
Sportovní úspěchy	83	60	73	64
Umění a literatura	69	57	69	79
Armáda	41	26	22	15
Historie	77	30	28	87
Spravedlivé a rovnocenné jednání se všemi občany	52	65	21	19
Průměr	69	57	49	45

Zdroj: Pichler, Christian. *Österreich, ein besseres Deutschland?*, str. 21

7.2. Rakouská identita

Národní identita je definována jazykem, historií, teritoriem ale i vyzdvihovanými hodnotami, vlastnostmi a normami. Výstavba rakouské identity druhé republiky prošla do poloviny 80. let dvěma fázemi. První trvala zhruba do poloviny 60. let a charakterizovaly ji protichůdné momenty – silné potlačování nejnovější historie spolu s oslavováním identity malého státu na straně jedné a hledání velkorakouských historických kořenů v bývalé habsburské monarchii na straně druhé. Navazující druhá fáze trvala do poloviny 80. let a probíhala do jisté míry paralelně se stoupajícím rakouským sebevědomím, které se z velké míry opíralo o osobnost Bruna Kreiského a jeho zahraničně-politické aktivity.²⁷⁸

7.2.1. První fáze

Nově vzniklý stát sice oslavovaly všechny tři politické strany, ale svůj koncept dokázala na dalších dvacet let prosadit pouze ÖVP.²⁷⁹ Její koncept vycházel z meziválečného velkoněmeckého pojetí, zdůrazňujícího „*das bessere Deutschland*“.

²⁷⁶ PICHLER, Christian. *Österreich, ein besseres Deutschland?*, str. 21

²⁷⁷ Pro zajímavost uvedeno i srovnání s ČR ze stejného zdroje (Pichler, str. 21)

²⁷⁸ REITERER, Albert F. *Intellektuelle und politische Eliten ...*, str. 286

²⁷⁹ Např. ve stranickém programu 1952: „I. Staatspolitik 1. Die Österreichische Volkspartei bekennt sich im Bewusstsein der grossen geschichtlichen Vergangenheit und der völkerverbindenden Mission Österreichs vorbehaltlos zur Eigenständigkeit unseres Volkes“.... „II. Kulturpolitik 8. Die Österreichische Volkspartei tritt

Perspektivu rakouské identity ze strany ÖVP lze shrnout následovně: *Rakousko jako strážce tradice v křesťanském a kulturně-historickém slova smyslu; Rakousko jako historicky federalistický stát (tj. tradiční zemská identita); Rakousko jako most mezi Východem a Západem; Rakousko jako demokratický stát; Rakousko jako země míru a spolupráce různých politických táborů; kulturní Rakousko a jeho tisíciletá historie.*²⁸⁰ Vyzdvihování kulturní tradice Rakouska, stejně jako stylizace do podoby tradičně turistické země a vlastenecká hrdost na uzavření Státní smlouvy a znovuvýstavbu státu tvořily základní stavební kameny nově propagované identity. Zahraničně-politicky podporovala většinová ÖVP rakouskou neutralitu, která ale nevyklučovala západní integraci nad rámec ekonomické integrace. Některé z výše uvedených bodů zmiňuje i článek ve straně blízkých novinách *Steirerblatt*:

*„Hundertprozentiges Bekenntnis zu Österreich, uneingeschränktes Bekenntnis zur Demokratie, klares Bekenntnis zu dem aus vielhundertjährigen historischen Gegebenheiten gewordenen Föderalismus und fanatisches Bekenntnis zur Selbstständigkeit Österreichs sind die Schlüsselpunkte des Programms der ÖVP...Österreichische Kultur als Brücke des Geistes zwischen Osten und Westen, weitgehende Sicherung dieser Vermittlungsfunktion.....Wir Österreicher sind keine Deutsche im Sinne einer zweiten deutschen Nation, wir sind es niemals gewesen, wollen es nicht sein und werden es auch niemals sein! Wir sind urtümlich gewachsen aus unserem Heimatboden, wir sind Steirer, Wiener...und Vorarlberger, alle zusammen aber sind wir – Österreicher. Österreich, das ist die heilige Synthese daraus.“*²⁸¹

Koncept SPÖ se lišil ve dvou základních bodech – rakouskou identitu nezakládal na „tisícileté“ existenci Rakouska, ani neusiloval o jakékoliv vyšší hodnoty. Jeho cílem bylo, aby se Rakousko stalo příkladným sociálně-demokratickým státem.²⁸² Také SPÖ podporovala koncept neutrality a vyzdvihovala středoevropský význam neutrálního Rakouska, ale nekladla již důraz na jeho historické kořeny ani roli kulturního prostředníka:

„Arbeiter, Bürger und Bauern! Ihr dürft nicht länger zurückbleiben...Diesmal dank Eurer Stimme in unerschütterlicher Fertigkeit: Unerschütterlich erstehe durch unsere

ein für eine zielbewusste Pflege österreichischen Geistes und des eigenständigen österreichischen Kulturgutes, das in dem als Vätererbe auf uns gekommenen christlich-abendländischen Ideengut begründet ist.“ –

TEILENBACHER, Peter. *Die Ausformung der österreichischen Identität während kritischer, zeithistorischer Ereignisse 1945-1996*, str. 213 v HALLER, Max. *Identität und Nationalstolz der Österreicher*

280 TEILENBACHER, Peter. *Die Ausformung ...* str. 216

281 *Steirerblatt*, 26.10.1945, str. 1; TEILENBACHER, Peter. *Die Ausformung ...*, str. 214

282 Tamtéž, str. 263

*vereinte Kraft die demokratische zweite Republik Österreichs frei und unabhängig nach Nord und Süd, nach Ost und West!*²⁸³

Nejdůležitějším prvkem rakouské identity byla a stále je neutralita. Umožnila Rakousku získat suverenitu a měla sloužit jako bezpečnostní pojistka rakouské státnosti mezi dvěma zneprátelenými bloky. Od počátku byla chápána především jako vojenská neutralita, což Rakousku umožnilo přistoupit k některým mezinárodním organizacím (OSN a Radě Evropy) a účastnit se humanitárních misí. Kancléř Raab jasně definoval, že se nejedná o ideologickou neutralitu, která by Rakušanům bránila hlásit se k západoevropským hodnotám: „*Die Neutralität verpflichtet den Staat, nicht aber den einzelnen Bürger {...}. Damit ist auch keine Verpflichtung zur ideologischen Neutralität begründet.*“²⁸⁴ Skrze neutralitu se také naplnila poválečná vize Rakouska jako mostu mezi Východem a Západem (ÖVP).

Dalším prvkem rakouské identity byla *Opferthese*. Jejím prostřednictvím se Rakušané vymezili vůči Němcům, elegantně se vyvlékli z morální i finanční zodpovědnosti za zločiny nacismu a vyhnuli se vnitropolitické diskuzi. Pruští Němci byli označeni za viníky a „opravdová“ Rakušané za oběti. Heiß říká, že národní socialismus byl vytěsněn z rakouského území („*exterritorialisiert*“), ale de facto byl externalizován.²⁸⁵

Prostředkem k utvrzení vlastní identity se stalo i zdůrazňování stereotypů. Oproti „bestiálním Prusákům“ tak stáli skromní, dobromyslní, částečně naivní, mírumilovní a neslýchaně přizpůsobiví Rakušané.²⁸⁶

První fázi výstavby rakouské identity lze po detailní charakteristice stručně shrnout jako snahu starých elit, které se opět dostaly k moci, vytvořit obraz Rakouska, nezatížený nedávnou minulostí. Obraz, který společně tvořily, byl směsicí starých tradic²⁸⁷ a poválečných trendů, zkomponovaných tak, aby zapadly do nových podmínek.

7.2.2. Druhá fáze

Rakouská společnost éry Klause a Kreiského se výrazně lišila od společnosti 50. let. Období let 1945-1983 bylo obdobím přerodu společnosti, uznávající tradici a autoritu,

²⁸³ Straně blízké noviny *Neue Zeit*, 3.11.1945, str. 1; TEILENBACHER, Peter. *Die Ausformung ...*, str. 216

²⁸⁴ V debatě o *Neutralitätsgesetz* dne 26.10.1955; v HANISCH, Ernst. *Der lange Schatten des Staates*, str. 453

²⁸⁵ HEISS, Gernot. *Der Konsensus und sein Preis*, str. 237

²⁸⁶ TEILENBACHER, Peter. *Die Ausformung ...*, str. 216

²⁸⁷ Kromě výše zmíněných i těchto: federalistická struktura, převzetí ústavy z roku 1920 ve znění z roku 1929, návrat starých úřednických elit, či politické strany jako nositelé demokracie

v demokracii, která nadevše ctí individuální práva jedince a rovnocennost. Poválečný nedostatek byl zažehnán roky vysoké hospodářské konjunktury, které vyústily v konzumní způsob života. Postupující sekularizaci a proměny ve společnosti symbolicky ukazuje vítězství „víkendu“ nad „sváteční nedělí“, nadřazenost „mít“ nad „být“ i volební vítězství Kreiského nad Klausem v souboji o kancléřské křeslo v roce 1970.²⁸⁸

Počítačová revoluce a generační výměna v 60. letech byly jedny z důvodů rozsáhlých změn ve všech sférách společnosti i impulsem reformní politiky obou velkých politických stran. Kancléř Klaus přišel s konceptem demokratizace politické scény („*Verlebendigung der Demokratie*“), který Kreisky vztáhl na celou společnost („*Demokratisierung der Gesellschaft*“).²⁸⁹

Odklon od linie identity, tak jak ji přes dvacet let propagovala ÖVP, symbolizuje propast mezi kancléřem Klausem a rakouskou společností. Sám prototypem propagovaných hodnot zůstal nepochopen rakouskou společností, která se posunula konzumním směrem, aby přijala kosmopolitního Bruna Kreiského. Klaus, prezentovaný na volebních plakátech z roku 1970 jako „pravý Rakušan“ (echter Österreicher), prohrál souboj s charismatickým a liberálním světoběžníkem Kreiským. Vítězství liberálního obrazu Rakouska nad tradičně křesťanským je patrné například při pohledu na některé reformy schválené za Kreiského vlády: reformu univerzitního zákona (1975) a malou a velkou reformu trestního práva (1971 a 1979), které odstranily trestnost homosexuality a rozvodu a oficiálně i roli muže jako hlavy rodiny.²⁹⁰

Kreiského osobnost měla určující vliv na období let 1970-83. Jeho pojetí národní identity bylo velmi ovlivněno exilovými roky ve Švédsku, malé ale sebevědomé a soběstačné zemi, která se vzdala ambic na velmocenské postavení. Tento vliv se na modelu Rakouska promítl rostoucí identifikací obyvatel s Rakouskem v jeho tehdejší podobě, oceňováním neutrality a z ní vyplývající role prostředníka mezi Východem a Západem. Vztah Rakušanů k vlastní zemi se standardizoval a rakouská identita se po letech urputné propagandy stala jakousi samozřejmou součástí společnosti:

„Die Zeit von den End-60ern bis zu den Mitte-80ern, von der man gewöhnlich als der Ära Kreisky spricht, war jene Periode der österreichischen Nationenbildung und –existenz, in der

²⁸⁸ HANISCH, Ernst. *Der lange Schatten des Staates*, str. 458

²⁸⁹ Tamtéž, str. 457

²⁹⁰ Tamtéž, str. 468

die Nation am nächsten zu einer undramatischen nationalen wie staatlichen „Normalität“ wie heute das Modevokabel lautet – kam. Voraussetzung war ein unpathetisches und selbstverständliches Verhältnis zur eigenen Nation, welches sich in einer nüchternen und bescheidenen Selbseinschätzung darstellte, die trotzdem nicht zu sozialem oder politischen Quietismus führte.“²⁹¹

K růstu rakouského sebevědomí a sebeuvědomění přispěly dva hlavní faktory. Tím prvním byla globální zahraniční politika na principu aktivní neutrality, spojená výlučně s osobou Kreiského. Poprvé od dob rakousko-uherské monarchie mělo Rakousko opět určitou váhu ve světovém dění. Ačkoliv Kreiského rétorika byla v mnohých případech významnější než skutečné dosažené úspěchy, měla aktivní zahraniční politika pozitivní vliv jak na rakouskou identitu tak na obraz Rakouska v očích ostatních států.

Druhým faktorem byla hospodářská konjunktura a řada reformních počinů v první polovině Kreiského vlády. Rakousko se navíc lépe vyrovnalo s první ropnou krizí než SRN.

7.3. Role identity v rakousko-německých vztazích

S přibývajícím rakouským sebeuvědoměním a sebevědomím se v éře Kreisky zvyšoval i rakouský odstup od SRN. Zatímco na oficiální úrovni platily vztahy od 60. let za standardizované, přátelské a prakticky bezchybné, v podvědomí lidí stále existovala poválečná rivalita. V oblasti sportu se silné emoce projevíly nejvíce. Sport byl důležitým prvkem při výstavbě rakouské identity a zdrojem patriotismu. Příkladem takové mohutné vlastenecké vlny byla demonstrace 90.000 Rakušanů po vyloučení běžkaře Karla Schranze ze zimní olympiády 1972.

Zatímco s NDR udržovalo Rakousko po válce standardní sportovní kontakty, byl vztah se SRN plný emocí. Německá arogance a rakouské komplexy méněcennosti eskalovaly při několika fotbalových zápasech v 80. letech, kdy němečtí fanoušci ve Vídni rozvinuli německou válečnou vlajku a došlo k pouličním střetům a rabování obchodů.²⁹²

Výstižným příkladem vyhocené situace byla prohra Němců v utkání fotbalového mistrovství světa v argentinské Cordobě (21.6.1978). Rakušané, kteří byli vyřazeni již před zápasem, odmítli německý tým šetřit a podpořit jeho postup. Následovalo vyřazení

²⁹¹ REITERER, Albert F. *Intellektuelle und politische Eliten ...*, str. 285

²⁹² JOHN, Michael. „*Wenn ich einen Deutschen sehe, werde ich zum lebendigen Rasenmäher*“, str. 150, v RATHKOLB, Oliver (Hrsg.) *Österreich und Deutschlands Grösse*

německého týmu z mistrovství, roztržky mezi německými turisty v Rakousku a místními a dokonce jedna sebevražda na území Tyrolska.²⁹³

Tento sportovní příklad ukazuje jednak na přetrvávající silnou rivalitu mezi oběma zeměmi a jednak na vyvrcholení procesu odcizení na základě rostoucího rakouského sebevědomí. Hospodářsky, sociálně, kulturně i politicky se Rakousko přiblížilo západní Evropě, ale zároveň se díky závazku neutrality profilovalo více jako členský stát OSN a v mnoha oblastech dělalo vlastní politiku.²⁹⁴ Sport nebyl jedinou oblastí, ve které se Rakousko emancipovalo, a Německo jako vzor ztratilo na atraktivitě.²⁹⁵ Rakousko v Kreiskyho éře bylo od SRN vzdáleno jako nikdy předtím.²⁹⁶

7.4. Proměna pohledu na nacistickou minulost

Na nacistickou minulost bylo až do druhé poloviny 80. let nahlíženo optikou *Opferthese*. Národní socialismus byl prezentován jako část německé a ne rakouské historie, jako vnucený prvek zvnějšku, za který Rakousko nenese zodpovědnost. Stejným způsobem bylo přistupováno ke 2. světové válce. Historici Görlich a Romanik ji ve své publikaci „*Geschichte Österreichs*“ popsali následovně:

„*Der Zweite Weltkrieg gehört zur Weltgeschichte, nicht aber zur eigentlichen österreichischen Überlieferung. Es war kein österreichischer Krieg; Österreich hat als Staat an ihm nicht teilgenommen.*“²⁹⁷

Opferthese jako taková došla se v letech 1945-86 proměny. Její původní antifašistický charakter byl po většinové amnestii osob určených k denacifikaci změněn na úsilí o vymazání let 1938-45 z rakouské historie. V duchu teorie, že Rakousko přestalo na těchto osm let po právní stránce existovat, byly všechny snahy o odškodnění odkazovány na SRN.

Ve dvou poválečných desetiletích tak Rakousko vystavělo vzájemně si protirečící obraz. Vůči ostatním státům se prezentovalo jako oběť hitlerovského Německa a zdůrazňovalo rakouský odboj, který mu dával punc antifašistického státu. Vnitropoliticky

²⁹³ JOHN, Michael. „Wenn ich einen Deutschen sehe....“, str. 151

²⁹⁴ REITERER, Albert F. Intellektuelle und politische Eliten..., str. 287

²⁹⁵ PICHLER, Christian. *Österreich, ein besseres Deutschland?*, str. 30

²⁹⁶ JOHN, Michael. „Wenn ich einen Deutschen sehe....“, str. 151

²⁹⁷ UHL, Heidemarie. *Vom Opfermythos zur Verantwortungsthese*, str. 488, FLACKE, Monika (Hrsg.). *Mythen der Nationen*

byly ale vzpomínky na odboj hanlivě označovány za komunistické a nacistické zločiny přehlíženy ve snaze integrovat bývalé nacisty do společnosti a získat si jejich volební hlasy.²⁹⁸

S výměnou generací, reformní politikou obou velkých politických stran a vzrůstem kritického žurnalistu se v 60. letech změnila atmosféra ve společnosti. Tuto změnu potvrzují několik skandálů.

Prvním z nich bylo vysílání zfilmované divadelní inscenace „*Der Herr Karl*“, zobrazující prototyp nacistického příživníka. Hra vznikla během jeruzalémského procesu s Adolfem Eichmannem v roce 1961. Následovala nebývale ostrá reakce rakouského obyvatelstva, kterou divadelní kritik Hans Weigl trefně okomentoval na stránkách *Kronen Zeitung*: „„*Der Herr Karl*“ wollte einem Typus auf die Zehen treten, und ein ganzes Volk schreit „Au“!“²⁹⁹

Borodajkewyczova aféra³⁰⁰ v polovině 60. let ukazuje na znatelné posuny v přístupu společnosti k nacistické minulosti. Studentské protesty se vyvinuly v masové demonstrace a účastí 25.000 Rakušanů a prakticky celé politické elity na pohřbu zesnulého studenta Ernsta Kirchwegera se Rakousko vyznalo k antifašismu.

V dubnu 1965 na oslavách 20. výročí vyjádření nezávislosti následovala i první vyjádření proti bagatelizování nacistické minulosti. Z úst bývalého předsedy ÖVP Malety například zaznělo: „*Wir pardonierten die Menschen, aber wir akzeptierten nicht das Geschichtsbild der nationalsozialistischen Vergangenheit.*“³⁰¹

Opferthese nově začala tematizovat historický odboj za 2. světové války jako prostředek k legitimizaci druhé republiky, aniž by ale zmínila, že se jednalo především o odboj komunistický. Stejně tak byly zamlčovány motivy odboje a nadále i rakouská nacistická spolupůlva. Zatímco při výše zmíněných oficiálních příležitostech došlo k určitému posunu oproti tvrdé pozici 50. let, je na případu Friedricha Petera a jeho obhajoby Kreiským patrné, že každodenní nacistický resentment byl v rakouské společnosti stále přítomný. Veřejné protesty, které provázely Peterovo jmenování místopředsedou Národní rady v roce 1983, ale ukazují na další posun přístupu Rakušanů k vlastní minulosti.

Pohled na anšlus se prakticky nezměnil. I nadále byl považován za tragickou událost, jíž nešlo zabránit, neboť každá forma protestu byla marná. V průběhu 80. let sice mírně poklesl počet těch, kteří považovali anšlus za ekonomickou nutnost, i těch, kteří jej hodnotili jako ekonomicky přínosný, ale z níže uvedené tabulky je nadále patrný silný vliv *Opferthese*.

²⁹⁸ UHL, Heidemarie. *Vom Opfermythos zur Verantwortungsthese*, str. 489

²⁹⁹ Tamtéž, str. 490

³⁰⁰ Podrobněji k aféře viz HANISCH, Ernst. *Der lange Schatten des Staates*, str. 475-481

³⁰¹ UHL, Heidemarie. *Vom Opfermythos zur Verantwortungsthese*, str. 491

Tabulka 33: Postoj k anšlusu (v %)

	Souhlas 1980	Souhlas 1987	Nesouhlas 1980	Nesouhlas 1987
Tragická kapitola rakouských dějin	85	84	9	10
Pro jedince byl každý odpor marný	82	80	12	14
Anšlus přinesl hospodářské výhody	72	66	22	26
Anšlus byl hospodářskou nutností	44	36	47	54
Anšlus přinesl konečně přirozené sloučení s německým národem	34	20	58	71

Zdroj: Pichler, Christian. Österreich, ein besseres Deutschland?, str. 26

Za pozvolnou proměnou společnosti stojí několik faktorů: generační výměna, kulturní a politické protesty osmašedesátníků a vysílání televizní série „*Holocaust*“ v rakouské televizi v roce 1979. Po ní následovala mediální diskuze a poprvé byla veřejně položena otázka na rakouskou účast na konečném řešení.³⁰² Po aféře Waldheim se rakouská minulost stala zahraničním i vnitropolitickým tématem a Rakousko přestalo být vnímáno jako oběť a ztratilo image ostrůvku blaženosti („*Insel der Seligen*“³⁰³).

³⁰² UHL, Heidemarie. *Vom Opfermythos zur Verantwortungsthese*, str. 489

³⁰³ Charakteristika Rakouska z úst papeže Pavla VI. při návštěvě v roce 1967

Závěr

Předmětem předkládané diplomové práce jsou rakousko-německé vztahy v období vlády sociálně-demokratických kancléřů Kreiského, Brandta a Schmidta. Autorka si na počátku kladla dva cíle. Prvním z nich bylo prozkoumat, jaká byla témata oficiálních vztahů. V druhé části práce autorka sledovala proměnu rakouské identity a vliv této proměny na bilaterální vztahy obou zemí i náhled na jedno z „věčných“ témat ve vztahu, nacistickou minulost.

Analýza bilaterálních kontaktů přinesla několik poznatků. Spolkoví prezidenti se ve zkoumaném období oficiálně navštívili celkem třikrát – v roce 1973 (Jonas - Heinemann), 1979 (Kirchschläger – Scheel) a 1982 (Kirchschläger – Carstens). Vzájemné vztahy byly hodnoceny jako bezproblémové, srdečné a příkladně sousedské. Poválečné spory byly zmiňovány pouze krátce za účelem vyzdvihnout současnou blízkost a přátelskost. Z proslovů rakouských prezidentů je patrné rostoucí rakouské sebevědomění a sebevědomí a snaha vymezit se v rámci dobrých vztahů vůči SRN. Z německých úst zaznívalo potvrzení rakouské samostatnosti a chvála jeho aktivní neutrální politiky.

Ve stejném období došlo ke čtyřem oficiálním návštěvám spolkových kancléřů. Z bilaterálních témat jednáním vévodily hospodářské vztahy, zemědělské problémy Rakouska a dostavba kanálu Rýn-Mohan-Dunaj. Paleta mezinárodních témat byla široká a reflektovala napětí v mezinárodních vztazích.

Pracovní/neoficiální návštěvy kancléřů probíhaly zpravidla několikrát do roka a byly často spojeny se stranickými aktivitami. Brandt se s Kreiským pravidelně scházel k pracovním jednáním i po svém odchodu z kancléřského křesla. Kromě přátelství je pojila i angažovanost v dialogu Sever-Jih a spolupráce ve vedení SI.

Úroveň a forma spolupráce jednotlivých ministerstev se lišila. Ministři hospodářství a financí spolupracovaly se svými švýcarskými kolegy, aby společnými konzultacemi a opatřeními čelili hospodářské krizi. Ministři vnitra se scházeli i se svými francouzskými, italskými a švýcarskými protějšky, aby postupovali jednotně v boji proti mezinárodnímu terorismu. Všechna ostatní ministerstva spolupracovala na bilaterální bázi.

Z analýzy „oficiálně“ projednávaných témat lze vyvodit několik závěrů.

1) Jen malá část bilaterálních témat měla skutečně bilaterální charakter. Na většinu z nich je nutno nahlížet v kontextu konfliktu mezi Východem a Západem a evropského sjednocování. Nevyřešená německá otázka vnašela do vztahů napětí, ať se jednalo o jednání Rakouska s NDR (např. v otázce snahy rakouských aerolinií otevřít alternativní linku z Vídně do Západního a Východního Berlína či uzavření konzulární smlouvy), použití berlínské klauzule nebo dohady o úpravě právního statusu kanálu Rýn-Mohan-Dunaj.

2) Hospodářské vztahy svou důležitostí předčily všechna ostatní témata. SRN byla tehdy, stejně jako dnes, nejdůležitějším rakouským obchodním partnerem. Díky rozsáhlé liberalizaci se v průmyslové oblasti neobjevily žádné závažné potíže. Jediným problémem byla stále rostoucí negativní bilance rakouského zahraničního obchodu, kterou částečně zmírňovaly příjmy z turistického ruchu německých občanů, ale vyrovnat ji nedokázaly. Zastavení prohlubující se nerovnováhy bylo hlavním cílem Rakouska v ekonomickém vztahu k SRN.

3) SRN fungovala jako advokát Rakouska u EHS. Podporovala rakouské sblížení s EHS a zasazovala se u Evropské komise za rakouské požadavky v oblasti zemědělství. Ty se týkaly odstranění resp. snížení protekcionistických opatření EHS, které měly velký podíl na narůstajícím deficitu rakouské zemědělské bilance vůči SRN.

4) V sociální a majetko-právní oblasti se stále objevovaly nedořešené spory. SRN vyčítala Rakousku neplnění *smlouvy o sociálních jistotách z 22. prosince 1966*. Země se také dostaly do sporu o plnění svých závazků, vyplývajících z *dohody o finančním vyrovnání* z roku 1961, a do sporu o interpretaci německého *zákona o reparačním odškodnění*. Třetí problematickou oblastí bylo navrácení uměleckých předmětů, které získala tehdejší Německá říše či její služebny před a v průběhu 2. světové války, a které byly následně uloženy na území Rakouska.

5) Všechny sporné otázky byly řešeny konstruktivně a bez emocí, většinou formou expertních jednání, případně na kancléřské úrovni.

6) Již tak silný bilaterální smluvní základ byl částečně novelizován a rozšířen o 17 nových smluv. Občanům, žijícím či pracujícím na území druhého smluvního státu, bylo v oblasti sociálních jistot zaručeno rovnocenné postavení s tamními občany. Došlo k odstranění rozsáhlé byrokracie - dokumenty, vydané či povržené příslušnými úřady jednoho státu již nepotřebovaly ověření druhého smluvního státu. V oblasti práva byla podepsána průlomová *smlouva o konkurzním a smírčím právu* a dále *smlouva o vzájemnosti ve věcech úřední odpovědnosti* a *smlouva o vzájemné právní pomoci v záležitostech cel, spotřební daně a monopolů*.

Jakkoliv byly Rakousko a SRN hlavně v ekonomické a mediální oblasti úzce propojeny, vyvrcholil v éře Kreiského proces postupného odcizování. S narůstajícím rakouským sebeuvědomováním a sebevědomím ztrácelo Německo, jako rakouský vzor, na atraktivitě. K růstu rakouské identity přispěly dva hlavní faktory. Tím prvním byla globální zahraniční politika na principu aktivní neutrality, spojená výlučně s osobou Kreiského. Druhým faktorem byla hospodářská konjunktura a řada reforem, které byly v Rakousko prosazovány od poloviny 60. let. Hospodářsky, kulturně i politicky se Rakousko přiblížilo západoevropským státům, ale zároveň se díky závazku neutrality profilovalo více jako členský stát OSN a dělalo samostatnou politiku.

Na nacistickou minulost bylo až do aféry Kurta Waldheima nahlíženo proměňující se optikou *Opferthese*. Původně antifašistický postoj se brzy po válce změnil v úsilí o vymazání let 1938-45 z rakouské historie. Navenek se Rakousko prezentovalo jako antifašistický stát a oběť Hitlerovy expanzivní politiky, v domácí politice se ale politické strany předháněly ve snaze integrovat bývalé nacisty do společnosti a získat jejich volební hlasy. S generační výměnou přichází na počátku 60. let i první náznaky nového pohledu na minulost. Ačkoliv již došlo k viditelným vyznáním k antifašismu při oficiálních příležitostech, byl každodenní nacistický resentment v rakouské společnosti stále přítomný.

Pohled na anšlus žádnou výraznější proměnou neprošel. I nadále byl považován za tragickou událost, které nešlo žádným způsobem zabránit.

Vztahy v éře Kreiského byly úzkými a přátelskými vztahy dvou politicky rozdílně ukotvených nezávislých států, které se navzájem doplňovaly. Přes vzájemnou závislost především v ekonomické oblasti však od sebe nebyly nikdy předtím tak vzdálené, jako právě v 70. letech.

Seznam použitých pramenů a literatury

1) Prameny

Bruno Kreisky Archiv Wien: VII.1, Länderboxe BRD 1-4

Außenpolitischer Bericht: Bericht des Bundesministers für Europäische und Internationale Angelegenheiten. Wien: Manz, 1976-1983

Jahresbericht der Bundesregierung. Berlin: Amt, 1970-1983. Vychází ročně.

Österreichische Zeitschrift für Außenpolitik. Wien: Braumüller, 1970-1983. Vychází každé dva měsíce.

SCHWARZ, Hans-Peter (Hrsg.). *Akten zur auswärtigen Politik der BRD.* 1970-83

Elektronické prameny

Außenministerium Österreich. *Bilaterale Staatsverträge Österreich-Deutschland* [online]. [cit. 20. května 2010]. Dostupné z: http://www.bmeia.gv.at/aussenministerium/aussenpolitik/voelkerrecht/staatsvertraege/bilaterale-staatsvertraege.html?submit=1&mode=country&vb_vp_id=37&dv_staat=34&dv_name=Deutschland&cHash=bc10ad69df.

Bundeskanzleramt: Rechtsinformationssystem – zde dostupná většina citovaných smluv [online]. 2010. [cit. 20. května 2010]. Dostupné z: <www.ris.bka.gv.at>.

Buzer.de Gesetze. *Gesetz zur Abgeltung von Reparations-, Restitutions-, Zerstörungs- und Rückerstattungsschäden* [online]. [cit. 20. května 2010]. Dostupné z <<http://www.buzer.de/gesetz/5624/a77113.htm>>.

Deutscher Bundestag. *Grundgesetz* [online]. [cit. 20. května 2010]. Dostupné z: <<http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/>>.

Internationale Kommission für Zivilstandswesen. *Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Republik Österreich über den Verzicht auf die Beglaubigung und über den Austausch von Personenstandsakten sowie über die Beschaffung von Ehefähigkeitszeugnissen vom 18. November 1980* [online]. 2006. [cit. 20. května 2010]. Dostupné z: <www.ciec-deutschland.de/nm_866074/DE/Internationale_20_C3_9Cbereinkommen/Deutsch_C3_B6sterrvertrag.html>

2) Sekundární literatura

BISCHOF, Günter; PELINKA, Anton; GEHLER, Michael. *Austrian Foreign Policy in Historical Context.* New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers, 2006. 423 s.

- BISHOF, Günter; PELINKA, Anton. *The Kreisky Era in Austria*. New Brunswick: Transaction Publication, 1994. 267 s.
- BRUNN, Gerhard. *Die Europäische Einigung von 1945 bis heute*. Stuttgart: Philipp Reclam jun. GmbH & Co., 2002. 427 s.
- DACHS, Herbert; GERLICH, Peter; GOTTSWEIS, Herbert (Hrsg.). *Handbuch des politischen Systems Österreichs: Die zweite Republik*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1997. 955 s.
- ERDMANN, Karl Dietrich; GEBHARDT Bruno. *Handbuch der deutschen Geschichte, Band 4 (Die Zeit der Weltkriege)*. 1960. 373 s.
- GEHLER, Michael. *Ungleiche Partner: Österreich und Deutschland in ihrer gegenseitigen Wahrnehmung; historische Analysen und Vergleiche aus dem 19. und 20. Jahrhundert*. Stuttgart: Steiner, 1996. 688 s.
- GEHLER, Michael. *Österreichs Außenpolitik der Zweiten Republik: von der alliierten Besatzung bis zum Europa des 21. Jahrhunderts*. Innsbruck: Studien Verlag, 2005, 1291 s.
- GENSCHER, Hans-Dietrich. *Deutsche Außenpolitik: Ausgewählte Reden und Aufsätze 1974-1985*. Stuttgart: Verlag Bonn Aktuell GmbH, 1985. 588 s.
- HALLER, Max. *Identität und Nationalstolz der Österreicher: Gesellschaftliche Ursachen und Funktionen. Herausbildung und Transformation seit 1945. Internationaler Vergleich*. Wien-Köln-Weimar: Böhlau Verlag, 1996. 532 s.
- HANISCH, Ernst. *Der lange Schatten des Staates: Österreichische Gesellschaftsgeschichte im 20. Jahrhundert*. Wien: Ueberreuter, 1994. 599 s.
- HEIß, Gernot (Hrsg.). *Der Konsensus und sein Preis. Zur Identitätskonstruktion in Österreich nach 1945, v An der Bruchlinie. Österreich und die Tschechoslowakei nach 1945*. Innsbruck: Studien-Verlag, 1998. 480 s.
- HELLMANN, Gunther. *Deutsche Außenpolitik: Eine Einführung*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften/GWV Fachverlage GmbH, 2006. 260 s.
- KANN, Robert A.; PRINZ, Friedrich E (Hrsg.). *Deutschland und Österreich: Ein bilaterales Geschichtsbuch*. Wien: Jugend und Volk, 1980. 596 s.
- KATZENSTEIN, Peter. J. *Disjoined Partners: Austria and Germany since 1815*. Berkeley: Univ. of California Press, 1976. 263 s.
- KNIGHT, Robert (Hrsg.). *„Ich bin dafür, die Sache in die Länge zu ziehen.“: Wortprotokolle der österreichischen Bundesregierung von 1945 - 52 über die Entschädigung der Juden*. Frankfurt am Main: Athenäum-Verlag, 1988. 297 s.
- KREISKY, Bruno. *Im Strom der Politik: der Memoiren zweiter Teil*. Wien: Kremayr & Scheriau, 1988. 426 s.

KRIECHBAUMER, Robert. *Die Ära Kreisky: Österreich 1970-1983 in der historischen Analyse, im Urteil der politischen Kontrahenten und in Karikaturen von Ironimus*. Wien-Köln-Weimar: Böhlau, 2004. 554 s.

KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo, 2005. 1109 s.

NEUHOLD, Hanspeter. *Austria still between East and West?*. Laxenburg: Österreichisches Institut für Internationale Politik, 1995. 19 s.;

NEUHOLD, Hanspeter; THALBERG, Hans. *The European neutrals in international affairs*. Wien: Braunnüller, 1984. 134 s.

PICHLER, Christian. *Österreich, ein besseres Deutschland? Ungleiche Partner: ungleich mächtig, ungleich erfolgreich*; Marburg – Tectum Verlag, 2009. 392 s.

PLASCHKA, Richard G.; STOURZH, Gerald; NIEDERKORN, Jan Paul. *Was heißt Österreich? Inhalt und Umfang des Österreichbegriffs vom 10. Jahrhundert bis heute*. Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1995. 365 s.

RATHKOLB, Oliver (Hrsg.). *Österreich und Deutschlands Grösse: ein schlampiges Verhältnis*. Salzburg: Müller, 1990. 240 s.

SCHWARZ, Hans-Peter (Hrsg.). *Handbuch der deutschen Außenpolitik*. München: R.Piper & Co. Verlag, 1975. 848 s.

STOURZH, Gerald. *Vom Reich zur Republik: Österreichbewusstsein im 20. Jahrhundert*. Wien: Wiener Journal Zeitschriftenverlag GmbH, 1990. 116 s.

SUPPAN, Arnold (Hrsg.). *Der österreichische Staatsvertrag 1955: Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. 1019 s.

UHL, Heidemarie. *Vom Opfermythos zur Verantwortungsthese*, v FLACKE, Monika (Hrsg.). *Mythen der Nationen*. Mainz am Rhein: Zabern, 1998. 600 s.

VEBER, Václav.; HLAVAČKA, Milan; VOREL, Petr. *Dějiny Rakouska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 747 s.

VON RIEKHOFF, Harald (Hrsg.). *Unequal Partners: A comparative analysis of relations between Austria and the Federal Republic of Germany and between Canada and the United States*. Boulder: Westview Press, 1993. 286 s.

Elektronické zdroje

Arbeitsgemeinschaft Alpen-Adria [online]. [cit. 20.května 2010]. Dostupné z: <<http://www.alpeadria.org/deutsch/index.php?page=home&f=1&i=home>>.

Arbeitsgemeinschaft Alpenländer [online]. [cit. 20.května 2010]. Dostupné z: <<http://www.argealp.org/>>.

Austria Presse Agentur. Österreich und die EG [online]. [cit. 20.května 2010]. Dostupné z: <http://www.historisch.apa.at/cms/apa-historisch/dossier.html?dossierID=AHD_19611215_AHD0001>.

Deutscher Wasserstrassen- und Schifffahrtsverein Rhein-Main-Donau e.V.Dr. Doni, Wilhelm. *Überblick über die Geschichte des Main-Donau-Kanals* [cit. 20.května 2010]. Dostupné z: <<http://www.schifffahrtsverein.de/doni2.htm>>

Homann, Stefan. *System der Anerkennung eines ausländischen Insolvenzverfahrens und die Zulässigkeit der Einzelrechtsverfolgung: Eine Untersuchung der neuen Rechtslage unter Berücksichtigung des Europäischen Insolvenzübereinkommens*. Münster: LIT, 2000. 181 s. Částečně dostupné z [cit. 20.května 2010] <<http://books.google.de/books?id=J0RxV8416dEC&printsec=frontcover&dq=System+der+Anerkennung+eines+ausl%C3%A4ndischen+Insolvenzverfahrens+und+die+Zul%C3%A4ssigkeit+der+Einzelrechtsverfolgung&hl=cs&cd=1#v=onepage&q&f=false>>.

IATA Germany [online]. c1997 [cit. 20.května 2010]. Dostupné z: <<http://www.iata.de/>>.

The History of Austrian Airlines [online]. 21.1.2010 [cit. 20.května 2010]. Dostupné z: <<http://www.articlesbase.com/advertising-articles/the-history-of-austrian-airlines-at-jfk-1757868.html>>.

Online Lehrbuch Zivilrecht. Poslední změna 1.2. 2007. [cit. 20.května 2010]. Dostupné z: <www.uibk.ac.at/zivilrecht/buch/kap12_0.xml?section=6;section-view=true#BABJDCCGF>.

Von Neuhaus, Paul Heinrich. *Die Grundbegriffe des internationalen Privatrechts: Beiträge zum ausländischen und internationalen Recht*. 2. vydání. Tübingen: Mohr, 1976. 464 s. Částečně dostupné z [cit. 20.května 2010]: <<http://books.google.de/books?id=uFf5HJWJTxUC&printsec=frontcover&dq=Die+Grundbegriffe+des+internationalen+Privatrechts&hl=cs&cd=1#v=onepage&q&f=false>>.

Seznam zkratk

A	Rakousko
AUA	Austrian Airlines
CDU	Christlich Demokratische Union Deutschlands (Křesťansko-demokratická unie)
CEMT	Evropská konference ministrů dopravy
CSU	Christlich-Soziale Union in Bayern (Křesťansko-sociální unie)
DK	Dánsko
CH	Švýcarsko
EFTA	European Free Trade Association (Evropské sdružení volného obchodu)
EHS	Evropské hospodářské společenství
EPS	Evropská politická spolupráce
F	Francie
FDP	Freie Demokratische Partei (Svobodná demokratická strana)
GATT	General Agreements on Tariffs and Trade
IAEO	International Atomic Energy Agency (Mezinárodní agentura pro atomovou energii)
KBSE	Konference o bezpečnosti a spolupráce v Evropě
MBFR	Mutual and Balanced Force Reductions (Konference o stavu ozbrojených sil a výzbroje ve střední Evropě)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantický pakt)
NDR	Německá demokratická republika
NL	Nizozemí
ODA	Official Development Aid (oficiální rozvojová pomoc)
OECD/ENEA	Organization for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj); Ente per le Nuove tecnologie, l'Energia e l'Ambiente (italská národní agentura pro energii a životní prostředí)
OSN	Organizace spojených národů
ÖVP	Österreichische Volkspartei (Rakouská lidová strana)
PLO	Palestine Liberation Organization (Organizace pro osvobození Palestiny)
PvdA	Partij van de Arbeid (nizozemská strana práce)
RMD-kanál	Kanál Rýn-Mohan-Dunaj
SI	Socialistická internacionála
SP	Sozialdemokratische Partei der Schweiz (Sociálně demokratická strana Švýcarska)
SPA	Sozialdemokratische Arbeiterpartei Schwedens (Sociálně demokratická strana Švédska)
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Sociálně demokratická strana Německa)
SPÖ	Sozialdemokratische Partei Österreichs (Sociálně demokratická strana Rakouska)
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Sovětský svaz
SWE	Švédsko

Seznam příloh

Příloha č. 1: Průběh dálnice Innkreis

Příloha č. 2: Průběh dálnice Pyhrn

Příloha č. 3: Mapy rakouského úseku zillertalské dálnice

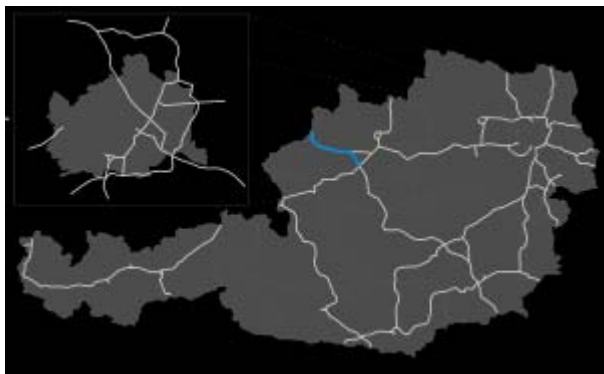
Příloha č. 4: Mapa oblasti Pinzgau a tzv. Malého německého rohu

Příloha č. 5: Smlouvy uzavřené v éře Kreiského a jejich změny

Příloha č. 6: Smlouvy uzavřené před rokem 1970, novelizované v éře Kreiského

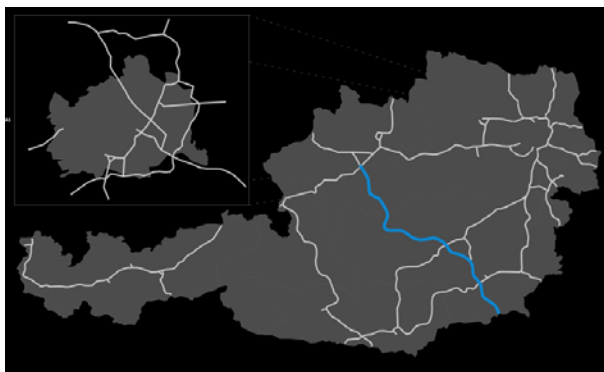
Přílohy

Příloha č. 1: Průběh dálnice Innkreis

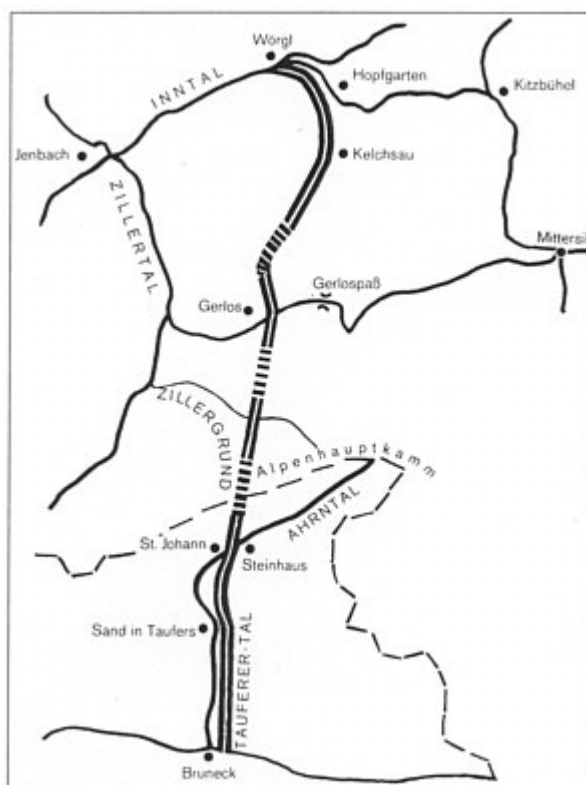
Zdroj: http://de.wikipedia.org/wiki/Innkreis_Autobahn

Příloha č. 2: Průběh dálnice Pyhrn

Zdroj: http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Datei:Karte_A9_AT.svg&filetimestamp=20090916173200

Příloha č. 3: Mapy rakouského úseku zillertalské dálnice

Zdroj: <http://members.a1.net/wabweb/international/alemagna.htm>

Příloha č.4: Mapa oblasti Pinzgau a tzv. Malého německého rohu

Zdroj: http://www.regpi.at/images/karte_pinzgau.jpg
http://www.radtouren.at/sixcms/media.php/3210/tauernradweg_karte.jpg

Příloha č.5: Smlouvy uzavřené v éře Kreiského a jejich změny³⁰⁴

11.9.1970 *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Rechts- und Amtshilfe in Zoll-, Verbrauchssteuer- und Monopolangelegenheiten*

- 12.12.1979 *Vertrag zur Änderung des Vertrages zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Rechts- und Amtshilfe in Zoll-, Verbrauchssteuer- und Monopolangelegenheiten*

28.6.1971 *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über die Gewährung von Abgabefreiheit für Fernmeldeanlagen im Grenzgebiet*

15.12.1971 *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über die Führung von geschlossenen Zügen (Zügen unter Bahnverschluss) der Österreichischen Bundesbahnen über Strecken der Deutschen Bundesbahn in der Bundesrepublik Deutschland*

- 5.4.1979 *Vertrag zur Änderung des Vertrages zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland vom 15. Dezember 1971 über die Führung von geschlossenen Zügen (Zügen unter Bahnverschluss) der Österreichischen Bundesbahnen über Strecken der Deutschen Bundesbahn in der Bundesrepublik Deutschland*

- 5.4.1979 *Vereinbarung zwischen dem Bundesminister für Verkehr der Republik Österreich und dem Bundesminister für Verkehr der Bundesrepublik Deutschland betreffend Durchführung des Artikels 1 Absatz 2 lit. a des Vertrages zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über die Führung von geschlossenen Zügen (Zügen unter Bahnverschluss) der Österreichischen Bundesbahnen über Strecken der Deutschen Bundesbahn in der Bundesrepublik Deutschland*

31.1.1972 *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über die Ergänzung des Europäischen Auslieferungsübereinkommens vom 13. Dezember 1957 und die Erleichterung seiner Anwendung*

31.1.1972 *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über die Ergänzung des Europäischen Übereinkommens über die Rechtshilfe in Strafsachen vom 20. April 1959 und die Erleichterung seiner Anwendung*

³⁰⁴ Uvedené datum je datemem podepsání smlouvy

29.2.1972 *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über die gemeinsame Staatsgrenze*

- 20.4.1977 *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über den Verlauf der gemeinsamen Staatsgrenze im Grenzabschnitt "Dreieckmark-Dandlbachmündung" und in einem Teil des Grenzabschnittes "Scheibelberg-Bodensee" sowie über Befugnisse der Grenzkommission*

1.6.1973 *Übereinkommen über die Schifffahrt auf dem Bodensee samt Zusatzprotokoll*³⁰⁵

11.12.1973 *Abkommen zwischen der Österreichischen Bundesregierung und der Regierung der Bundesrepublik Deutschland über die Zusammenarbeit auf dem Gebiete der Raumordnung*

3.11.1977 *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über die Gegenseitigkeit in Amtshaftungssachen*

9.12.1977 *Übereinkommen zwischen der Bundesrepublik Deutschland, dem Fürstentum Liechtenstein, der Republik Österreich und der Schweizerischen Eidgenossenschaft im Bereich der Sozialen Sicherheit samt Anhänge und Schlussprotokoll*

- 28.3.1979 *Vereinbarung zur Durchführung des Übereinkommens zwischen der Bundesrepublik Deutschland, dem Fürstentum Liechtenstein, der Republik Österreich und der Schweizerischen Eidgenossenschaft im Bereich der Sozialen Sicherheit*

- 8.10.1982 *Zusatzübereinkommen zum Übereinkommen vom 9. Dezember 1977 zwischen der Bundesrepublik Deutschland, dem Fürstentum Liechtenstein, der Republik Österreich und der Schweizerischen Eidgenossenschaft im Bereich der Sozialen Sicherheit*

19.7.1978 *Abkommen zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Arbeitslosenversicherung samt Schlussprotokoll*

- 2.8.1979 *Vereinbarung zur Durchführung des Abkommens zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Arbeitslosenversicherung samt Schlussprotokoll*

³⁰⁵ Mezi Švýcarskem, SRN a Rakouskem

25.5.1979 *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland auf dem Gebiet des Konkurs- und Ausgleichs- (Vergleichs-)rechts*

14.4.1980 a 11.8.1980 *Vereinbarung zwischen dem Bundesminister für Verkehr der Bundesrepublik Deutschland und dem Bundesminister für Verkehr der Republik Österreich nach Rn 2010 des ADR über die Beförderung von Phosphorpentachlorid der Klasse 8, Ziffer 11, in freitragenden Kunststoffgefäßen*

8.11.1980 *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über den Verzicht auf die Beglaubigung und über den Austausch von Personenstandsunterlagen sowie über die Beschaffung von Ehefähigkeitszeugnissen*

19.3.1981 a 30.3.1981 *Vereinbarung zwischen dem Bundesminister für Verkehr der Bundesrepublik Deutschland und dem Bundesminister für Verkehr der Republik Österreich nach Rn 10 602 des ADR über die Beförderung von Bleiverbindungen³⁰⁶ der Klasse 6.1, Rn. 2601, Ziffer 72, in loser Schüttung in Silofahrzeugen*

6.10.1981 *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über den Schutz von Herkunftsangaben und anderen geographischen Bezeichnungen*

19.1.1983 *Abkommen zwischen der Regierung der Republik Österreich und der Regierung der Bundesrepublik Deutschland über die Anerkennung von Gleichwertigkeiten im Hochschulbereich*

Zdroj: http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/voelkerrecht/treaties-in-german/bilateral-treaties-in-german.html?submit=1&mode=country&vb_vp_id=37&dv_staat=34&dv_name=Deutschland&cHash=b614eca67e

³⁰⁶ Pravděpodobně tisková chyba a je míněno „Bleiverbindungen“, čili sloučeniny olova

Příloha č. 6: Smlouvy uzavřené před rokem 1970, novelizované v éře Kreiského³⁰⁷

Původní smlouva *Abkommen über die Erleichterung der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr vom 14.9.1955*

- 11.3.1970 *Vereinbarungen gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens über die Erleichterung der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr vom 14.9.1955*
- 25.1.1971 *Vereinbarung über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen am Grenzübergang Dürrnberg/Neuhäusl*
- 25.1.1971 *Vereinbarung über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen im Bahnhof Kufstein und über die Grenzabfertigung in Zügen während der Fahrt auf der Strecke Innsbruck - München*
- 25.1.1971 *Vereinbarungen über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener Grenzdienststellen auf deutschem und österreichischem Gebiet am Grenzübergang Schwarzbach-Autobahn/Walserberg-Autobahn*
- 5.7.1972 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen am Grenzübergang Neustift/Gottsdorf*
- 5.7.1972 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung einer vorgeschobenen deutschen Grenzpolizeidienststelle am Grenzübergang Walserschanz*
- 12.6.1974 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener österreichischer Grenzdienststellen am Grenzübergang Neuhaus/Inn (Notenwechsel)*

³⁰⁷ Uvedené datum je datumem podpisu smlouvy

- 12.6.1974 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener österreichischer Grenzdienststellen am Grenzübergang Reit im Winkel*
- 21.1.1975 *Abkommen zur Änderung des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr*
- 25.7.1975 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener österreichischer Grenzdienststellen am Grenzübergang Schleching*
- 25.7.1975 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen am Grenzübergang Obernberg am Inn*
- 30.6.1976 *Vereinbarung über die Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen am Grenzübergang Leutaschschanz*
- 25.2.1977 *Vereinbarung über die Errichtung vorgeschobener österreichischer Grenzdienststellen für den Schiffsverkehr in Passau-Donaulände und in Obernzell (Donau)*
- 31.3.1977 *Vereinbarung über die Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen am Grenzübergang Zollhaus Erl*
- 16.9.1977 *Abkommen zur Änderung des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr*
- 24.6.1978 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen-*

- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener österreichischer Grenzdienststellen am Grenzübergang Simbach-Innbrücke*
- 24.10.1978 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr betreffend die Errichtung vorgeschobener österreichischer Grenzdienststellen am Grenzübergang Schwarzbach-Bundesstrasse*
 - 11.1.1980 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr über die Errichtung vorgeschobener österreichischer Grenzdienststellen am Grenzübergang Wegscheid*
 - 5.11.1980 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr über die Errichtung vorgeschobener österreichischer Grenzdienststellen am Grenzübergang Bayrischzell*
 - 5.11.1980 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr über die Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen am Grenzübergang Freilassing-Saalbrücke*
 - 4.12.1980 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr in der Fassung der Änderungsabkommen vom 21. Jänner 1975 und 16. September 1977 für die Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen am Grenzübergang Hörbranz-Autobahn/Lindau-Autobahn*
 - 16.1.1981 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr über die Errichtung vorgeschobener österreichischer Grenzdienststellen am Grenzübergang Passau-Vogelau*

- 18.3.1981 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener österreichischer und deutscher Grenzdienststellen am Grenzübergang Schwarzbach-Autobahn/Walserberg-Autobahn*
- 25.6.1981 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen im Stadthafen von Bregenz*
- 7.12.1981 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr zur Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen am Grenzübergang Braunau am Inn*
- 16.3.1983 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr in der Fassung der Änderungsabkommen vom 21. Jänner 1975 und 16. September 1977 für die Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen am Grenzübergang Hinterschiffel/Kohlstatt*
- 16.3.1983 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr in der Fassung der Änderungsabkommen vom 21. Jänner 1975 und 16. September 1977 für die Errichtung vorgeschobener österreichischer Grenzdienststellen am Grenzübergang Pfronten (Fallmühle)*
- 16.3.1983 *Vereinbarung gemäß Artikel 1 Absatz 3 des Abkommens vom 14. September 1955 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Strassen- und Schiffsverkehr in der Fassung der Änderungsabkommen vom 21. Jänner 1975 und 16. September 1977 für die Errichtung vorgeschobener deutscher Grenzdienststellen am Grenzübergang Suben-Autobahn*

Původní smlouva *Vertrag über zoll- und paßrechtliche Fragen, die sich an der österreichisch-deutschen Grenze bei Staustufen und Grenzbrücken ergeben vom 31.5.1967*

- 24.11.1970 a 15.12.1970 *Vereinbarung zur Ergänzung des Abschnittes II der Anlage I zum Vertrag über zoll- und paßrechtliche Fragen, die sich an der österreichisch-deutschen Grenze bei Staustufen und Grenzbrücken ergeben*
- 14.9.1972 a 25.1.1973 *Vereinbarung betreffend Grenzbrücke über den Inn bei Suben*
- 9.2.1977 *Vereinbarung zur Ergänzung des Vertrages*
- 10.5.1977 a 20.6.1977 *Vereinbarung betreffend die Ergänzung des Vertrages (Hörbranz)*
- 30.1.1981 a 10.2.1981 *Notenwechsel betreffend Ergänzung des Abschnittes I der Anlage I zum Vertrag*
- 22.3.1983 a 23.3.1983 *Vereinbarung zur Ergänzung des Abschnittes I der Anlage I zum Vertrag*
- 27.4.1983 *Vertrag zur Änderung des Vertrages vom 31. Mai 1967 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über zoll- und passrechtliche Fragen, die sich an der österreichisch-deutschen Grenze bei Staustufen und Grenzbrücken ergeben*

Původní smlouva *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland zur Regelung vermögensrechtlicher Beziehungen vom 15.6.1957*

- 22.2.1973 *Protokoll zum Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland zur Regelung vermögensrechtlicher Beziehungen*

Původní smlouva *Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Zollerleichterungen im kleinen Grenzverkehr und im Durchgangsverkehr vom 6.9.1962*

- 16.8.1973 *Vereinbarung zur Abänderung der Anlage I*
- 16.8.1973 *Vereinbarung zur Abänderung der Anlage II*
- 12.12.1979 *Vereinbarung zur Ergänzung der Anlage II*
- 3.12.1981 *Vereinbarung zur Ergänzung der Anlage II*

Původní smlouva *Vertrag zwischen Österreich-Ungarn und dem Deutschen Reiche vom 02. Dezember 1890 über den Anschluss der vorarlbergischen Gemeinde Mittelberg an den deutschen Zollverband*

- 17.3.1977 *Protokoll zur Durchführung der Artikel 5 und 6 sowie der Wiedieranwendung des Artikel 12 des Vertrages zwischen Österreich/Ungarn und dem Deutschen Reich vom 02. Dezember 1890 über den Anschluss der vorarlbergischen Gemeinde Mittelberg an den deutschen Zollverband*

Původní smlouva *Abkommen vom 22. Dezember 1966 zwischen der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland über Soziale Sicherheit*

- 29.3.1974 *Zweites Zusatzabkommen zum Abkommen vom 22. Dezember 1966 über soziale Sicherheit*
- 29.8.1980 *Drittes Zusatzabkommen zum Abkommen vom 22. Dezember 1966 über soziale Sicherheit*

Zdroj: http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/voelkerrecht/treaties-in-german/bilateral-treaties-in-german.html?submit=1&mode=country&vb_vp_id=37&dv_staat=34&dv_name=Deutschland&cHash=b614eca67e